

BIBL. V^I

BIBL. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

LIBR. CO.

De Gode. Arch. M.
H. J. G. G.
1881.

Mag. St. Dr.

910352-

-910355 I

7440

7450

7457.

7452

7457

7457

74
74

p 198 Sigismund Baro
297

Goleum

VINCENTII

CONTARENI
DE FRUMENTARIA

Romanorum largitione

LIBER, 7452

In quo ea præcipuè, quæ sunt à

IUSTO LIPSIO

cum in Electis, tum in Admi-
randis de eadem prodita,
examinantur.

Ejusdem

DE MILITARI ROMANO-
RUM STIPENDIO

Commentarius.

VESALIÆ,

Typis, ANDRÆ ab HOOGENHUYSEN,
Typogr. Ordin.

M. DC. LXIX.

7452

910355

I

Pla

D

SS.

&

R

pre

LUN

tuor

ta p

es. l

arun

Sibi

nec

indi

defe

*Plurimum Reverendo, Clarissimo &
Doctissimo*

Viro,

**Dn. CHRISTOPHORO
WITTICHIO,**

**SS. Theolog. & Philosophiæ Do-
ctori, illiusque in Illustri Academia
Neomagenfi Professori
Celeberrimo.**

R Edit ad te, Vir Clarissime,
VINCENTII CONTARENI
presens quod cernis OPUSCU-
LUM, quod mecum pro summo
tuo in rem literariam affectu, nō i-
ta pridem communicare dignatus
es. Illius encomiastē ut agam, me-
arum nec est virium nec partium.
Sibimet ipsi abundē illud sufficit,
nec apud æquos Censores alieno
indiget præconio. Typis de novo
describere duxi operę pretium, ut
(2)   sic

DEDICATIO

fic & doctissimi autoris honori litarem, & multorum desideriiis satisfacerem. Tibi verò illud consecrare & volui & debui, ut ita pro beneficiis maximis, quibus me meosque hactenus citra demeritū prosequutus es, aliquale apud te extaret *τὸν μισθόν* Quod uti non dubito, quin æquo animo sis laturus, ita obnixè rogo, ut me ac hosce meos conatus benivolo vultu porro aspicere digneris. Dabam Vefaliæ. 26. Junij Anno 1669.

*Tibi ad quævis obsequia
paratissimus*

ANDREAS AB HOGENHUYSEN.

ILLVSTRISSIMIS
ATQVE EXCELLENTISS.
TRIVMVIRIS.

Patauino Gymnasio moderando

M. ANTONIO MEMO D. MARCI
PROC.

ANTONIO PRIOLO ÆQVITI ET D.
MARCIPROC.

ANDREAE MAVROCENO SE-
NATORI.

Vincentius Contarenius

S. P. D.

 I generis vestri clarita-
tem spectro Ill.^{mi} atque
Excell.^{mi} Trium viri,
earum gentium fami-
liæ vestræ sunt, quæ præcipua
inter Italicas noblitate censentur.
Si dignitatem; omnes honestissi-
mum, plerique summo proximum
in REP. VENETA locum obti-
netis. Si propensam ad bonarum

D E D I C A T I O

artium studia juvāda voluntatem;
 ea fidei vestræ publicè sunt com-
 mendata. Si quantum vobis præ-
 cipuè debeam; muneris vestri est-
 quod honesto fruor otio, quod u-
 nis, ut semper optavi, litteris vaco,
 quod apertus mihi à vobis est cur-
 sus ad laudem, atque adeo, nisi per
 me stet, ad immortalitatem, cum
 sex abhinc annis doctrinarum om-
 nium principibus me in Patavina
 Academia collegam adjungen-
 dum censuistis. Quamobrem caus-
 sas, cur inscribi aliquid vobis de-
 buerit depromptum è studiis me-
 is, cur quæram, aut comminiscar,
 nihil est. Cum enim de vobis co-
 gito, satis multas, & quidem gra-
 ves reperio. Cum autem vires me-
 as consulo, quid sciam, quid susce-
 perim, quid præstiterim; venit in
 men-

DEDICATIO

mentem vereri, non dicam, ne vobis, quorum est incredibilis humanitas, sed ne forte aliis nomine vestro ad libelli hujus commendationem videar abuti. Quos in litteris progressus fecerim, mei iudicii non est; id unum scio, tam multis partibus esse plura, quæ nesciam, ut quidquid id est viæ quod confeci, præ eo quod restat, puncti instar sit. Præterea in tam difficili versor argumento, ut vel me iudice, eximium JUSTI LIPSII ingenium fatigarit. Quid igitur patem præstare posse me Amplitudine vestrà non indignum, & loci claritate, quem post SIGONIUM. V. C. à me teneri voluistis? Ut nihil præstem, conari iuvat, nervosque omnes intendere, ut quod Vobis pro immortalibus

DEDICATIO

vestris in me beneficiis debeo, saltem voluisse videar aliqua ex parte dissolvere. Cujus autem stultitiae fuerit, vos publicos litterarum patronos, aestimatores industriæ, judices ingeniorum adeo negligere, ut quæ propria vestra cognitio est, eam aliis tribuam, & judicare prius quemquam de me, quam Vos selectos judices malim? Nam obscura, multisque implicata difficultatibus quæstio, & magnum in litteris LIPSIJ nomen faciant, ut mihi opus sit latere in tutela, & præsidio dignitatis vestræ. Magnum enim & anceps in eo certamen cum gratioso adversario, qui ingenii atque industrie opinione omnium ferme animos jampridem occupavit. Male igitur mecum agatur, ni Vos habeam

DEDICATIO

beam patronos, quorum me recreet virtus, reficiat humanitas reverentia confirmet. Spero etiam fore, ut me vobis conciliet PETRUS BEMBUS, cui Vos ut patria, sic historia conjunxit; qua res præclare à majoribus vestris bello & pace gestas immortalis memoriæ consecravit. Qui igitur alteram ejus beneficio, non pecuniæ sed gloriæ, quæ vobis eripi nullo modo possit, hæreditatem crevistis, ei optime merito gratiam reteretis, si quod mihi otium facitis, id vobis non modo **volentibus**, verum etiam faventibus in ejus fama facta tecta tuenda consumpsero. Id enim ago, molior quidem certe, & hunc libellum, quo mihi viam muniat, præmitto. Is poterat, fateor, & primi
diu-

DEDICATIO

diutius & acriore studio perpoliri, ne cetera a fronte, quam nomen vestrum ornat, discreparent. Sed in tanto frugum proventu, quo anno Ceres peregrinata esse his regionibus videtur, mea ego frumenta premere non debui, sed potius Romanorum exemplo largiri, ut ubere annonâ quemadmodum corpora, ita ingenia alerentur. Hoc enim consilio me ad scribendum contuli. Quod si id sum, quod volebam, assequutus, Vobis secundum Deum referri acceptum volo: sin minus, hoc saltem assequar, ut apud omnes testatum relinquam, me, quantum vobis debeam, intelligere. Valere.

Patavij Pridie Kal. Sextiles c1010cIX.

GLI Eccellentissimi Sig. Capi dell' Eccelso Consiglio di X. infra-
scritti hauuta fede dalli Sig. Reformato-
ri dello Studio di Padoa, per relatione à
loro fatta dalli doi à questo deputati,
cioè del R. P. Inquisitor, & del Circ: Se-
cretario del Senato Gio Maravegia, che
nel Libro intitolato *Vincentii Contareni
De frumentaria Romanorum largitione li-
ber &c.* non si troua cosa contraria alle
leggi, & è degno di stampa, concedono
licentia, che possi esser stampato.
Datum die 13. Augusti 1609.

D. Benetto Sanudo

D. Filippo Bembo

D. Lorenzo Marcello

} Capi del' Eccelso Conf. di X.

*Excellentiss. Conf. X. Secretarius
Io. Baptista Padauinus.*

IN

L

f

Leg

C

De j

o

De

C

De r

De i

m

De

f

De i

m

De i

Ca

De fr

INDEX CAPITUM.

DE frumentariæ largitionis i-
nitio, & progressionē, dum
fuit arbitraria. Caput I.

Leges de frumentaria largitione.

Caput II.

De frumentariis Principum largiti-
onibus. Caput III.

De pane pro frumento dari cœpto.

Caput IV.

De mode frumenti. Caput V.

De iis quibus dabatur publicum fru-
mentum. Caput VI.

De numero accipientium publicum
frumentum. Caput VII

De iis, qui curabant publicum fru-
mentum. Caput VIII.

De iis qui frumentum distribuerunt.

Caput IX.

De frumentariis provinciis. Cap. X.

PRÆCIPVA QUÆDAM
Disputationis Capita, in quibus
Contarenius a LIPSIO dissentit.

Capite I.

1 **N**ON esse id initium frumentariæ largitionis, quod tradit Lipsius primo Electorum Cap. VIII. ex LIVIO qui de largitione verbum nullum facit.

2 Integrum Plinij libro XVIII. Cap. III. locum de Marcij largitione frustra à Lipsio emendari.

Cap. II.

3 Nulli esse culpæ affinem, neque ab aliorum scriptorum consuetudine discedere APIPIANUM, cum affirmat lege Sempronia datum plebi frumentum ἀπὸ τοῦ κοινῶν, de publico.

4 Legem Semproniam non modo ante Syllam fuisse abrogatam, sed tres præterea de frumentaria largitione, aut promulgatas aut latas ante Syllanam dominationem.

5 Legem Terentiam, quam significat Mar-

3
Marcius trib. pl. apud Salustium in
historiarum fragmentis fuisse perla-
tam.

ΑΥΕΜΤΟΝ esse eum, cui nihil dividatur, 6
non autem infinitum, ut Lipsius ver-
tit.

S. C. in Catonis sententiam factum & 7
ratum fuisse.

Non unam a Clodio, sed duas latas esse 8
frumentarias leges.

Suasu Catonis frumentum gratis datum 9
non fuisse.

Cap. III.

Augustum XI. consulatu duodecim fru- 10
mentationes famis causa emensum
non esse.

Pretium frumenti, quo de agit TACI- 11
TVS libro Annalium XV. non fuisse
ejus, quod Imperatores largiri erant
soliti, cum id fuerit à lege Clodia om-
nino gratuitum.

Cap. IV.

Neque à Trajano pacem pro frumento 12
dari ceptum, ut docet Lipsius in Ele-
ctis, neque circa Flaviorum imperi-

um, ut in *Admirandis* Cap. X. lib. II. quæ utraque initia confirmat veterem testimoniis, neque tamen eorum pugnam dirimit.

13 Potuisse Lipsium animadvertere fabulas canis à veteri Persii interprete, cum in *Satyram* III. significatum ait panem fiscalem ab eo, qui *Satyra* V. frumentariam largitionem agnoscit.

14 Lapi Lipsium in *IVVENALIS* loco interpretando, non modo quia poeta re-clamat *Satyra* VII. verum etiam quia ipse net secum pugnare videtur, cum in *TACITI Annalium Librum* IV. de pane vœnali hæc scripta docet.

15 Vitiosam esse eam concludendi rationem, qua utitur Lipsius in *VICTORIS* loco. Si collegium pistorum a Trajano, ergo & panis fiscalis.

Cap. V.

16 Æque vitiosam esse alterã, qua utitur, ut ostendat modum frumenti minimũ fuisse modios senos, quia Marcius apud *SALVSTIUM* ut exilem modum quinum largitionem criminatur.

Fal-

*Falso Lipsium scripsisse in Admirandis
ordinariā largitionem fuisse X. modio- 17
rum, atq; id à se in Eliædis notatum, ubi
non modo hoc non notat, sed contrari-
am etiam sententiam probat, quam
ego Cap. III. Dionis testimonio con-
firmavi.*

Cap. VII.

*Dionis verba de frumentantium numero 18
à Cæsare ad partem dimidiam redactō
Lipsium male interpretatum videri.*

*Auctum a Cæsare frumentantium nu- 19
merum probabilius videri, quam ve-
terem, ut putat Lipsius, esse revoca-
tum.*

*DIONEM in recensu ab Augusto acti 20
tempore, & in pecuniæ summa non
modo non errasse, verum etiam in his
prodendis summa fide, ac diligentia
esse versatum.*

*Factus necne sit ab Augusto, quo anno 21
XIII. consulatum gessit, populi re-
census, ex lapide Ancyrano intelligi
non posse.*

*Lipsium semel & iterum Ancyrani la- 22
pidis*

pidis exemplar frustra emendare conatum.

- 23 *Vitiosa tertia Lipsij argumentatio. Aux-
is Tiberius TACITO teste libro An-
nalianum VI. numerum frumenti: &
frumentantium igitur.*

Cap. VIII.

- 24 *Ediles frumentaria curatione solutos
lege Terentia, quam Sempronia veri-
similius videri.*

- 25 *Turranium titulo annonæ præfectum,
revera Augusti in hac curatione Vica-
rium fuisse, contra quam Lipsius sen-
tiat in Electis, & in TACITI Anna-
lium lib. I.*

Cap. IX.

- 26 *Viariam legem à Curione esse jactatam,
non vineariam, ut Lipsius vult,
COELII locum ex epistola ad Cicero-
nem corrumpens.*

Cap. X.

- 27 *Africani frumenti modum a Lipsio neq₃
in Electis, neq₃ in admirandis satis fu-
isse investigatum.*

- 28 *Potuisse Lipsium animadvertere Iosephū
in*

*in Agrippæ oratione ad Iudæos causæ
sæpe ferre.*

*VICTORIS locum de Egyptio fru- 29
mento à Lipsio corrumpi, ut inuitum
Iosephum seruet.*

*Multos veterum scriptorum locos trahi 30
à Lipsio repugnantes ad frumentari-
am largitionem, quacum nihil illis
reieft.*

VINCENTII
CONTARENIDe frumentaria Romanorum
largitione
LIBER.

SI qui sunt, qui cupiant recta gras-
sari ad gloriam, neque ex aliena
ignominia famam aucupentur, in his
ego nomen profiteor meum. Semper
enim in ea fui sententia, ut existima-
rem, qui ex alienis incommodis sua
comparant commoda, violari ab iis
hominum inter homines societatem,
& dari non obscura pravi atque obtusi
ingenii argumenta. Quippe cum re ip-
sa fateantur, præcisam sibi esse omnem
super ceteros eminendi spem, ni aliorum
ruina se fulciant, atque attollant. Sed
ut docent officiorum magistri, inci-
dunt tempora, cum, quæ turpia & in-
iusta sunt, sunt contraria, & viros
bonos

bonos, excelsoque animo præditos de-
cent Neque enim qui serviunt com-
muni utilitati, sapientum iudicio sunt
alii culpæ affines, si facere non possunt,
quin de aliena fama quid detrahant: &
fuit laudabile Romæ institutum, pri-
usquam odiis, atque ambitu corrup-
peretur, commendationem ætatis ab
accusatione ducendi. Ita enim fiebat,
ut qui legibus coerceri non poterant,
poenæ saltem, atque ignominiaæ metu
a malefactis deterrerentur. Sed & ad
arcendam, propulsandamque iniuri-
am deprimere eum, a quo infertur, li-
cet; non modo si nos ipsi lædamur, aut
cognitione, & familiaritate nobis
conjuncti; sed etiam si alii, qui ope
nostra egeant. quod officium qui præ-
termittunt, dum vitant vitium, in con-
trarium incurrunt. Hæc faciunt, bo-
na ut spe sim, & iudicibus non iniquis
causam meam me probaturum confi-
dam: qui cum publicæ utilitatis, tum
civis mei tuendi studio incensus diem
IUSTO LIPSIO V.C. dicere aude-

am. Agitur enim causa veritatis, quam ut scopum habent omnes propositam, qui bonis artibus operam navant. Pro ea qui mendacium obtrudi alicui patiuntur, non minus violent officium, quam qui ab ægris, ut medici famæ parcant. venenatum poculum exhauriri sinunt. Agitur etiam causa PETRI BEMBI, qui fuit splendor Italici nominis, & patriæ ornamentum. Is a IUSTO LIPSIO, quem non modo non læserat, sed ne natum quidem scire potuerat, accusatus, & mortis exceptione usus ita à plerisque absoluitur, ut damnentur Itali, qui dolorem suum tam lente ferunt, & Germanis defensi BEMBI gloriam non invident. Hanc igitur maculam Italico nomini, civibus meis, & BEMBO præcipue impositam ut delem, statui mihi omni ope enitendum, atque ut Græci dicunt, *καὶ χεῖρ ἐποιοῦμαι, ἵνα δυνάμην*. Quamquam autem que nunc instituitur de frumentaria largitione disputatio, potest prima fron-

te videri ἀποδοίνους, atque à suscep-
to Bembī patrocīnio remota; qui ta-
men consilij mei rationem perspex-
erit, non dubito, quin fuisse id tutis-
simum, necessarium certe fatean-
tur. Cum eo enim res mihi futura
est, qui ab ubere ingenij, atque indu-
striæ fonte ad tantam profluxit homi-
num existimationem, ut altior videat-
ur omnium censura, & unus ex om-
nibus nulli errori obnoxius: scilicet
Olympi similis cujus verticem astris
propiorē, quam terris negant ullis
obduci nudibus, ullis perflari turbini-
bus ventorum. ut verendum sit maxi-
mopere, ne præjudicia de tanti viri
doctrina veritati ad animum aditum
præcludant, meque nequidquam cla-
mante, ac repugnante loqui è tripode
tunc etiam videatur, cum è plaustro
jactat in BEMBUM maledicta verius,
quam crimina. Quare faciendum est,
ut muniam mihi ad defensionem viam
& ad fidem; atque hominem esse LIP-
SIUM ostendam, ad cujus diligenti-

am & iudicium aliquid possit accedere. Quod si assequor, de eodem oleo, atque opera consilium veritatis amantibus; iis præsertim, qui aut districti gravioribus negotiis, aut in aliarum artium tractatione occupati ita divertunt ad nostras, ut singula examinare per otium non possint. Hi enim sunt in primis idonei, qui fallantur; præsertim in legendis LIPSIJ libris, in quibus multa a vero abhorrentia sub veri persona latent. Ea omnia qui velit excutere, provinciam suscipiat eo graviolem, quo est difficilius refellere mendacium, quam dicere. Mihi sane satis superque erit pauca è plurimis in medium afferre, ut ex iis conjectura de ceteris fiat. Familiam ducet hæc de frumentatione disputatio: sequentur variae lectiones meæ, in quibus interdum a Lipsio dissentiam. Hæ dum describentur, institutam absolvam BEMBI defensionem, daboque operam, ut omnes intelligant, LIPSIJ censuram, ne quid gravius dicam, esse levissimam.

main. Cogent agmen libri de **FALSA**
magnitudine Romana, quibus **AD-**
MIRANDA oppugnabo, & illos
præcipue gigantum more congestos
auri montes non fulmine, sed solo ve-
ritatis fulgore disijciam. Quo fiet ut
non modo undique tecta sit apologia;
sed par etiam pari referatur; & qui
Venetam **PETRI BEMBI** historiam
damnavit, ejus fabulæ de magnitudi-
ne Romana exploratur, Vrbe ipsa;
ut spero, favente, de cujus glo-
ria plurimum detrahatur, cum lauda-
tur falso. Hæc scripsêram Lipsio su-
perstite, cum nihil mihi esset optati-
us, quam ne quid illi humanitus acci-
deret, antequam hi libri ederentur.
Primum ne cui forte sermones darem
de me; citare Lipsium, cum sistere se;
& respondere vadato non posset: quo-
cum vivo congredi ausus non essem;
cum eo mortuo larvarum more lucta-
ri. deinde ut summum virum, qui mul-
to ante, quæ vocarem in controversi-
am, esset meditatus, secûq; animo per-
egisset,

egisset, non imparatum haberem adversarium, atque ita citius è conflictu nostro scintillæ veritatis emicarent. Conflictum dixi, litterarium tamen, in quo, ut homines decet honesto loconatos, & litteris informatos ad humanitatē solis rationum, ac testimonio ūmomentis nos confodissemus. Sed cū
MARCUS VELSERUS II. Vir Augustanus nobilitate, dignitatis gradu, & eruditione illustrissimus scripsisset ad me vixisse Lipsium, ita sum commotus, ut hastas, quod ajunt, abjecerim, & hunc ipsum libellum, qui in eo jam erat, ut imprimeretur, librariis extorserim. Et tamen denuo non modo amicorum, sed virorum etiam gravissimorum auctoritas me adduxit, ut eum edi paterer. Ita enim disputabant. unam eandemque esse nunc, & fuisse olim causam veritatis: imo eo nunc deteriorem, quod quædamnari potuissent a Lipsio superstitute, quasi sancita ejus morte, in hominum animis altiores in dies agerent radices.

Has.

Has nemo si evelleret, ne pugnare cum mortuo videretur, quam esse veritati emergendi unquam reliquam speret? Turpius eam mortuo, quam vivo proditum iri. Neque deterritum hac religionem eum Lipsium, quo deageremus, quin tristem in Bembum censuram exerceret. Quid igitur me ipse morarer, ac ne Lipsij quidem vestigiis auderem insistere? Æternam adversus falsum, & libros, quibus proditur, esse auctoritatem. Quod erat factururus. si licuisset, Liptius, ut scripta sua purgaret, id ego si facerem publico bono, optionis potius, quam hostis munere fungerer. Sed & habiturum gratiam, si sentiat, excoqui à me, quod in auro suo est, purgamentorum ac sordium. Neque esse verendum, ne viri prudentes apologiæ securum fucum facere. & insultare in mortuum audacius me putent. Neque enim cum Lipsio actum esse tam male, ut non egregios disciplinæ suæ alumnos reliquerit, qui, quo par est, animo docto-

doctoris decreta, & memoriam collant. Hi certatim ne pro magistro vadium obseant, neu multi in me pro uno cooriantur, id vero esse verendum. Quis enim repressos præclaros illos impetus, aut restinctum credat ardorem animorum, quem præ se tulerunt, cum est Lipsius à Lampugnano petitus? Scire me, quam multi sint ejus patrocinium professi per id tempus, si quidem ipse adversarium contemnere, nec responso dignari institisset. Nec defore, qui nullis obstricti grati animi vinculis, si minus pro Lipsio, at pro veritate meo exemplo omnem dimicationem subeundam meque amice monitum ingenti beneficio sibi obstringendum putent. Quod igitur Lipsius vixisset, id minus nemini quam mihi ipsi conducere, cui soli cum solo congregiendi spe erepta multo acrior cum pluribus immineret pugna. Si Lipsii sententiam in disquisitionem vocarem, facturum me item ut Cadmum, qui satis mortui draconis dentibus, armatas

matas acies in se vidisset insurgere. Sed illi sessisse prospere, quod in se ipsas ferrum convertissent: mecum bene actum iri, si pauci in me conspirarint Licere mihi defugere hanc pugnam, si male odisse Lipsium, videri velim. Nam futuros, qui hoc sibi persuadeant, si eo rebus humanis exempto arma posuero, perinde ac si mihi esset ereptus; in quibus autem lapsus est humanitus, quorum odium præ me semper tuli, ea serpere in dies longius sivero. His illi cum me obtudissent, eo tandem perpulerunt, ut dicerem, fore me in eorum potestate; quin si hæc probari viderem viris doctis, reliqua etiam, in quibus à Lipsio dissentio, esse editurum. Aleam igitur, quam dicunt, jacio, atque hoc de frumentatione commentario liberare incipio fidem meam. In eo cœpi non omnia persequendi consilium, sed ea tantum, quæ aut censura, aut luce indigebunt.

Hoc

Hoc volui primum, nescius lector ne esset, quem præterea monitum volo, sæpe fore, ut iisdem utar scriptorum veterum locis, quos attulit Lipsius: aut qui sunt ejusmodi, ut cum magis: idonei nulli reperiantur ad hanc rem illustrandam, sine illis manca, & mutila sit disputatio: aut quia possunt retorqueri in Lipsium, & ad eum confundendum adhiberi: aut quia in illis examinandis est non parvus diligentiae meae relictus locus. Ut igitur Attici, Strabone teste, quas veteres fabri negligentius excoxerant, massas recoguendo grandæ operæpretium fecerunt: ita spero fore, ut ex veterum locis, quos attulit Lipsius, denuo examinatis, multa eruantur, quæ ipse præteriiit, aut quæ ipsum præterierunt. Sed verborum jam satis est, ad rem ipsam veniamus.

De

De origine, & progressionē frumentariæ largitionis, dum fuit arbitraria.

Cap. I.

FRUMENTI largitio, quam frumentationem etiam dixere, quid veteribus fuerit, nomen ipsum satis indicare non potest. Nam & largiendi ratio una atque altera. & frumenti genera multa fuerunt. Donare non modo is dicitur, qui gratis dat; verum etiam qui ex pretio aliquid detrahit. Quin verustissimum hoc fuisse largitionis genus fatebitur, qui ejus tempora diligenter observarit. Principio enim Senatus, & magistratuum arbitrio frumentum datum est levissimo pretio in modios æstimatum: largitio deinde sancita est legibus. quarum postrema gratis primum dedit. Hæc arripit Imperatoribus, & habita inter imperij fundamenta diurno tandem pane mutata est. Frumentationis autem nomen non nisi post latas leges, ut mihi quidem videtur, usurpari cœptum,

ptum, Augusti præsertim ævo celebratum est. Largitio enim rara & incerta, & quandam retinens venditionis spectiæ novum nomen nullū desideravit. At statam, & multo quam solitum esset, frequentiore, ad plures pertinentem, & quod caput est, plerunque gratuiti suo vocabulo sæpius appellatam esse, quis neget? sed missis nominibus, quatuor, quæ proposuimus, largitionis tempora sigillatim persequamur. Ante omnia origo & initium indagandum est. Quæ in parte agit Lipsius sane liberaliter: cum ad unum, & alterum aliquot annorum spatium dirempta digitum intendat. Nam Senatum statim post reges exactos ex Livio lib. II. largitionis hujus auctorem facit anno V. C. CCXLVI. Idem Plinium sequutus lib. XVIII. hanc M. Marcio Ædili laudem tribuit, qui post annum V. C. CCLX. ædilitiam gessit. Quod fit, ut inter utrumque initium anni minimum XV. intercedant. Scilicet ut quædam flumina, ita frumentaria largitio

gitio à duobus diversis fontibus, & capitibus manat. Quod mihi tamen longe secus videtur, qui duorum initiorum falsum unum, dubium & incertum esse alterum autumo. Falsum Livianum: ita enim sane appellemus; quanquam de eo Livius, ut mea fert opinio, ne cogitavit quidem, cum illa scriberet. *Multa blandimenta plebi per id tempus ab Senatu data. Annonæ in primis habita cura; & ad frumentum comparandum missi alii in volcos, alii Cumas.* (Nam quod legit Lipsius, *Æquos*, adulteriū procul dubio est.) Quid eum adduxerit, de largitione ut hic actum putaret, facile quivis conjectura assequatur. Nam & blandimentum vocatur à Livio annonæ cura; & in eorum, quæ largitiones proculdubio fuerunt, numerum refertur: salis leviori pretio publice dati, portoriiis quoque ac tributis plebis liberatæ, quæ Halicarnasseo etiam lib. V. δημοτικὰ popularia, & φιλόφρωντα πρὸς τοὺς πένοντας benig-

benignè, atque humaniter populo præstita videntur. Veruntamen quæ contradici possint, non modo plura, sed etiam graviora sunt. Ut enim si omnes ad unam largitiones esse blandimenta quis velit, ei ego admodum non repugnarim: ita blandimenta omnia esse largitiones, neque ego, nec sanus quisquam dederit. Neque enim retro res comseat; cum duorum, quæ inter se comparantur, pateat alterium latius; hoc generis, illud formæ obtineat locum. Quam multi enim sunt, qui verbis aut factis blandientes nihil largiantur? Qui vero astipulari Lipsio videtur Halicarn. is aperte adversatur, cum largitiones ab annonæ cura, scripture, temporibusq; discernit. Prodito enim plebem levatam esse tributis, ac vectigalibus, quanquam proprius ille erat de largitionibus agendi locus de annonâ tamen ne verbum quidem, nisi post interjectam bene longam, & multis versibus explicatam rerum obfessa jam urbe gestarum narrationem: satis ut
indi-

indicet, neque hanc sibi largitionem videri, neque iis assentiri, pui proderent, missos antequam urbs obsideretur, in Volcos & Cumas, qui frumentum ad urbem convehendum curarent. Quamquam utrum ante, an post obsidionem sint missi, ad susceptam disputationem quod attinet, haud in magno equidem ponam discrimine. Livium sequamur: sint antea missi. Quid est? Vtrum ii tantum blandiuntur, qui populum donant frumento, an etiam qui annonæ habent curam? Sane hanc uberem ubique ples cupit: fame autem prope in furorem, rabiemque agitur. Ut enim ait apud Livium Scipio, *fames ultimum humanorum supplicium est*. Quod si quicumque annonæ habent curam, ut blandiantur plebi, largiri censendi sunt; dici vix poterit, quam multæ sint urbes, quæ nec opinato largiantur. Unæ olim è Græcis omnibus Athenæ, Venetiæ nunc ex Italicis frumento plurimo utuntur importato. Qui ex eo conficiat viguisse, aut vigere utro-

trobiq̃ue frumentarias largitiones; quis eum sibi audiendum putet? Non igitur si frumentaria procuratio suscepta Romæ est à Senatu, atque opera data, ut magna esset in urbe annonæ copia. continuo verum est, frumentum plebi, aut plane donatum, aut minoris, quam quanti erat, divisum. His bellum accedit, imminensque ab Etruscis urbi obsidio, quæ vel una patres, si quid scaperent, ad habendam annonæ curam potuit adducere: ne plebs cum vastari agros, ardere tecta, omnia extra urbem ferri, agique urbem ipsam vexari videret, ad regum obsequium rediret fessa tot malis, quibus si fames accederet, ne dii quidem, ut est apud Livium, servare urbem possent. *Superantur enim, ut est apud eundem lib. V. humana omnia mala: famem unam natura vinci non sinit.* Quamobrem Fidenates quoque bello cum Romanis suscepto, ne obsidione cogi ad deditionem possent, frumentum non necessitati modo satis, sed copię quoque

que abunde convexerunt. Et Faliscis à Camillo obsessis terebatur tempus neutro inclinata spe, cum frumentum ex ante convecto large suppeteret, ut Livius ipse cujus testimonio in re alioqui clara & aperta uti operæ est, ut controversus locus illustretur, prodit lib. IV. & V. Utrum igitur Fidenates quoque, & Faliscos, anne Romanos quidem esse largitos dicemus? Sed & mirari profiteor me prudentiam patrum, si in tantis angustiis publicum frumentum ad ultimum inopiæ reservandum, stulta indulgentia, urbe nondum obsessa, populo diviserunt. Quod si quis missos dicat per id tempus, qui compararent; largitionem aliquanto postesse factam: eum ego Livianis de eodem bello verbis confutabo. *Obsidio erat nihilominus, & frumenti cum summa caritate inopia.* Nam si frumentum publice est divisum, quæ inopia; si donatum, quæ esse caritas potuit? Quo consilio Senatus frumentum emensus, & largitus est, nisi ut inopiam & cari-

tatem leuaret ? summa utraque fuit : largitio igitur nulla. Qui autem de hac fame quæ ab Halicarn. scripta sunt, legerit, non dubito, quin mihi assentietur. Amplius CCC. hominum M. in urbe obiecta acri annonæ fangebantur : ante obsidionem frumenti hœud ita multum erat conuectum, & breui absumptum : hostes circum tenebant omnia, & illatus ex agro Pometino cominearus ad paucorum dierum usum vix eos festellerat. Inunc, & largitionem factam crede, ubi ne erat quidem, quod largirentur. Unum adhuc si addidero ad alterum me initium convertam. Traditus ab antiquis usque ad Livij ætatem inter cetera solemnia mos mansit, bonis vendendis, bona Porſenæ regis vendendi : de cujus origine moris hæc Livius.

Proximum vero est ex ijs. quæ traduntur, Porſenam discedentem ab Ianiculo, castra opulenta, conuecto ex propinquis atq; fertilibus Etruriæ arvis com-

meatu, Romanis dono dedisse, inopi-
tum urbe ab longinqua obsidione: ca-
deinde ne populo immisso diriperentur
hostiliter, vasisse, bonas Porsenæ ap-
pellata. Hanc ipsam auctiorem Ha-
licarnassæus historiarum suarum mo-
nimentis mandavit. Qui igitur ha-
sta posita Porsenæ bona fortuito ob-
lata, & populo R. donata subjecere
præconis voci, eos putabimus, quæ
ære sibi suo ac libra emptæ essent,
donasse? Ad alterum jam initium ve-
niamus, quod notasse videtur Plini-
us lib. XVIII. cap. III. his verbis.
*M. Marcius ædilis pl. primum fru-
mentum populo in modios assibus dona-
vit.* Id mihi initium non tam fal-
sum, quam dubium videri pronun-
ciavi. Neque enim constat fuerit
M. Marcius ædilis primus Romæ,
ecne fuerit. Si fuit, assentior Li-
vio, atque hanc primam largitio-
nem statuo: sin minus, negari
non potest, Senatum hanc reli-
quis omnibus laudem præripuisse.
Nam

Nam altero ab Ædilibus creatis anno, gerentibus eum magistratum Sicinio, & Bruto, Senatus in summa annonæ caritate, & pecuniæ inopia frumentum levissimo pretio æstimatum populo divisit. Quod ut clarius sit, atque apertius opera pretium me facturum arbitror, si tempora, quæque his gesta sunt, proposuero, non ad corruptam, qua Livius, atque Halicarnasæus, sed ad integram, qua Cicero utitur, annorum computandorum rationem exacta, quæ magna etiam, ni fallor, hanc Romanæ historiæ partem luce perfundet. Anno igitur ab V. C. CCLIX. à regibus exactis, ut Ciceronem pro Cornelio sequutus, favente Deo, aliàs docebo, XV. Vetustius, & Virginus, quo mense incertum, sed ut ex Halicarnasæi lib. VI. intelligitur post Kal. Sept. consulatum inierunt.

Anno V. C. CCLX. à regibus exactis XVI. Vetustius & Virginus continuarunt ad Kal. Sept.

Kalendis Septembribus Cassius,

& Cominius Coss. Halicarnasseus
lib. VI.

Septembri extremo secessio plebis.
Halic. lib. VII. initio: ut fallatur Li-
vius, qui Cassium, & Cominium per
secessionem plebis inisse tradit.

Decembri mense plebs in urbem re-
diit.

IV. Idus Decembris Tribuni &
Ædiles pl. primum creati. Tribuno-
rum nomina extant, Ædiliū inter-
cidere.

Anno V. C. CCLXI. à regibus ex-
actis XVII. ad Kal. Sept. Cassias &
Cominius Coss.

Kal. Sept. consulatum ineunt Ge-
ganius, & Minucius. His consulibus
Livius lib. II. & Halicarn. lib. VII.
famem coepisse volunt ex incultis supe-
riore autumno per secessionem ple-
bis agris. Quamobrem consules pro-
viderunt dimissis passim ad frumentum
coemendum, non in Etruriam modo,
Volscos, & Cumas, sed quæsitum in Si-
cilia quoque Cumis naves retentæ: in

Volscos, & Cumas, sed quæ situm in Sicilia quoque Cumis naves retentæ: in Volsceis ne emi quidem potuit: legati in Siciliam missi vere insequenti, quam Attico more Halicarn: ætatem vocat, rediere magna frumenti vi ad- vecta, quam partim emerant, partim à Gelone Syracusarum tyranno dono acceperant. Fames igitur continuat in annum insequentem. In hunc Marcij, si primus ædilis fuit, largitio incurrit.

IV. Idus Decembris Aediles Sicinius & Brutus. Icilius enim qui in Halicarn. historia Bruto jungitur, eo, qui sequitur anno ædilitatem gessit, Sicinio tribuno pl. II Anno V. C. CCLXII. à regibus exactis XVIII. ad Kaler. Sept. Coss. Geganius, & Minucius, quibus Coss. ut primum ver mare aperuit, rediisse legatos in Siciliam missos credere par est, nisi si quam patricij fraudem commiserunt. Agitatum igitur in Senatu, quanti frumentum plebi daretur. Erant, qui partim donan-

nandum, partim vendendum putarent,
idque plebs exspectabat. Sed Marcius
Coriolanus tribunitiæ potestatis ho-
stis acerrimus qui contra sentiebant,
objurgando negavit laxandam anno-
nam, cui Senatus frequens ambitione,
atque avaritia corruptus assensus est.
Quamobrem ei tribuni diem dixerunt.
Plebs ira exarserat, neque erat obscu-
rum suffragio ulturam dolorem suum.
Patres igitur ut Marcium eriperent,
seque ac potentiam suam sartam rectâ
adversus crescentem in dies plebis im-
potentiam tuerentur, omni ope, atque
opera enisi sunt. Inter cetera lenimen-
ta factum est S.C. ut frumentum, & res
omnes ad victum necessariæ tanti es-
sent, quanti minimi fuissent ante sedi-
tionem. Auctores Livius lib. II. Hali-
carn. lib. VII. Plutarchus in Coriola-
no. Frumentum gratis ut darent in
tanto discrimine à patribus impe-
trari non potuit; nec de ea re plebs
laboravit. Quin pecuniam acce-
ptam pro frumento Siculo Cassij
§ 4. roga-

rogatione sibi retribui recusavit. Quade re Livius lib. II. in actis anni CCLXVI. hæc habet. *Cassius ut sibi reconciliaret civium animos, jubere pro Siculo frumento pecuniam acceptam retribui populo. Id vero haud secus, quam præsentem mercedem regni aspernata plebs.* Hæc satis docent, quanta morum postea facta sit labe: cum ruius hic tantis auctus sit tribunitiis largitionibus, ut earum molem ærarium vix ferret; & dissipato Reip. patrimonio pretium etiam levissimum ad incundā plebe gratiam remitteretur. Hanc igitur primam reperio certam, & minime dubiam in Romana historia frumenti largitionem. De Marciana quid statuam, non habeo. Si primus Romæ ædilis Marcins fuit, anno ante superiorē facta est; & quidem nō multo post initam ædilitatem. Cum enim circa brumam inisset, æstate fame laboratum est. Sed Marcium primum hoc honore esse perfunctum velim mihi certa aliqua, & bene firma ratione persuaderi.

Ut

Ut ut est, Plinii, quem recitavi, locus adeo emendatione non eget, ut si quis PRIMUS cum Lipsio legit, non PRIMUM, ut est in vulgatis codicibus, locum proculdubio corrumpat, quæcumq; tandem ejus sententia est. nam multæ esse possunt. Non constat, utrū precii ratio habeatur, ut hoc dicat Plinius à Marcio frumentum in modios assibus primum donatum; an magistratus, ita ut ante eum nemo ædilis dederit; an repetiti honoris, ut quemadmodum Sicinins iterum tribunatum, ita Marcius ædilitatem gesserit; an largitionis, ita ut prima hæc fuerit. Lipsius reliquas sententias dissimulat, probat postremam, atque ut sola videatur, emendat. Mihi prima iis, quæ proxime scripta erant à Plinio, ad quæ confirmanda Marcii exemplo erat usus, magis consentaneæ & conveniens videtur. *His moribus non modo sufficebant fruges, verum etiam annonæ vilitas incredibilis erat.* Fateor, qui sive pretium sive magistratum significari hic putet, nihil

interesse, utrum is PRIMUS an PRIMUM legat : sed fatendum illud quodque est, causam Lipsio, cur quidquam mutaret, non fuisse, ne si demus quidem eam esse, quam vult, loci hujus sententiam. Alioqui cum alij sexcenti, tum ille esset rescribendus è lib. XV. Cap. XXV. *Cerasi ante victoriam Mithridaticam L. Luculli non fuere in Italia. Is primum invexit è Ponto.* Quid si Plinius primum dicere, quam primus maluit, ad ambiguitatem vitandam, ne quis forte Marcium primum & dilem plebis putaret? Sic igitur statuo, esse emendandi genus vetustis auctoribus in primis perniciosum, quo tollitur verbū, cujus multæ esse notiones possunt, & supponitur alterum, cujus vis pertinet ad pauciora. Quod si id eo consilio fiat, ut unum tantum significet, ferendum non esse, ne si constet quidem, id ipsum scriptorem dicere. Sed nimis diu hæsi in his duabus largitionibus. Tertius L Minucio Augurino deberi videtur locus, quem tradit

Livis

Livius lib. IV. fame urben, premente præfectum annonæ extra ordinem creatum, in eo magistratu frumentum assibus in modios æstimatum plebi divisisse. Coemerat id frumentum Sp. Mælius privata pecunia ad largitiones faciendas, ut delinita hoc munere plebe, regnum, quod affectabat, facilius occuparet. Sed eo oppresso necdum maturis consilijs, una cum reliquis bonis fuerat publicatum. De eadem re Plinius lib. XII. cap. III. *Minucius Augurinus, qui Sp. Mælium coarguerat, farris pretium trinis nundinis ad assensum redegit.* Quod ita accipio, ut L. Minucius frumentum Mælianum assibus in modios vñale proponendo, adeo pretium ejus imminuerit, ut brevi tantidem in foro prostarer. Nec quemquam commoveat, quod Plinius far dicit, Livius frumentum. Late enim patet frumenti nomen; triticum, milium, far, hordeum complectitur, uno verbo omnes fruges, quæ legumina non sunt, ut ex Theophrasto docet.

Plinius lib. XVIII. Cap. VII. & potest
 ex Livii, & Halicarnassei locis inter
 se collatis intelligi. Quod enim terribit
 Livius lib. II. anno ab V.C. CCLXIII.
 ex Etruscis frumentum Tiberi venisse,
 id aperte prodit Dionysius lib. VII.
 fuisse milium & far: cum initio ejus li-
 bri missos tradat legatos in Etruriam
 αἶτον, ὅσον ἀνδρῶν αἰτο πλείον ὀνησιμύτος.
*ad frumenti vim, quantum maximam
 possent, comparandum:* & alibi eorum
 munus appeller σιταρίαν *frumenti em-
 ptionem.* Ex quibus perspicui potest σῖτου
 nomine à Græcis, & frumenti à Lati-
 nis non triticum modo sive πορὸν, sed
 multas præterea fruges, & inter eas
 far significari. Id in tanto erat usu apud
 Etruscos, ut magnam ejus vim suppe-
 ditare vicinis possent. & Plinio teste
 lib. XVIII. Cap. VII. *farre tantum è
 frumento*, id est ex omnibus frumen-
 ti generibus *trècentis annis* usos Roma-
 nos Verrius tradidit. Neque tamen fuisse
 hoc Mælianum proprie far certo affir-
 marim: quippe qui sciam veteres scri-

ptores non raro triticum significare hoc nomine; poetas præsertim, quorū sunt illa de terrorum dimensio.

*Quorum animas & farre suæ custodit,
& ære.*

& de liberris frumento donatis

----- *ut quisque Velina*

*Pæblius emeruit, scabrosum tesserula
far*

Possidet

Quæ cum scripta sunt, frumentum proculdubio est distributum. Præterea incurrit Augurini largitio in annum V. C. CCCXIV. cum P. R. cœperat jam uti aliis frugibus. Verumamen usque Romanos diutius farre constat ex ea largitione, quæ facta est M. Manlio, cum Gallos Capitolium occupantes dejecit. Livius in actis anni CCCLXV. *universi selibras farris, & quartarios vini ad ades ejus. quæ in arce erant, contulerunt.* Auctor quoque de viris illustribus farre donatum prodit. Plutarchus in Camillo quid sibi voluerit, nescio, cum illa scriberet, si tan en ita scri-

scripsit: collata Malio a singulis *στρο-
μὲν ἡμίλιπον ἐπιχαίτω. ὁ δὲ γὰρ κα-
λὸν ἐστὶν ἀτόν. εἰ οὐ δὲ καὶ ὁ δὲ ἐκδοτικὸς
πταστὸν. frumenti solum vernaculi
(sic enim vocant) & vini cotyla Græ-
canice quartarium. Si enim ita scripsit,
notandum est, *frumenti vernaculi* no-
mine significari solitum far. Sin verba
illa mendosa sunt, videndum, ubi lateat
vitium. Ego rem malo in medio relin-
quere, quam temere quoquam pro-
gredi. Ulos autem Romanos, ut dice-
re cœperam, farre una cum alijs frugi-
bus post annum ab V. C. trecentesi-
mum docet iterum Livius lib. VII. in
actis anni CCCCXII. Nam militibus,
qui cum Decio in expeditione fue-
rant, *legiones libras farris, & sextarios
vini contulerunt.* Sequitur apud Plini-
um Trebij largitio, qui, ut superiores
populo frumentum assibus in modios
pæstitit. Quanquam autem hujus lar-
gitionis obscura sunt tempora, cum
eam Livius prætereat, ut Marcianam,
& scripta Dionysij non tulerint æta-
tem,*

tem, ordo tamen, quo commemoratur a Plinio, & pretij levitas faciūt, ut credam, hanc ante eas factam fuisse, de quibus mox dicam. Nam reliqui ædiles multo pluris in maxima annonæ vilitate frumentum populo admensi sunt cum summa gratia. Testis Livijs lib. XXX. anno V. C. DL. *Magnam vim frumenti ex Hispania missam M. Valerius Falto, & M. Fabius Buteo ædiles curules quaternis æris viciatim populo descripserunt.* Cum tamen anno superiore, quo Mater Deum advecta Romanam fuerat, Plinio teste, Italia tantam frugum copiam tulisset, ut major ea æstas, quam antecedentibus annis decē fieret vilitas añonæ. Bieñio post, eodē Livio auctore lib. XXXI. L. *Valerius Flaccus, & L. Flamininus frumenti vim ingentem, quod ex Africa P. Scipio* (ita malo legere, quā cum Lipsio, Proconsul) *miserat, quaternis æris populo cum summa fide, & gratia diviserunt.* Anno tamen insequentī V. C. LXXIII. & rursus LXXVII. dimidio minoris,

id est binis æris frumentum populo di-
 visum est. Livius lib. XXXI. extremo.
Frumenti vim magnam ex Africa adve-
ctum ædiles curules M. Claudius Mar-
cellus, & Sex. Aurelius Pætus binis
æris in modum populo diviserunt. & lib.
XXXIII. Ediles curules M. Fulvius
Nobilior, & L. Flaminius tritici decies
centum millia binis æris populo divise-
rum. Id C. Flamini honoris causa, ip-
sius pairisq; adveherant Siculi Romam.
Flaminius ejus gratiam communicave-
rat cum collega. Aut aliquam superio-
rem; aut aliam ejusmodi largitionem
significat, ut opinor, Piatarchus in
Catone M. jore illis verbis, Μέλλων
ποτέ τῶν Ῥωμαίων δῆμον ὀρμημένον ἀ-
καίρας ἐπὶ τιτομετρίας, & διανομῆς ἀπο-
τρέπειν ἢ ἔλατο τῶν λογιουῶτος. χαλεπὸν
μὲν εἶναι ὃ πολεῖται πρὸς γαστέρα λέγειν
ὅτι οὐκ ἔχουσιν. Populum Romanum
importune ad frumentarias largitiones
ruentem ut averteret, ita exorsus est.
Difficile est, Quirites, ad ventrem au-
tium expertem verba facere. Quinquam
 idem

idem Plutarchus ad aliud tempus atq;
occasionem hoc ipsum Catonis dictum
accommodare videtur in Apophtheg-
matibus. κατὰ γὰρ πρεσβύτερος ἐν τῇ
ἐκείνῃ τῆς ἀσωτίας καὶ πολυτελείας κατα-
πτόμενος ἔειπεν. ὥς Χαλεπὸν ἐστὶν λέγειν
πρὸς γαστέρα ὧτα μὴ ἔχουσαν. Cato major
ad populum agens cum luxuriam & pro-
fusos sumptus perstringeret, dixit. Quam
difficile est verba facere ad ventrem, qui
auribus caret. Fieri sane potest, ut hoc
dictum semel & iterum usurparit Ca-
to; sed veri etiam simile est, eandem
orationem utrobique à Plutarcho es-
se significatam. Nam luxus temperan-
tia, immanis sumptus parcimonia ni-
fuissent potiores, nihil erat, cur vel-
lent frumentum sibi publice suppeditari.
Fortasse igitur illud orationis ex-
ordium fuit, hoc argumentum. At-
que hæ sunt largitiones, quas invenio
factas, antequam ullæ de eis ferrentur
leges. Post eas latas observavi M. Se-
jum ædilem curulem ad ineundam à
populo gratiam revocasse longo inter-
vallo

vallo veterem annonæ vilitatem de
 suo. Cicero in II. de officiis. *Ne M.
 quidem Sejo vitæ datum est, quod in ca-
 ritate annonæ asse modum populo dedit.*
 Hic ille est M. Sejus L. F. qui olei quo-
 que denas libras, rem hoc ævo prope
 incredibilem, singulis assibus præstitit P.
 R. per totum annum, ut est apud Pliniū
 lib. XV. Cap. I. Incurrunt Sejanæ largi-
 tiones in annum V. C. I^OCLXXIX.
 qui Plinio est I^OCXXC. Neque vero
 Senatus modo aut Magistratus fru-
 mentum donarunt, verum etiam pri-
 vati, præsertim testamento, ut suspi-
 cari licet ex Horatio lib. II. Satyra III.

*Hæredes Staber I summam incidē-
 re sepulcro.*

*Ni sic fecissent, gladiatorum dare
 centum.*

*Damnati populo paria, atque epu-
 lum arbitrio Arr I;*

Frumenti, quantum meret Africa.

Sed ut ad publicas largitiones redeam,
 non dubito, quin multæ fuerint omif-
 sæ à Livio & Plinio, quarum memo-
 ria

ria si extaret, haud paullo essent hæ,
quas recensuimus, clariores atque
illustriores. Ex his tamen intelligere
licet, curationem annonæ, ejusque
populo distribuendæ munus ab Aedili-
bus plebis ad curules, esse translatum:
pretium auctum, & imminutum pro
frumenti copia; hoc distributum eo
sæculo vicitim, ut oleum aliquando
Livio teste lib. XXV. Frumentarias
provincias fuisse per ea tempora Hi-
spaniam, Africam, Siciliam. Postre-
mus autem Livij locus e libro
XXXIII. excitat nos ad quærendum,
quamobrem cum Falto & Buteo, Flac-
cus & Flaminius, Marcellus & Pæ-
tus, Nobilior & Flaminius paræ glori-
am & famam tulerint ex divisione
frumenti, celebrentur Marcus & Tre-
bius, collegæ autem utriusque nulla
relata a scriptoribus gratia, nec no-
men posteritati sit propagatum. An
Marcij unius, vel Trebij cura fuit im-
portatum frumentum, neque commu-
nicata ejus gratia cum collegæ? an hi
largi-

largiti sunt collegis aut inconsultis, aut repugnantibus? An solis aut S. C. aut sortito obtigit munus dividendi? An ipsi id sunt assequuti, quod tanto post Cæsar, cum esset ædilis, Bibulo collega, Dione lib. XXXVII. & Sueton. Cap. X. auctoribus, ut *communium impensarum solus gratiam caperet, nec dissimularet collega ejus M. Bibulus evenisse sibi, quod Polluci. Ut enim geminis fratribus ædes in foro constituta, tantum Castoris vocaretur: ita suam Cæsarisq; munificentiam unius Cæsaris d'ci.* Nihil habeo, quod affirmem. Vera enim causa, nisi res tota à scriptoribus manat, quæcunque demum est, in obscuro est.

Leges de frumentaria largitione.

Caput II.

DE arbitrariis largitionibus hætenus; jam de iis dicam, quæ sanctæ sunt legibus ad perpetuitatem. Quamquam his quoque modo fixis, modo refixis, largitiones una usque eo fluctuarunt, dum venit Resp. in
unius

unius potestatem, qui gratuita annona bene cmi imperium putaret. Hæ leges uno à plerisque omnibus nomine dici solent frumentariæ, à Cœllo epist. VI. libri VIII. inter Ciceronianas ad familiares, alimentariæ appellantur; ab Asconio in Pisonianam annonianæ, sive, ut placet viris eruditissimis, annonariæ. Græci σιτικὸς νόμος, & frumentationem σιμπτῶν appellant. Sed & alterum habent, ut reliquæ omnes, à latoribus nomen; qui plurimum fuere Tribuni plebis, aliquando Coss. semel autem longo intervallo factum est de eare S. C. Primus de statuta perpetuaque frumentatione legem tulit C. Sempronius Gracchus anno V. C. DCXXX. in primo tribunatu. Plutarchus in Gracchis. τῶν νόμων, οὓς ἐπέφερε τῷ δήμῳ χαριζόμενος, ἦν σιτικὸς, ἐπαυνοῦν τοῖς πτωχοῖ τὴν ἀγορὰν, *Quas in populi gratiam leges promulgabat, earum una fuit frumentaria, quæ pauperibus frumenti pretium minuebat.*

tur. Quibus verbis & pretium aliquod publico frumento dictum significat, & lege prospectum turbæ solum pauperiorum, cuius gratiam lator aucupabatur. Alter locus una illa re minus similis loci superioris, quod pretium exponit, est in Epitome LX. C. Gracchus trib. pl. permissas aliquas leges tulit inter quas frumentariam, ut semisse & triente frumentum plebi daretur. Semisse & triente dicit, quod alij semissibus ac trientibus (tot enim modis veteres loquutos volunt) quod animadvertendum est diligenter, ne quem forte inducant, qui semis æris ac trientibus frumentum datum in modios affirmant: aut qui pretium fuisse tradunt senos æris trientes, id est binos asses, corrupta sequuti Pædiani exemplaria in Pisonianam: aut qui frumentum distributum putant plebi urbanæ modo semissibus, modo tressibus, duplici errore. Nam & ex uno duo faciunt pretia, & ex trientibus tresses, id est ex tertia assis parte tres asses;

ses; cum revera frumentum ne assē
quidem vānerit, sed semisse ac tri-
ente, idest dextante, seu mayis aperti-
us, decem e duodecim assis partibus.
Quid autem causſæ esse dicemus, cur
veteres auctores semissis ac trientis
nomina usurpare, quam dextantis ma-
luerint, cum tamen idem una hac voce
significetur, quod illis duobus? An hæc
verba sunt ipsius legis? Sed tamen
quid Graccho venit in mentem illa
melle? Dicerem hæc repetita a ve-
terum consuetudine, qui cum ære
gravi uterentur, & XII. assis, vel,
quod idem erat, libræ partes habe-
rent, sex autem pondera; unciam,
sextantem, quadrantem, trientem,
semissem, ac libram, cum decem e-
rant uncix expendendæ, semissem
ac trientem conijciebant in lan-
cem, ut citius negotium confi-
cerent. Hoc inquam dicerem,
si quæ assis partes certum pon-
dus non habebant ac suum,
eas reperirem eadem ratione a
vete-

veteribus expressas. Quando autem non reperio, suspicor Gracchum respuisse partes assis minutiones, & lege frumenti pretium in modios non certam modo pecuniæ summam fuisse, verum etiam certum numi genus, semissiles nimirum ac trientes, cum dextantes non cuderentur. De hac autem re legum cautum, vel ad levandum quæstorē molestia, vel ne permutanda pecunia tereretur tempus, vel alia de causa, quæ æque mihi est ignota, atque ex, quas attuli, dubiæ & incertæ. De hoc igitur amplius quærendum. Illud est exploratum & constat inter omnes frumentum hac lege gratis datum non fuisse. Unus à reliquis dissentire Lipsio videtur Appianus, cū scribit Gracchū

3 σιτηρεσιον ἐμμεναι ὀρίσαι ἐν ἅσῃ τῶν δημο-
τῶν ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων *Frumen-*
tum menstruum publica pecunia coem-
ptum viritim populo constituisse. Mihi tamen venit in mentem suspicari, Appianum levissimi illius pretii eam habuisse rationem, quam habuit Plini-

us,

us, cum proderet M, Marcium populo frumentum in modios assibus donasse; & Florus, cum Lib. III. Cap. XIII. inopem populum vixisse ait ex ærario suo. Tanta enim largitio fuit, ut frumentum donatum potius dici mereatur, quam venditum: & universa hæc jactura pertinebat ad ærarium, quod aut fraudabatur pecunia, quæ redigi potuisset ex frumento vendito, aut exinaniebatur tanta summa deprompta, quanta opus esset ad illud coemendum. Hinc illa apud Cicero- nem in Sextiana. *Frumentariam legem C. Gracchus ferebat, repugnabant boni. quod & ab industria plebem ad desidiam avocari putabant, & ærarium exhauriri videbatur.* Et in II. de Officiis. *C. Gracchi frumentaria magna largitio fuit; exhauriebat igitur ærarium.* Et Tuscul. III. *effudisse maximis largitionibus ærarium* dicitur. Quid est autem ærarium, nisi ipsa *κοινὴ χρημα- τὰ* Appiani? Extat apud Priscianum lib. VIII. Orationis C. Gracchi frag-
C men-

mentum, quo grammaticus ille ostendit, delargiri à veteribus patiendi significatione esse prolatum. Græchi verba hæc sunt; *Acuarium delargitur P. R.* quæ verba si ex ea, qua rogationem hanc suaserit, oratione fuerunt, fortasse ad ita scribendum non modo Appiano, sed Ciceroni etiam, & Floro Gracchus ipse ansam dedit. Nec debuit Lipsio mirum id videri, cui mirum non accidit, scripsisse eundem historicum frumentum datum *ἐκ τῶν τῶν ὀρυζῶν πλεονεξίας* cuique, & Senecam lib. IV. de beneficiis cap. XXVII. Frumentum accepisse omnes, quicunque cives essent; cum tamen non omnes, Lipsio iudice acciperent. Ut igitur in multitudine Senecam, & alios; sic in publico sumptu eos, quos dixi, Appianus habuit auctores. Ut accepisse omnes dicuntur, quia plurimi acceperunt: ita largitio facta *ἀπὸ τῶν κοινῶν χρημάτων* publico sumptu, quia tota fere impensâ fuit publica. Semproniam legem anno V.C.

DCXXXII. triennio post quam lata 4
erat, Graccho interfecto, omnino au-
tem multo ante conuulsam à Sylla
tribunitiam potestatem, abrogatam
fuisse certum est. Tres enim de eadem
repromulgatæ sunt leges ante Sylla-
nam dominationem, una etiam per-
lata. Primæ auctor ignoratur: sed
promulgatam C. Mario trib. pleb. ac-
cepimus. Is tribunatum iniiit anno
V. C. DCXXXIII. continuauit in an-
num DCXXXIV. auctor Plut. in ejus
vita. νόμου γὰρ εἰσφερομένῳ περὶ σί-
του διανομῆς τοῖς πολίταις, ἐναντιωθεὶς
ἐπ' ῥωμένεσσι, καὶ κραδίῳ &c. Ro-
gatione promulgata de frumento civi-
bus dividendo cum vehementissime
intercessisset, peruicissetq; ne ferretur.
Hoc, ut alia non Pauca digna co-
gnitu, in Livianis Epitomis præ-
termisum est. Scriptum autem fu-
isse puto lib. LXII. Altera lex
fuit Appuleja, quam ferre conatus
est L. Appulejus Saturninus anno
V. C. DCLIII. aut circiter, quæ

quo minus ferretur, impedimento fuit
Cæpio quæstor urbanus, qui Senatum
antea docuerat ærarium pati non pos-
se tantam largitionem, ut est apud au-
ctorem Rhet: ad Heren. lib. I. cui si
hoc tantum nomine fides abrogatur,
quod hoc solus prodiderit memoriæ,
lex sancitur in veteres scriptores ini-
qua, & parum grati, ut libere dicam,
adversus eos sumus. Sane & constat
scriptorem illum haurire solitum ex
empla ex historiis, & illi non leviter
suffragatur Florus, qui lib. III. cap.
XVI. testatum reliquit, Saturninum
Gracchanas leges asseruisse: & ite-
rum, rogandis Gracchorum legibus
vehementer incubuisse. Ut appareat
non modo Sempronias leges jam tum
fuisse abrogatas, verum etiam ceteras
una cum frumentaria Saturninum re-
ferre conatum. Sed incubuit, opinor,
præcipue in frumentariam, ut ignomi-
niam deleteret, qua fuerat affectus à Se-
natu, cum in annonæ caritate quæstor
Ostiensis à sua frumentaria procura-
tione

tionem amotus est, ei que rei M. Scaurus præfectus, ut Cicero tradit in orationibus pro Sextio, & de haruspicum responsis, in quibus affirmat, hujus ignominie dolore Saturninum factum esse popularem. Tertia lex frumentaria ante Syllana tempora fuit Livia, cujus auctor M. Livius Drusus tribunatu suscepto pro auctoritate Senatus, ut plebem adduceret in partes Optimatum, anno V. C. DCLXII. Semproniam largitionem revocavit. Sed per vim lata, jussa que lex, Druso eodem anno domi interfecto, abrogata est à Philippo, quem consulem legi repugnantem tribunitius viator faucibus apprehensum non ante dimiserat, quam sanguis in ora, atque oculos redundaret. Florus Epit. LXXI. ubi differte latam legem tradit, & lib. II l. cap. XVII. Asconius in Cornelianam. A Drusi morte sociale bellum statim exarsit, id excepit civile, imo multa civilia, quæ tam exercitum habuere P. R. ut ne injecta quidem à tri-

bunis fuerit mentio ullius largitionis.
 Ut autem rebus compositis injici non
 posset, fecit Sylla, qui cum invasisset
 Rom. tribunitiæ potestatis, adeo apto
 inter cetera omni jure legum feren-
 darum, nervos elisit. Eo consilio tur-
 barum ac seditionum extinctæ sunt
 facies, quæ tamen eo mortuo statim re-
 vixere, cum plebs niti cœpit, ut tri-
 bunitia potestas in integrum restitue-
 retur. Res fuit per multos annos ma-
 gnis contentionibus frustra jactata
 consulibus strenue tuentibus S.C. quo
 acta Syllæ confirmabantur, contra
 plebe summa vi pugnante, ne spoliata
 præsidio tribunitio potentum libidini
 esset exposita. Legatur de his turbis
 Marcii sive Macri sive M. Lepidi
 trib. pl. concio apud Salustiam in li-
 bri III. historiæ fragmentis. O-
 biit Sylla anno V. C. DCLXXV. Est
 obviam itum omnibus plebis conati-
 bus usque ad annum DCLXXX.
 quo anno tanto impetu coorta est
 plebs in patres, ut sustineri an plus
 non

non posset. Quare Coss. ejus anni C. Cassius, & M. Terentius Lucullus, ut plebem delinirent, & ad rem integram in adventum Pompeji rejiciendam, si qua possent, adducerent (is tum in Hispania bellū gerebat cū Sertorio) Frumentariā legē tulere, quo blandimento delinitta plebs quierē egit usq; ad annū DCLXXXIII. cum Cn: Pompejus & M. Crassus Coss. tribunitiam potestatem in integrum restituerunt. Legem hanc à latoribus veteres Terentiam & Cassiam vocant, Cicero altero contentus nomine Terentiam dixit lib. III. in Verrem: De hac insignis in ea, quam dixi Marcii concione apud Salustium est locus. *Nisi forte, inquit, repentina ista frumentaria lege munia vestra pensantur, qua tamen quinque modis libertatem omnium aestimavere, qui profecto non amplius prosunt alimentis carceris. Namque, ut illis, exiguitate mors prohibetur, senescunt vires; sic nos³ absolvi cura famulari tam parva res preest, & in*

C 2

gna-

gnarus quisq³ tenuissima spe frustra-
tur. Esse autem legem, qua de
hic agit Marcius, non Rosciam,
ut aliis placuisse video, sed Teren-
tiam & Cassiam apparet non so-
lum ex eo, quod nullius extra hanc
legis frumentariæ eo anno latæ men-
tio fit à veteribus scriptoribus, sed et-
iam quod Marcius, quo anno perlata
lex Terentia est, eo ipso anno tribu-
natum plebis gessit. Porro eam legem
frumentariam fuisse, intelligimus
ex Cicerone lib. in Verrem II. *Fru-
mentum emere in Sicilia debuit Verres ex
S. C. & ex lege Terentia frumentaria.
Emundi duo genera fuerunt. Unum cer-
tarum decumarum; alterum, quod præ-
terea civitatibus æqualiter esset distri-
butum. Illius decumani tantum, quan-
tum ex primis decumis fuisset; hujus
imperati, tritici modium IJCCC. M.
Quæ ita accipio, ut S. C. indictæ sint
alteræ decumæ, lege verò Terentia &
Cassia præterea imperata octingenta
modium millia, & æqualiter distributa*
civi-

civitatibus, ut par omnium esset onus,
& frumenti copia ad largiendum sup-
peteret. Quamobrem viris doctis af-
firmantibus legem hanc fuisse de fru-
mento ex sola Sicilia exportando, at-
que ob eam causam privilegium ap-
pellantibus, tantum abest, ut assentiar,
ut mihi etiam persuadeam, unum mo-
do caput id fuisse hujus legis, qua ipsa
cautum esset, qui frumenti numerus in
aliis provinciis, & quanti esset emen-
dus. Sane enim emptum oportuit;
cum siculum tribus circiter mensibus
fuerit absumptum, ut ostendam cap. X.
Nisi forte pars decumani distributa
est, qua de re nihil habeo dicere. Ne
dubitet igitur cum Lipsio quisquam,
quin hæc lex sit per lata; id quærat
potius quod est adhuc obscurum, an
fuerit temporaria, ut mihi videri so-
let. Si enim ad rem in Cn: Pompeji
adventum differendam, atque extra-
hendam comparatum est hoc remedi-
um, eo jam reverso, restitutisque in in-
tegrum tribunis fuit supervacaneum.

C 5 atque

atque ideo fortasse non adhibitum. Sed & cum plebi & patribus male conveniret, veri admodum simile est, quod illa extorserat, hos cum primum licuit, largiendi finem fecisse. Legem Terentiam post aliquot annos sequutum est S. C. factum in Catonis sententiam; de quo antequam scribere aggredior, dabunt mihi veniam, qui amant Græcas litteras, ut Salustii locum, quem supra attuli in medium, conferam cum loco Demosthenis ex Olynthiaca. III. unde proculdubio haustus est. Ibi enim summus orator *στασις χρηματα*. id est eas pecunias, quæ domi ex ærario civibus erogantur, verbo, ut ab iis, qui spectaturi venirent in theatrum, exigenterent (neque enim erant loca gratuita) receptæ autem, ut iis quinque uteretur arbitrato suo: eas igitur pecunias esse videlicet esse permissas, qui agris a medico ministrari solent. Ut enim hi nec robur addunt invalido corpori, nec

nec emori sinunt: sic illas pecunias nec
 sufficere ad vitam tolerandā, & segni-
 tiei atq; inertiae segetē esse. ἵσως ἀντὼν
 τοιοῦτων λημμάτων ἀπαλλαγείητε, ἀ τοῖς
 ἀδικοῦσι παρὰ τῶν ἰσχυρῶν διδομέ-
 νοις ἔοικε. Καί γαρ ἔτε ἰσχυρὸν ἐκείνα ἐν Ἰου-
 σιν, οὐτε ἀποδιδέσκειν ἔα καὶ ταῦτα, ἀ νέμε-
 δεῖν ὑμῖς, οὐτε τοιαῦτά ἐστιν, ὥστε ἀφεί-
 λειαν ἔχιν τινα διαρκῆ, οὐτε ἀπογόνους
 ἄλλοτε πράττειν ἔα. ἀλλ' ἐπὶ ταῦτα τινὲς
 κάσου ραδουλαὶ ὑμῶν ἐπαυθέντα. For-
 tasse huiusmodi lucra mihi prescribitis, quæ
 cibos referunt a medico ægri præscriptos.
 Neq; enim illi validos reddant, neq;
 mortem obire sinunt. Hæc item, quæ
 nunc vobis distribuuntur, neq; tanta
 sunt, satis ut præsent, neque aliud
 agere hac spe abjecta sinunt. Quia uni-
 uscujusque vestrum ignaviam auclam
 eunt. Ceterum Sallustius in loco
 transferendo non haberet omnino in
 Demosthenis vestigiis, ut in Lepidi
 consulis oratione in Syllam, quæ
 est inter fragmenta libelli primi, servi-
 lia alimenta hæc appellat, ita hic

uti maluit similitudine alimentorum
 carceris, quæ non minus essent exigua
 ac tenuia, quam ea, quæ medici, ut di-
 cebat Demosthenes, ægris præscribe-
 rent. Talem cibum Asinio Gallo Ti-
 berij jussu in publica custodia retento,
 nulla habita dignitatis ejus ratione,
 ministratum fuisse Dio tradit lib.
 LIIIX. erat enim ejus τροφή τοιαύτη
 καὶ τοσαύτη, ὥστε μήτε τινα ἰσχυρὸν καὶ
 ῥώμην αὐτῷ παρασχέιν, μήτε ἀπο-
 θνήσκειν αὐτοῦ εἶναι. *cibus talis ac tan-
 tus, ut voluptatem aut robur afferret
 nullum, mori autem probiberet.* Qui-
 bus verbis cum Græci oratoris, tum
 Latini historici ita est expressa senten-
 tia, ut de industria id factum videri
 possit, aut saltem casus industriam imi-
 tatus. Ut ut est, mirum in modum his
 confirmatur eorum sententia, quilo-
 cum hunc Salustianum ita legendum
 putant, ut eum nos describendum cu-
 ravimus. In quo sequuti etiam sumus
 aliqua ex parte impressorum ante hos
 CXXX. plus minus annos codicum
 fidem,

fidem, in quibus ita est. *Nisi forte repentina ista frumentaria lege munia vestra pensantur, qua tamen quinque modis libertatem omnium aestimavere, qui profecto non amplius possunt alimentis carere. Namque; ut illis exiguitate mors prohibetur, senescunt vires: sic neque; absolvicula familiari tam parvares, & ignavi quisque tenuissimas perfrustratur. Quæ in his bene habent, in recentius impressis codicibus depravata reperias ad hunc modum. Cum tamen quibus his modis libertatem omnium aestimavere. Ex reliquis, ut sunt à me interpuncta & restituta, hæc eruitur neque absurda, neque obscura sententia. Ut eorum, quæ in publica custodia retentis ministrari solent, alimentorum exiguitate, ita hac quinque non amplius modiorum largitione nihil aliud quam mors prohibetur; cum tam parvus frumenti modus neminem liberet cura rei familiaris: nihil aliud quam senescunt vires, cum ignavus quisque (ita lego. puto enim inflexam*
virgu-

virgulam, qua *us* significatur, li-
brario litteram visam esse) tenuis-
sima spe frustretur. Neque hæc so-
lum translata sunt à Demosthene in
eam concionem, sed alia non pau-
ca; præcipue autem quæ superiorib.
verbis statim subjiciuntur. *Quæ ta-
men quavis ampla, quoniam servi-
tii pretium ostentaretur, cujus torpedi-
nis erat decipi, & vestrarum rerum
uliro injuria gratiam debere?* Item
illa de paucorum dominatione sub
concionis initium. *Qui per militare
nomen ærarium, exercitus, regna,
provincias occupavere, & arcem ha-
bent ex spoliis vestris: cum interim
more pecudum vos multitudo singulis
habendos fruendosque præbetis, exuti
omnibus, quæ majores reliquere. Quæ
partim expreda sunt, partim adum-
brati ex uno ejusdem orationis locò*
*κλέπτειν τὰν ἀγαθῶν ἐκ πλεονεξίας
 καὶ ἀποστελεῖν ἀπορτὰ πλουτίζου-
 σιν. ὅς τ' ἐστὶ δόλος ἐκπεριποιεῖσθαι, καὶ πλε-
 ονέσθαι χεῖρα, ἀρμάρχους ἐν
 ὕπη-*

ὑπερβόν καὶ προδήκτος μέρεϊ γέγεινσθε^ν
 καὶ τὸ πάντων ἀναγδρείοτατον τῶ^ν
 ὑμῶν. αὐτῶν χάριν προσοφείλει^{τε}
Bona omnia in eorum, qui rempub-
licam administrant, sunt manu, &
per hos omnia geruntur. Vos autem
populus enervati & spoliati pecuniis,
sociis, in famuli & accessionis loco
estis, quodq; omnem ignaviam supe-
rat, eorum ipsorum, quæ vestra sunt,
gratiam insuper debetis. Quæ postre-
ma verba adduxerunt me aliquando
ad suspicandum, legi posse apud Sa-
lustium vestrarum rerum ultra injuri-
am gratiam debere, ut expressa sit
vis verbi προσοφείλειν, id est non so-
lum injuria non commoveri, sed
gratiam præterea debere. Verum-
tamen nihil muto. Jam ad S. C. re-
deamus factum in Catonis sententiam
anno V. C. DCXCI. Cum enim me-
tuerent Patres C. Cæsarem, quem in
prætura studere videbant rebus novis,
& plebem sollicitare, ierunt frequē-
tes in Catonis sententiam suadentis,

ut

ut quando superioribus annis Resp.
 magnum ex frumentaria largitione
 ceperat fructum, collatis repente hoc
 remedio in tranquillum omnibus tur-
 bis, ea denno Cæsaris conatibus obvi-
 amirent, occupatosque animos pau-
 periorum hoc munere sibi concilia-
 rent. Quo facto Cæsaris spes in ventos
 abiere, nec moliri quidquam ausus est.
 Plutarchus id prodit in Catone his
 verbis. ὁ Κάτων ἔπεισε τὴν βουλὴν ἐν-
 λαβεῖν τὸν ἄπορον καὶ ἀνέμητον ὄχλον εἰς
 τὸ σιτηρέσιον. ἀνχλώματος μὲν ὄντος ἐνι-
 αὐτοῦ χιλίων καὶ διακοσίων, καὶ πεντή-
 κοντα ταλάντων. περιφανῶς δὲ τῇ φι-
 λανθρωπίᾳ ταύτῃ καὶ χάριτι τῆς ἀπει-
 λῆς ἐκείνης διαλυθείσης &c. Cato persua-
 sit Senatui, ut pauperum turbæ largitio-
 nis experti. (Nam Lipsium non audio
 ἀνέμητον infinitum vertentem) denuo
 frumentum daret. Annuus sumptus e-
 rat ille quidem talentum. MDL. Sed
 hac humanitate & beneficio minis illis
 aperte discussis &c. Idem in Cæsaris
 vita. καὶ τὰ φοβηθεῖς μάλα τὸν ἐκ τῶν
 ὁπώ.

ἀπόρων νεωτερισμέν, οἱ τοῦ παντός ὑπέκ-
 και μὲν πλῆθος ἦσαν ἐν τῷ Καίσαρι τὰς
 ἐλπίδας ἔχοντες, ἔπεισε τὴν σύγκλητον
 ἀπονεῖμαι σιτηρέσιον αὐτοῖς ἐκμύκνον. ἐξ αὐ-
 δαπάνης μὲν ἐπὶ τὰς κοίταις ἐκέντηκον τὰ μο-
 ριάδες προσεγίνοντο τοῖς ἄλλοις ἀναλα-
 μασιν, τὸν μὲντοι μέγαν ἐν τῷ παρόντι
 φόβῳ ἐστρεψεν περιφανῶς ὁ πολέμιος
 Ποῦλο, καὶ ὁ πολέμιον ἀπερρήξεν τῆς καί-
 σαρως δυνάμεως. Cato metuens maiorem
in modum, ne tenuis ac jejuna plebecula,
quæ collocata in Cæsare spe, reliquæ
multitudini subdebat faces, quid molire-
tur novi; persuasit Senatui, ut menstru-
um illi frumentum distribueret. Quæ ac-
cessio fuit septingentarum quinquaginta
myriadum (sive sestertium trecenties) ad
reliquos sumptus. Eo consilio magnus,
qui tum omnes invaserat, metus aperte
sublatus est, plurimumq₃ de Cæsaris po-
tentia detractum. In his duobus locis
 tria sunt maxime digna, quæ animad-
 vertantur. Primum pecuniæ vis effu-
 sa quotannis in has largitiones, quæ
 sunt DCCL. aureorum Millia. Sin-
 gulæ

gulæ enim Græcorum myriades mille aureis nostris ſcutatis reſpondent. Deinde Catonem fuiſſe auctorem Sena-
 tai τοῦ ἀνταλβεῖν τὴν ἀπορίν καὶ ἀγέ-
 μῳνον ὄχλον εἰς τὸ πλεονέσθιον. Non enim hoc dicit, fuiſſe per ea tempora ὄχλον (ut ita dicam) πλεονέσθιον. id eſt *multitudinem*, quæ frumentum de publico acciperet: ſuaſu autem Catonis turbæ etiam egenorem, qui erant ἀνέμυτοι, & largitionis huius expertes datum. Po-
 teſt enim hæc quoque ſententiâ expri-
 mi ex illis verbis. Sed negat fuiſſe tunc ullam in Republica frumentariam largitionem. Id vult intelligi ex eo, quod ſumptum in eam factum non iis impenſis acceſſiſſe dicit, quæ antea ſi erant in frumentum, quibus cum ſi nulla fuiſſet largitio, conferendus erat; ſed τοῖς ἄλλοις ἀναλώμασιν, id eſt *reliquis ſumptibus*, qui neceſſario ſolent in Republica. Sed & id verbo ἀνταλβεῖν intermiſſæ ac repetitæ rei ſignificatio eſt. Poſtremo notandum utrobiq; verbum ἔπεισε, quod

quod Græcis interdum *suadere*, sæpius
tamen *persuadere* significat: notanda
verba, quibus clauditur uterque locus,
quod iis quasi testibus omni exceptio-
ne maioribus probetur, non modo a-
ctum esse in Senatu de frumento di-
stribuendo, verum etiam re ipsa fuisse
distributum. Quod si quis est, cui hoc
videatur obscurum, quamquam reapse
clarissimum est, nullas profecto in his
Plutarchi verbis, quæ in civilibus mo-
nitis leguntur, tenebras offender.

Κατὰ τὸν δῆμον ὑπὸ καίσαρος ὄρῳ ἐν τοῖς περὶ
κατιλίαν διαταρρομένοις, καὶ πρὸς μὲν ἐξ ὧν τῆς
πολιτείας ἐπισφαλὲς ἔχοντα, συνέπεισε τὰ βουλὴν
ψεύσασθαι νεώτεροι τοῖ. τίμειν, καὶ πῦρ δὲ δὲν
ἔσσει τὴν πόλιν, καὶ κατέπαυσε τὴν ἐπανόστασιν.
id est, Cato Catilinae conjurationis
temporibus cum videret esse periculum,
ne plebs à Cæsare sollicitata ad mutandâ
Reip. formam prolaberetur, persuasit Pa-
tribus, ut S. C. fieret de frumento tenuio-
ribus distribuendo. Idcirco distributum o-
mnem sedavit tumultum. & seditio-
nem repressit. Illud minus liquet, quod
est vel præcipuum, fueritne hæc lex
diuturna, & rata usque ad Clodiam.

Non

Non fuisse diuturnam, sed annuam
 suspicari quis posset, eo quod prætor
 Cæsare imminebat Reip. periculum;
 ne se plebi rerum novarum avidæ in
 tanta potestate seditionis ducem præ-
 beret. At ex prætura ulteriorem Hispa-
 niam sortitus, neque more, neque ju-
 re, antequam provinciæ ordinaren-
 tur, profectus est, ut prodit Suetoni-
 us Cap. XII X. ita ut in urbe tur-
 bare absens nihil potuerit eo anno,
 & magna insequentis parte, quæ in
 reditu ad urbem consumpta est. Con-
 tra diuturnam legem hanc fuisse indi-
 care videtur Plutarchus, qui sumptum
 scribit fuisse *ἐνδοσίου ἀννιβερίου*,
 & factum, ut ipsemet interpretatur,
ἐνδοσίου ἑκατομμύριον. Et fuit sane Romanæ
 prudentiæ prospicere, quantas ille tur-
 bas esset daturus, qui prætura turbu-
 lentissime gesta, in provinciam ad
 eum, quem dixi, modum esset profe-
 ctus; & largitione plebis animos o-
 ptimatibus devinctos tenere. Sed &
 Cicero productam esse usque ad leges
 Clo-

Clodias hanc largitionem significare videtur ad Atticum II. epist. XLIX. ubi narrat, ludis Apollinaribus Curioni filio in theatrum venienti cum ita plausum esset, ut salva Rep. tulisse id Cæsarem graviter, & fuisse, qui ob eam causam Rosciæ legi, etiam frumentariæ minitarentur. Etsi hunc locum qui expenderit diligentius, is non facile statuet, utrum de lata jam lege, an de ferenda hæc Cicero scripserit. Quod si latam significat, utrum ea sit, de qua disputamus, an alia quæpiam. Me quidem ancipites in diversum trahunt conjecturæ. De lata jam lege loqui Ciceronem suadet Roscia, quæ frumentariæ jungitur, & perlata est ante aliquot annos, quam hæc scriberentur. Esse autem eam legem frumentariam idipsum, quo de agimus, S. C. ut suspicer, facit mirum scriptorum omnium, quod quidem hæcenus animadverterim, de lege frumentaria inter hanc & Clodias interjecta, silentium. Facit breve spatium temporis, inter

inter has elapsum, quod triennium non
amplius fuit. Facit desultoria, ut ita di-
cam, Senatus levitas; si quod populo
dedit, mox eripuit, ut non multo post
redderetur. Nam S. C. quin legum
nomine interdum veniant, negari non
potest. Aliæ rursus ad aliam legem
ante Clodias latam ducunt conjectu-
ræ. Quis enim minus proprie hic ac-
cipi legis nomen præstare audeat?
Nec si nullius præter hanc legis men-
tio reliqua est, potest continuo confi-
ci nullam fuisse. Multa enim sunt ab
iis, qui ad nos pervenerunt, scripto-
ribus præterita, & quædam adhuc in
tenebris delitescunt. Ut igitur neque
Plutarchus, neque alii prodiderint,
Cæsare consulatus candidato, & ni-
hil in summo magistratu non ausuro
latam denuo frumentariam legem;
tamen sæpius expertam, & prope
solennem plebis deliniendæ rationem
in tanto discrimine esse neglectam
credi vix potest. Cum præsertim Cæ-
sarem consulatum petentem numaria
etiam

etiam largitione legibus vetita opti-
mates sibi oppugnandum putarint; ne
Catone quidem abnuente eam largitio-
nem e Repub. fieri, ut cit apud Suetoni-
um Cap. XIX. Ad extremum, ut Cice-
ro ait, nemo doctus unquam mutationem
consilii inconstantiam dixit esse. Non
modo autem de jam lata lege, verum
etiam de ferenda hæc accipi possunt:
ea scilicet, quæ P. Clodius auram po-
pulari captans, & studiū plebis in tri-
bunatu sit mandādo jactaret; quā Cæ-
saris amici negarent se ferri passuros.
Quamquā enim scripta est hæc episto-
la Cæsare ipso & Bibulo Cossi post lu-
dos Apollinares, qui ex vetere Kalēda-
rio fiebāt pridie Nonas Julias, & Clo-
dius eo tempore nondū erat tribunus
pl. creatus, comitiis dilatis à Bibulo in
mensē Octobrē, ut est in XXI. ejusdē
libri; is tamen Cerealibus Aprilī mense
jā se tribunatus candidatum professus
erat, ut ex epist. VIII. intelligitur. Quā-
obrem fieri potest, ut Cæsaris amici,
aut Clodiū se de sententia deducturos,
aut

aut tribunum inventuros, qui inter-
cederet, minitarentur. Quæ igitur
ambiguam rem faciunt, hæc sunt. Ne-
que tamen dissimulabo, quæ pro S. C.
rationes afferuntur, eas mihi firmiores
videri. Quibus accedit, quod dubita-
ri non poterat, quin Cæsar brevi con-
sulatum peteret. Quamobrem patri-
bus faciendum fuit, ut bene cœptam
largitionem perseverando, illi aut ad
magistratum, aut ad res novas in eo
moliendas præcluderent viam. Cujus
autem stultitiæ fuisset Cæsar's amicos
id se populo erepturos minari, quod
in populi ipsius manu & suffragio fi-
tum esset? Tandem leges Clodiæ u-
trum fuerint eo tempore jactatæ, an
non fuerint, obscurum est. Leges Clo-
dias appello, non legem. Quas enim
fuisse reperio frumentarias eodem an-
no latas, non unam, ut plerisque omni-
bus hætenus persuasum fuit. Nisi
me forte Dio fallit, apud quem lib.
XXXIIX. in actis anni DCXCVI.
hæc leguntur. ὁ οὖν Κλοδῖος τὸν σίλον

ἀποδοῖν αὐτοῖς δίδωμι. τὸ γὰρ μελεῖσθαι
 τοῖς ἀπείροις τοῦτε λαοὶν τοῦ ἔδου, καὶ τοῦ
 Πίσωνος ὑπαγετοῦναι στήληται. Clodius
 igitur frumentum denuo gratis divisit.
 Tulerat enim ad populum, ut daretur
 pauperibus, cum primum Gabinus &
 Piso consulatum inierunt. αὐτοῖς dicit,
 rursus legem posteriorem significans,
 quæ lata est de publico frumento,
 quod lege Sempronia semisse ac tri-
 entibus ad eam diem datum erat, gra-
 tis dando. Non enim suasu Catonis
 plane donatum erat; id quod suspica-
 tus est Lipsius in Admirandis. Atque
 haud scio, an hoc illi Dionis verbum,
 quo ego errorem convelli puto, ad
 errandum ansam præbuerit. Neque
 enim ipse aperit, qua nitatur conjectu-
 ra: & apud alios scriptores frumenti
 à patribus gratis dati nec vola, ut a-
 junt, nec vestigium est. Dedit iterum
 Clodius gratis ex Dione, ante igitur
 gratis datum erat. Falsum est. Cur
 enim Plutarchus impensarum men-
 tionem facit? Cur lege Clodia prio-

re gratis datum non est? Cur remissos à Clodio, non à patribus semisses ac trientes quæritur Cicero? certè illi præiussent, quod hic sequeretur. Clodia lex prior, si uique ad eam ratum fuit S.C. aut de perpetua frumentatione, aut de maiore pauperum numero ad eam admittendo, aut de utroque; si ratum non fuit, insuper de revocanda largitione lata est. Utraque lex in annum incurrit V.C. DCXCV. ex fastis Capitolinis, ex Dione autem in annum DCXCVI. Gabinio & Pisonè Coss: qui Cæsari & Bibulo successerunt. Invenit scilicet Clodius lege posteriore, quid largiretur. Quamquam M. Livius, cum leges suas ferret, atque inter eas frumentariam, jactare solitus fuerit, Floro teste, *nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut eam dividere vellet, aut eam.* Restabat effundenda largitionibus quinta prope pars vectigalium, quam Cicero in Sextiana amissam affirmat hac lege. De publica hac jactura quæram alias oppor-

opportuniſſime, atque accuratiſſime: nunc ſatis ſit intelligere eo maiorem fuiſſe, quod vixit hæc lex omnium diutiſſime. Cum enim reliquæ ad breve ſpatium temporis fuerint ratæ, hæc ad tria ſæcula fixa & firma nomen ſolum amiſit. Cauſſa diuturnitatis fuit ambitio mater civilium bellorum, quæ ſunt extincta funere & clade Reip. Dum nemo parem fert, nedum priorem, atque ob eam cauſſam ſerviunt omnes plebi miſeris modis, & populi gratiam Reip. incommodis aucupantur, non auſus eſt quiſquam verbum unum facere de Clodia lege abroganda.

De frumentarij Principum largitionibus. Cap. III.

VERUM ad legis Clodiæ diuturnitatem nihil valuit æque ac Reſp. redacta in unius poteſtatem. Cæſar enim rerum potitus animadverſo, quantum eſſet momentum in hac largitione ad plebis animos ſibi

conciliandos, largiri perseveravit, frustra suadente Salustio, ut provideret, uti plebs publico frumento corrupta haberet negotia sua; & frumentum id, quod antea præmium ignaviæ fuerat, per municipia & colonias militibus daretur, cum stipendiis emeritis domos revertissent. Quin tantum absuit, ut audiret Salustium; ut præter congiaria, quæ actis uno mense quattuor triumphis P. R. dedit, frumenti etiam denos modios viritim donarit. Sueton. Cap. XXXIIX. *Populo frumenti denos modios, ac totidem olei libras virum divisit* Dio lib. XLIII. *ὁ δὲ ἐξω τοῦ τετραγμένου, καὶ ἑλαίον παρὶδοσεν αὐτῷ (τῷ δήμῳ) frumentum m/u- per extra ordinem atque oleum ipsi (populo) dedit.* Ubi hanc largitionem aperte extraordinariam fuisse testatur. Quod facit, ut mirer Lipsium conjectisse ordinariam quoque fuisse modium denum. Quamquam autem in eorum, qui largiebantur, potestate erat iis largiri, quibus collibitum esset; Cæsar

Cæsar tamen iis ipsis mensus est, qui publicum frumentum accipiebant. Augustus deinde patris consilium sequutus hoc quoque *τολίσμα* adhibuit firmandæ dominationi; *atque ut militem donis, sic populum annona pellexit.* Dedit enim publicam; dedit privatim coemptam; dedit frequenter extra ordinem in annonæ caritate. Proditum a Dione est lib. LV. Augustum, cum fame ingenti premeretur urbs, donasse plebi alterum tantum frumenti, quantum e publico solita erat accipere. Dederat etiam multis ante annis quadruplum, cum VI. consul ludos exhibuerat pro Actiaca victoria, eodem teste lib. LIII. Quæ largitiones fame vexante urbem ab Augusto sunt factæ, eas complexus est egregie Suetonius Cap. XLI. paucis verbis. *frumentum in annonæ difficultatibus sæpe levissimo, interdum nullo pretio viritim admensus est.* In quibus verbis dignum est animadversione, frumentum sæpe extra ordinem ven-

ditum fuisse levissimo pretio. Hinc enim intelligere est, majorem multo fuisse publici frumenti numerum eo, qui abibat in largitiones. Quæ observatio Taciti locum, de quo disputabimus inferius, non mediocriter illustrabit. Augustum tamen & suo pte ingenio, & cura tuendi principatus propensum ad liberalitatem, cum multos magna quondam sterilitate ac difficili remedio urbe expellere coactus esset, impetus cepit frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum cessaret. Nec perseveravit, quia certum habebat posse per ambitionem aliquando restitui. Sueton. Cap. XLII. ab ipso Augusto hoc proditum scribit. Tot tantarum quæ largitionum memoriam consignatam ab eo monumentis breviarum rerum à se gestarum facile mihi persuadeo. Sed vetustas, cui in marmora & ara. nedum in nos homullos jus est, invidit nobis tam certa earum testimonia corrupto atque

que exeso magna ex parte lapide An-
cyrano; perditis autem, omninoque
sublatis è medio alieneis pilis, in qui-
bus Romæ erat scriptum. De publico
frumento in eo lapide semel tantum
mentio fit obiter in capite, quod ascri-
bam, cum de accipientium numero di-
sputabo. De coempto privata pecunia

in eodem monumento hinc
ITERUM ÆRE MEO VIRITIM
CONSUL UNDECIMUM
DUODECIM FRUMENTA-
TIONES FRUMENTO PRIVA-
TIM COEMPTO EMENSUS
SUM.

Sustuli ex hoc fragmento insigne
mendum, quod editiones omnes in-
federat, & pro illis verbis ÆRE
MERUI. ET. quæ nauci non sunt,
reposui ÆRE MEO VIRITIM.
Ut legi in lapide ipso Ancyrano
audeo affirmare. ÆRE MEO
fortasse dixit Augustus in hoc capi-
te, quod in superiore, EX PA-
TRIMONIO MEO. Potest tamen

hoc ipsum non incommode ad hæreditates etiam referri, de quibus mox dicam. Robur adjicit huic emendationi, quod subjicit. FRUMENTO PRIVATIM COEMPTIO. Si enim curavi edendum in ipso fragmento, non COLUMEIO, ut viri doctissimi, sed hac quidem in parte nimis reteribus scriptoribus, quia nobis tractantur: in his autem scedissimis vetera monumenta describentium peccatis procul ableganda. VIRITIM etiam scripsi, vestigia sequutus harum litterarum VI. ET. atque ipsum adeo Augustum, & veteres scriptores, qui hanc vocem adhibent ad significandas frumentarias, & numarias largitiones. Ex hoc igitur capite ad eum, quem dixi, modum restituto intelligimus, Augustum, quo anno X I. consul fuit, frumentum singulis mensibus plebi gratis dedisse coemptum ære suo. Id utrum fecerit ob reditum in urbem ex Cantabria devicta; an ob consulatum;

tum; an ob pestem, quæ grassari eo anno cœpit, non liquet. Illud constat Augustum, nisi si fuit divinus, ad famem, ut Lipsio videtur, levandam largiri non potuisse: cum fames non nisi anno insequente ex incultis per superioris anni luem agris premere urbem cœperit Dione teste initio libri LIV. Frumentum datum credo, sed ab eo, quod additur, privata pecunia coemptum fuisse, assensum cohibeo. Quamquam enim cum sæpe alias Augustus, tum supremo testamento professus est, absumpta à se in Remp. duo paterna patrimonia, & supra quaterdecies millies, quod ex testamentis amicorum perceperat (quæ minimum sunt trecenties quinquagies centena aureorum millia, vel ut nunc vulgo loquimur, quinque & triginta milliones) arguitur tamen semel & iterum mendacii à Dione lib. XLVI. ut qui militibus pecunias diviserit ἀόζω μὲν δικόθεν, ἐγὼ δὲ ἐκ τῆς κοινῆς. *verbis de suo, reapse de publico, & plebi R.*

centenos videnos nummos à patre legatos, non privata, ut videri vult in his fragmentis, sed publica pecunia persolverit. Verumtamen favet Augusto, quod historicus idem tradit, ludos pro Actiaca victoria privato sumptu ab eo factos. Coeperat scilicet abundare Augustus, & jam securus imperii tam large effundebat privatam pecuniam ad illud retinendum, quam publicam olim ad idem occupandum. Tiberius maxime tenax minime popularis raro admodum quidquam donavit. Observavi tamen apud Tacitum lib. II. novum ab eo excogitatum largitionis genus nummariae simul, & frumentariae. Nam scævitiā annonae inculsante plebe, statuit frumento pretium, quod emptor penderet, bino ^q nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. Idem scribit lib. XV. Neronem cum urbs deflagrasset, pretium frumenti minuisse usque ad ternos nummos, quod non perinde accipiendum est, ac si aut.

Nero,

Nero, aut qui ante eam imperarunt, pretium ullum vel levissimum dixerint publico frumento, quod lege Clodia gratis dari cœperat; id quod video Lipsium esse suspicatum commentariis in Tacitum. Fuit enim ab ea lege frumentum omnino gratuitum. Multo etiam minus hæc de eo accipienda, quod *supra annunarum modum, supraq; mensuram tesseram capiebant*. Nero enim prætextu hujus incendii ad quoddam tempus legitimo frumento plebem fraudavit. *Χιφίλινος, ἐπὶ τῇ πρὸ φάσει τοῦ ἐμπροσθεῦ τῶν πλουτίων τὸ σιτηρίον παρέσχετο. Incendium causans frumentationem publicam sustulit.* Sed pretium, cujus meminit Tacitus, frumenti fuit à Nerone vœnalis propositi ad sublevandas P. R. calamitates. Quantum enim collatis inter se horum scriptorum locis odorari possum, legitima largitione, ad quam plebis quota pars admittebatur, sublata, emensus est Nero P. R. sine ullo

discrimine frumentum sestertiis ternis, id est pretio levissimo in modios æstimatum. Magnam Tacitus fuisse hanc largitionem significat ; major tamen erat futura omnino gratuita. Sed fuit, ut suspicor, Neroni consilium pretio levissimo frumenti constituto, una eademque opera populum lenire sibi infensum, ut incendii auctori, & simulare tantam a se quoque factam jacturam, ut neque dare frumentum posset omnino gratuitum, & à provinciis, privatisque collationes reciper, atque adeo entagitare cogere-
retur. Id quod ab eo factum tradit præter Suetonium Cap. XXXIIX. Xiphilinus, quem ea, quam dixi, ratione Tacito concilio. Fuit alterum quoque pretium annonæ, certa scilicet summa pecuniæ, qua frumentum & privatum negotiatorum, & publicum, quod reliquum faciebant largitiones, vænibatur. Ea summa pro copia frumenti, quæ in urbe erat, ut nonne quoque uluvenit, & pro anni proven-
tu,

tu, nunc major erat, nunc minor. Modus annonæ vocatur à Tacito lib. XV. Plinius lib. XLIX. Cap. X. annonam mediam vocat, cum frumento nec vilitas, nec caritas est, sed pretio venit mediocri ac tolerabili. De Principum largitionibus hætenus. Neque enim periculi omnes institui, sed specimen tantum exhibere volui, ex quo liceret conjecturam facere de aliis non paucis, quas de indutria prætereo; ne cui forte in rebus cuilibet obviis immorari, aut contexere historiam videar.

De pane pro frumento dari cæpto.

Cap. IV.

FRumentaria largitio cum diu obtinisset, panis tandem successit in ejus locum. De eo igitur, quando vicarius fuit publici frumenti, non abs re erit pauca disputare, ut prima ejus origo, si qua potest, in lucem eruat. Lipsius hanc annonæ mutationem factam à Trajano, omnino autem circa

circa Flaviorum imperium suspicatur. Adduxere eum in hanc sententiam veteres in Persium commentarii, qui Satyra III. farinam populi cribro decussam panem fiscalem interpretantur. Ut, cum Persium decessisse constet anno imperii Neronis VIII. Rubrio Mario, & Asinio Gallo Coss: jam tum panis pro frumento datus videatur. Accedit alter Juvenilis locus, quem floruisse Domitiani temporibus, atque adeo vitam usque ad Adrianum produxisse volunt. Is igitur Satyra X. de populo R. scribens, qui dabat olim imperium, fasces, legiones, omnia: nunc, inquit, se

Continet, atque duas tantum res anxius optat

Panem, & Circenses.

panem ecce nominat, non frumentum. Confirmat eum in hac sententia Aurelius Victor, qui Trajanum prodit annonæ perpetuæ mire consuluisse, reperto, firmatoque pistorum

rum collegio. Si enim, inquit, *pistorum collegium à Trajano ad commodandum annonæ, ergo & panis.* Duo hic largitionis hujus initia nemo, opinor, tangi non videt: cum Trajanus quadragesimo ferme, postquam illa à Persio scripta sunt, anno imperium suscepit. Uter igitur panem primus dedit, Nero ne, an Trajanus? Non aperit Lipsius, quid sentiat: quamquam scriptores veteres, quos testes producit, digladiari videntur inter se; neque est Scholiastæ Persii auctoritas cum Juvenale ipso, & Victore comparanda. Mihi vero, ut fatear ingenuè, quod sentio, verum neutrum videtur: & rationes à Lipsio allatæ in medium paullo negotio dilui possunt. Primum veteres illi in Juvenalem & Persium commentarii non tantum apud me, quantum apud alios plerisque habent auctoritatis pondus. Multa in illis antiqua reperias, multa recondita, multa optimæ notæ: sed contra in iisdem non pauca observavi

recen-

recentia, frivola, falsa, & ab eorum, in quos sunt scripti, poëtarum sententia aliena; quæ propemodum clamant eos non esse sinceros, sed ut alios plerosque (præcipue autem in Satyras Horatianas) infuscatos. Quamobrem adhibenda in iis legendis cautio est, ne quem forte vetustatis opinione rapiant in errorem. Rationem censuræ tam asperæ in hos commentarios meæ differam in aliud tempus: nunc satis erit ostendere, obscuratam ab eis, quasi nube obducta, clarissimam Persii sententiam panis fiscalis mentione. Carpebat enim poeta divites, gulæ, & luxuriæ mancipia; qui panem, atque holera, quibus utitur plebs, aspernabantur, superbum hoc fastidium prætexentes levi aliqua excusatione.

... Positum est argenteo catino
 Durum holus, & populi cribro decussata farina:
 Tentemus fauces, tenero lateat hulus in ore

Puire, quod haud deceat plebeia radere betia.

Cujus loci priorem partem tantum non interpretatus est Plinius lib. XIX. Cap. IV. longa, eaque acerbissima divitum luxus infectatione, de qua pauca operæpretium est delibare. *Ferendum sane fuerit exquisita nasci poma, alia sapore, alia magnitudine, alia monstro pauperibus interdicta: inveterari vina, sacci q₃ castrari, nec cuiquam adeo longam esse vitam, ut non ante se genita potet. E frugibus quoque quoddam alimentum excogitasse luxuriam, ac medulla tantum eorum, super q₃ pistrinarum operibus, & cœlaturis vivere, alio pane procerum, alio vulgi, tot generibus usque ad infimam plebem descendente annona. Etiamne in herbis discrimen inventum est, opes q₃ differentiam fecere in cibo etiam uno asse venali? In his quoque aliqua sibi nasci tribus negant. Reliqua legantur apud illum tristissimum, & asperissimum censorem morum, quem cum lego, nec Persum, nec Juvenalem*

lem desidero , ac ne Lucillium quidem ; quamquam velut stricto ense infremuisse dicitur. Sed Juvenalis mentio opportune facta revocat mihi in memoriam Satyram ejus V. cujus idem ferme est , quod superioris Pliniani loci argumentum, sed ita tractatum , ut cum Plinius fulmina mittere videatur, Juvenalis vix corusceret. & quanto hic placidior , tanto sit ille torrentior. In ea igitur Satyra hi versus leguntur , qui superiores etiam Persianos illustrant non mediocriter.

Ecce alius quanto porrexit murmurare panem

Vix fractam , solide jam mucida frustra farinae,

Quæ genuinum agrent, non admittentia morsum.

Sed tener, & niveus, molliq; siligine factus

Ponetur domino. Dextram cohibere memento :

Salva

De frument. Roman. largit. 91

*Salva sit artoptæ reverentia. Finge
tamen te*

*Improbulum; superest illic, qui po-
nere cogat.*

*Vistu consuetis audax conviva ca-
nistris*

*Impleri, panesq; tui novisse colo-
rem?*

Cum igitur plebji plerique confi-
cerent, hodieque conticiant panis,
non ex farina succreta cribro polli-
nario, sed laxiore, quod minutos et-
iam furfures transmittit: hi panes
quia neque candore, neque suavitate
pares iis erant, qui parabantur diviti-
bus ex simila aut filigine, ab illis re-
jiciebantur. Atque hi sunt, quos si-
gnificat Persius, cum farinam dicit
populi cribro decussam. Cur igitur
quisquam fiscales panes hic nobis ob-
trudat, nihil est. Habeat sibi ille bār-
dus, qui eos primus somniavit. Quid?
quod hæc hujus loci interpretatio
cum altero pugnāt ejusdem poetæ lo-
co Satyra V?

13

Liber

*Libertate opus est, non hac, qua ut
quisq; Velina*

*Publius emeruit, scabrosum tesseru-
la far*

Possidet.

Nonne enim diserte ostendit poeta distribui solitum atate sua frumentum, non panem? Quod si cui forte in mentem venerit suspicari, mutatam à Nerone, postquam hæc scripta sunt, aut mortuo jam Persio, annonam, is meminerit, Tacitum lib. XV. scriptum reliquisse, Neronem anno imperii XI. Silio Nerva, & Attico Vestino Coss; (is fuit a Persii morte annus tertius) dedisse prætorianis militibus sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ utebantur. Panem. n. profecto largitum dixisset, si frumentum per ea tempora dari esset desitum. Hæc de Neronis imperio, & Persii loco. De Tito imperatore vetus extat inscriptio reperta in horreis Palatinis, ex Panuino in urbe Roma

De frument. Roman. largit 93

IMP. T. CÆSARI.

DIVI. F.

VESPASIANO. AUG.

PLEBS. URBANA.

QVÆ. FRUMENTUM.

PUBLICUM. ACCEPIT.

ET. TRIBUS.

Juvenalis autem, cuius ad Domitia- 14

num, Nervam, Trajanum, Adrianum pertinere potest locus, panem dicit à populo optari. Non nego. Fiscalem igitur, & gradilem. Hoc per nego. Videtur enim mihi poeta panis nomine significare uberem annonam, quam, plebs ubique exigit à Principe. De ea locus est apud Tacitum lib. IV. historiarum, eo magis notandus, quod summus vir in ejus interpretatione à me stat, secum pugnat. *Quia naves, inquit Tacitus, sævitia hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui una ex Republ. annonæ cura, retineri commeatus dum timet, credebatur.* In eum locum Lipsius tale esse notat hoc Juvenalis de populo R,

Duas.

*-----Duas tantum res anxius
optat*

Panem, & Circenses.

De pane igitur vernali, ejusque copia locus Juvenalis accipiendus, non de fiscali, quem Domitiani sæculo in usu non fuisse docet, ni fallor, hic poetæ ejusdem locus e Satyra VII. quæ est de vivi adhuc Domitiani egregia in poetas voluntate, quamquam Nerone hic quoque somniat vetus interpretes.

*Summula ne pereat, qua vilis tessera
vænis*

Fru menti.

tesseram frumenti ecce nominat, non panem. Veruntamen idem ille vetus interpretes hoc quoque distorquet, & summulam, nisi me fallunt corrupta ejus verba, modum significare ait gradilis panis: quam recte, & apposite ad reliqua poeta verba, omnes vident. Si enim summula modus panis est, quid erit tessera frumenti væniens? An non verius est, summulam esse eam pecu-

pecuniolam, quam tessera frumentariae pretio parem orator corradebat? mihi quidem videtur. Dedit igitur frumentum Domitianus. Quid Nerva? Silent historici, sed nummi loquuntur, in quorum uno modius est spicis refertus cum hac inscriptione.

PLEBEI URBANÆ FRUMENTO CONSTITUTO.

Quamquam autem, qua sit præcipue ratione constitutum, non constat (potuit enim multimodis constitui) mihi tamen satis superque est, non dici restitutum, ut sane dictum oportuit, si Domitianus panem distribuerat. Illud quoque confirmare omnes potest non mediocriter in hac sententia, quod hic mentio sit plebis urbanæ, quæ annonam gratuitam accipere erat solita. Dedit igitur Nerva frumentum, atque adeo ut successores dare possent, constituit. Succesit illi Trajanus, quem instituisse paternis vestigiis (quod quidem spectat ad hanc largitionem) quamquam veri admo-

admodum simile est, non possum tamen certo affirmare: quippe qui nulum adhuc invenerim vetus monumentum, unde id erui possit. Ac ne panes quidem ab eo distributos quisquam veterum tradidit. Solus Victor nescio quid de pistoribus scripsit, ut supra notavi, unde id eruit Lipsius.

15 Sed alia fortasse, quam putat, illis verbis est subiecta sententia, & hoc dicit Victor. Ut panis ingenti urbem colentium multitudini abunde suppeditaret, nec deficeret unquam, repertum à Trajano, firmatumque pistorum collegium. Qua ratione & populo R. universo, & peregrinis optimus imperator prospexit, quorum plerique pane à propola vitam tolerabant; id quod & stante Republica, & collapsa factum conjicio ex Cicerone in Pisonem, & Tacito lib. IV. historiarum: & hodieque Romæ tralatitium est; qua in urbe, ut in plerisque omnibus Italicis, pistorum collegium in eam, quam dixi, gratiam viget? at panis largitio, si spor-

si sportulas excipias, nulla. Quando igitur nihil vetat credere, idem Trajani consilium fuisse; expectemus necesse est, dum aliquid certius de pane ab eo distributo in lucem eruatur. Interea si à frumentaria largitione, quam diu retinuisse Trajani successores docebo, de ipso Trajano conjecturam ducere licet; quidni autem liceat? frumentum ab eo datum videri pronuntio. Adrianus certe, qui illi in imperio successit, *Senatoribus, qui non vitio suo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo Senatoriæ professionis explevit, ita ut plerisque in diem vitæ suæ DIMENSUM sine dilatione restituerit*, ut scribit Spartianus. At dimensum non panis modus est, sed frumenti, auctore Donato in Phormionem. Frumentum igitur largitus est Adrianus. De Antonio autem Pio, quem ille habuit hæredem imperii, hæc apud Capitolinum leguntur. *Vini, olei, & tritici penuriam per ærarii sui damna emendo, & gratis populo dando sedavit.*

E

Quam-

Quamquam autem hæc extra ordinem largitio videtur in annonæ caritate, quid tamen causæ fuerit, quamobrem frumentum, non panis populo daretur, non video; si pistorum collegium ea tantum gratia fuerat institutum, ut gratuitum panem conficerent. Post Antoninum Pium imperium suscepit alter Antoninus, quem vulgo appellant Philosophum. Is cum L. Vero, quem Augustum dixerat, Lucillam filiam despondit, ob hanc conjunctionem, ut ait Capitolinus, *pueros & puellas novorum hominum frumentariæ perceptioni ascribi præcepit*. Nihil dici potuit apertius: & tamen in rem minime dubiam testem alterum dabo L. Appuleium, qui circa Antonini tempora, & horum DD. fratrum vixisse traditur. Is libro de mundo. *Alius, inquit, ad Minutiam frumentatum venit, & aliis in iudiciis dies ducitur*. Nulla hic graduum, è quibus panem distributum volunt, sed Minutiæ; nulla panis, sed frumenti mentio. Quinetiam mul-

ris post annis L. Septimius Severus ,
& post cum Antoninus ejus filius fru-
mentum dedere , si Lipsio credimus,
qui ad Taciti Annalium librum XV.
docet ex Herodiano auctum ab utro-
que modum frumenti , quod cohorti-
bus prætorianis Neronis instituto gra-
tis dabatur. Accepisse autem etiam
plebem colligo ex Xiphilino, qui uno
eodemque nomine τὰν πρεδοτεμένων,
quo utitur Dio ad eos significandos ,
quibus frumentum gratis dabatur, de
Severo scribens milites & plebem
complectitur. Ejus verba recitabo
inferius, cum de numero accipientium
disputabo. Postremo Alexandrum a
veteri consuetudine non recessisse do-
cent Paullus & Ulpianus l. CC. quo-
rum uterque & floruit , Lampridio
teste , illo imperante, & frumentariæ
tesseræ mentionem fecit Ulpiani
fragmentum legitur in Pandectis ti-
tulo de judiciis. *Si libertis suis tes-
seras frumentarias emi voluerit te-
stator* , Paulli autem titulo de

legatis 2. *Si Titio tessera frumentaria legata sit.* Cum ergo frumenti tam frequens sit apud veteres mentio, de pane autem mirum silentium, non temere, opinor, usque ad hæc tempora frumentum donatum quis affirmaverit. Quid tu? inquiet aliquis, panem fiscales cuius inventum putas? Ego vero Aureliani, quem tradit Vopiscus expeditione suscepta in orientem, bilibres coronas populo R. pollicitum, si victor redisset. Ac populum quidem aureas expectantem ex panibus accepisse, quos illi Aurelianus voti compos donavit. Ex eo igitur panem quotidie singulis datum, & quidem siliagineum, qui hæredes, posterosque omnes sequeretur, atque hunc panem, ut ita dicam, coronarium se hæc prodeunte. Constantino principe adhuc datum affirmat. Paullatim deinde hæc quoque largitio una cum imperio P. R. consenuit, ac demum omnino defluxit. Sed alterum quoque est ab Aureliano usurpatum largitionis genus

nus, cujus meminit in epistola ad præfectum annonæ apud eundem Vopihis verbis. *Inter cetera, quibus, DIs Faventibus, Romanam rem juvimus, nihil mihi est magnificentius, quam quod additamento unciæ omne annonarum urbicarum genus juvi.* Vopiscus unciam additam panibus urbis de Aegypto vectigali testatur. Hanc largitionem viris doctis ante me observatam fuit mihi consilium denique commemorare, ut alia nonnulla, ut in medium rationem ponerem, qua si minus facta est, at fieri potuit. Aucto igitur non mediocriter Aegypto vectigali Probi opera, quem tradit Vopiscus in Nilo tam multa fecisse, ut vectigal frumentarium solus adiunxerit, statuit Aurelianus. Quidquid illud fuerat accessionis donare populo R. sed ita, ut, quod in se erat, nemo expers esset ejus largitionis. Jussit igitur ut pistorum, qui panes in urbe vanales conficiebant, certi in asses v. g. ponderis pro annonæ modo, ut sit hodieque pa-

nibus singulis unciam adderent, quam ipse gratuitam eumentibus dabat, damna pistorum frumento Alexandrino farciendo. Sed hanc largitionem suspicor non fuisse diuturnam.

De modo frumenti.

Cap. V.

Hæc habui, de ortu & interitu frumentariæ largitionis quæ dicerem. Nunc de modo frumenti ut disputem, ratio suadet, ac via, quæ in omni doctrina momenti plurimum habet. Ac principio quidem certum ac definitum modum nullum fuisse facile adducor ad suspicandum. Quippe qui ex Livio præsertim intelligam, frumenti vim, quæ distribuebatur, variam fuisse & incertam, & tamen divisam aliquando cum summa fide & gratia, id est, ut ego interpretor, nulla habita aut proprii, aut amicorum, & clientium commodi præcipua ratione, sed admissa plebe universa ad publicam.

cam liberalitatem. Qua ratione ad
ejus multitudinem frumenti modus
fuit exigendus. Sed hæc, ut ingenue
fatear, mera est divinatio, ex perlevi
orta conjectura: quam autem subji-
ciam, ea firmiori nitetur fundamento, &
facile omnes mihi assentientur, Grac-
chum, qui primus de stata, ac perpetua
frumentatione legem tulit, de modo
etiam frumenti cavisse. Eum igitur
hujus quoque rei auctorem facio. Ab
Appulejo autem & Druso non minus
hunc ipsum modum servatum verisi-
mile est, quam certum sit, legem Sem-
proniam eos revocare conatos. Sed
quanta hæc fuerit menstrua largitio,
nemo omnium, qui extant, veterum
scriptorum, quod sciam, prodidit. U-
nus Salustius in ea, quam supra com-
memoravi, Marcii concione, modum
lege Terentia frumento definitum ex-
pressit his verbis. *Nisi forte repenti-
na ista frumentaria lege munia vestra
pensantur, qua tamen quinis modis li-
bertatem omnium æstimavere. Quem*

locum diligenter examinans veni in eam sententiam, ut mihi persuaferim, aut restitutum hac lege veterem Sempronix modum, aut hunc recentem vetere majorem fuisse. Vix est enim ut si plus Gracchus dedisset, fuerit Marcius silentio præteriturus, largiorem tribunum fuisse, quam patres: cum præsertim eos apud plebem criminaretur, & largitionem illam extenuaret; ut hujus exilitate, illorum impotentia commota in studium restituendæ tribunitiæ potestatis acrius exardesceret. Sed tamen parem fuisse legis Terentiæ & Sempronix modum verius videtur cogitanti, hanc largitionem patribus expressam, delinire satis potuisse plebis animos in eos offensiores, si par tribunitiæ fuisset. Hoc
16 igitur probo: Lipsium non audio, qui ob has tribunitias querelas additum largitioni modum arbitratur, ita ut seni essent. Nam cum pugnet aperte cum Salustio, nulla tamen sententiam suam fulcit ratione. Quini igitur modii,

dii, singulis mensibus ad frumentariam perceptionem admissis dati sunt lege Sempronia; fortasse etiam S. C. facto in sententiam Catonis, ad plebem, legis Terentiæ exemplo, leniendam. Reliquæ sunt Clodiæ leges, latæ paullo ante funus Reipubl. quibus nullam factam ad veterem modum accessionem ut credam, facit Cicero, qui exhaustum a Clodio remissis semissibus ac trientibus ærarium deplorat; de modo autem ab eo aucto ne verbum quidem: cum tamen hac ratione magnum potuerit Reipubl. vulnus infligi, & Ciceroni non dissimulandum. Dicit quispiam. Ne de numero quidem accipientium aucto Cicero quaeritur, de quo tamen Clodiam legem priorem non esse latam præstare non audes. Sed multitudo aucta antea fuerat à viris bonis, & Reipublicæ amantibus; modus fortasse à nemine. Cæ- 17
fare autem rerum posito, ordinariam largitionem fuisse modium denum, eo magis miror Lipsium affirmasse in

Admirandis, quod alibi à se id notatum dicit, quod nullibi est notatum. Nam in Electis, probare hanc sententiam non ausus, suspicatur id, quod res est, hanc fuisse largitionem extra ordinem, ut ego capite III. Dionis testimonio probavi. A Cæsare usque ad Severum de modo frumenti à veteribus traditum nihil observavi. Severus, Herodiano teste libro III. primus cohortibus prætorianis modum auxit. Caracalla ejus filius patre cæso, ut est apud eundem lib. IV. dimidium ejus, quod pater dabat, adjecit, ut mensura largitio minimum fuerit novenum modiorum. Modus autem frumenti plebi distributi qui fuerit, obscurum est. Frumento deinde post LX. circiter annum dari desito, coronæ bilibres ex filigineis panibus quotidie populo ab Aureliano sunt datæ: quam largitionem si minus majorem frumentaria, quæ antea obtinebat, parcm certe fuisse verisimile est.

De iis, quibus dabatur publicum frumentum. Cap. VI.

AD tertium jam venio disputa-
tionis hujus caput, de iis, quibus
dabatur publicum frumentum. Hæc
quæstio duas habet partes; unam de
statu, alteram de multitudine accipi-
entium, quas eodem, quo propositæ
sunt, ordine exsequar. Quod spectat
ad primam, datum est frumentum ci-
vibus Romanis tenuioribus, sive inge-
nui essent, sive libertini, sive nobiles,
sive obscuri. Senatores etiam acce-
pisse reperio, & admissos ab Augusto
aratores, & negotiatores, à Nerone
cohortes prætorias: quæ omnia, an-
tequam porro progredior, veterum
testimoniis confirmanda sunt. Cives
fuisse liquet ex Persii, & Senecæ locis,
quos ante me Lipsius notavit; neque
ex iis modo, sed ex aliis multis, quibus
in re tam clara & certa supersedeo.
Quamobrem peregrinos ante civita-
te, quam frumento donatos autumno.

Ha-

Habitam præcipue tenuiorum, miseræque plebeculæ rationem iisdem testibus credi potest, quibus supra usus sum, de legibus Sempronia & Clodia cum disputarem. Liberti etiam capiebant, ut præter Persium, cujus versus Cap. IV. illustravi, docet Dio libro XXXIX. ὁ Πομπήιος ἔσχε ἐν τῇ τοῦ σίτου διαδόσει τριβὴν τινὰ. πομπῶν γὰρ πρὸς τὰς ἀπ' αὐτοῦ ἐλπίδας ἐλευθερωθεντῶν, ἀπογραφὴν, σφῶν ὅπως ἔντε κόσμῳ, καὶ ἐν τάξει. τινὲ σιτοδοθῶσιν, ἐδεῖσθαι ποιήσονται. Erant, quæ Pompejum in distributione frumenti morarentur. Multis enim propter spem, quam de se excitaret, manumissis, ut recte atque ordine acciperent, recensum eorum facere instituerat. Quæ verba ad nescio quam liberalitatem detorsit interpretes. Accepisse autem & nobiles, & magistratibus fundos discimus ex Cicerone Tuscul. III. Piso ille frugi semper contra legem frumentariam dixerat. Is legelata consularis ad frumentum accipiendum venerat. Animadverterat

Grac.

Gracchus in concione Pisonem stantem. Quærit audiente populo R. qui sibi constet, cum ea lege frumentum petat, quam dissuaserat. Nolim, inquit, mea bona, Gracche, tibi virum dividere liceat. Sed si facies, partem petam. De Senatoribus est etiam Spartiani locus in Adriano, quem supra descripsi. Senatoribus, qui non vitio suo decoxerant, patrimonium pro liberorum modo Senatoriæ professionis explevit: ita ut plerisque in diem vitæ suæ dimensum sine dilatione restituerit. Ex quibus verbis intelligere est, & datum Senatoribus etiam ante illa tempora frumentum & dari desitum iis, qui decoxissent. Ad hæc aratores, ac negotiantes ab Augusto admissos ad frumentationem procedere videtur Suetonius cap. XLII. cum narrat post magnam illam famem, quæ Augustum prope impulit ad abolendas publicas frumentationes, ita ab eo rem temperatam, ut non minorem aratorum ac negotiantium, quam populi rationem deduceret. Quamquam

quam mihi de hac re attentius cogitanti non videtur Augustus hoc consilio plebem avocasse ab ignavia, ac desidia; & ad agriculturam traduxisse. Si enim una cum industriis & navis admittebantur adhuc ad frumentationes ignavi & otiosi, quid erat, cur quisquam commoveretur, & vitam duram, ac laboriosam præponeret inertis ac securæ? Patebat adhuc via, quam omnino præclusam oportuit ab eo, qui cuperet aliquid promovere. Nisi forte certus aliquis aratorum ac negotiantium numerus ita est admissus ad publicas frumentationes, ut in locum demortuorum nonnisi ejusdem farinae homines sublegerentur. Ex quo consilio fructum aliquem capere Augustum potuisse non nego: veruntamen hæret mihi in animo suspicio alterius sententiæ, quæ lateat sub illis verbis. Potuit enim Augustus alia quapiam ratione aratorum ac negotiantium commodis prospicere: præsertim immunitate, qua interjecto

tem-

tempore donatas à Nerone frumentarias naves ex Tacito discimus lib. XIII. Postremo prætorianis militibus dedit idem Nero gratuitam annonam Suetonio teste cap. X. & Tacito lib. XV. Hos omnes, quicunque capiebant publicum frumentum, intelligendum est in urbe domicilium habuisse. Res clara ex Plutarcho, Plinio, Dione, Lapide Ancyriano. Et jure sane hoc fuit institutum. Neque enim fas est, ut Cassiodori verbis utar, ut *qui urbis affectum domicilii indicio monstrare neglexerint, ejus commodis perfruantur*. Sed ne id quidem, ut frumentum quis caperet, latis fuit. Nam recipiente, & in album referri oportuit. Hanc Græci ἀπογραφήν, & ἐτήσιον, nostri recensum, & recensionem vocant, quam stante Republica fuisse usurpatam ex Cicerone intelligimus in Miloniana. *Eum (Clodiū) qui a dem Nympharum incendit, ut memoriā publicæ recensionis tabulis publicis consignatam exstingueret*. Sed & Suetonius idem signi-

significat in Cæsare cap. XLI. actum ab eo recensum nec more , nec loco solito prodens. Locum solitum fuisse campum Martium ; morem , ut per Censores , & publicos Scribas negotium conficeretur sunt viri doctissimi , qui velint. Sed ut de Censoribus dubitem , facit Dionis de Pompejo locus , quem supra recitavi. Ex eo intelligitur , hos recipere , illos rejicere in eorum , qui curabant frumentum , potestate fuisse. Sed Cæsar Dictator hoc quoque mutavit , & recensu acto instituit , ut quotannis in demortuorum locum subsortitio à Prætore fieret ex his , qui recensiti non essent. Ita res ex arbitraría facta fortuita , & à gratia traducta ad sortem. Recensitis dabantur tesserae , quas vendi quia nulla vetabat lex , fiebat non raro , ut qui eas emerant , quamquam recensiti non erant , acciperent nihilominus frumentum. Vanisse autem eas vili , non solum potest conjici ex eo , quod tantisper erant , ut ita dicam , scugiferae , dum

iis, unde erant emptæ, vita suppedita-
bat; sed intelligitur etiam ex Juvena-
lis versibus è Satyra VII. supra capite
IV. descriptis. Cetera, quæ sunt hu-
jus propria, apud Liphium legantur.

*De numero accipientium publicum.
frumentum. Cap. VII.*

ALtera de numero accipientium
quæstionis pars multo est obscu-
rior, sed contendam, qua potero, ei
quoque lucem dare. Ante legem
Semproniam vix adduci possum, ut
credam certum fuisse numerum τῶν
αὐτῶν τοῦ μέρους. Quid mirum? cum
rara esset, incertaque largitio, & nunc
major, nunc minor frumenti numerus
adveheretur. C. Gracchus non dubi-
to, quin de hac quoque re lege cave-
rit; sed quam multi acceperint ejus
beneficio, nondum potui subodorari.
Paribus tenebris circumfusæ sunt le-
ges Appuleja, & Livia. Numerum
accipientium lege Terentia indagavi
nec

nec satis certis, nec nisi leviter impressis vestigiis apud Ciceronem frumentaria, quo loco agit de venditis à Verre Agyrinensium decumis. *Imperas, inquit, ut decumas accipiant; Apronio dent lucri istici modumnum XXXIV. M.* Quid est hoc? Una civitas ex uno agro plebs Romanæ prope menstrua cibaria donare Apronio cogitur? Menstrua cibaria alterutro horum modorum interpretemur necesse est; aut frumentum, quo empto plebs Romana vitam tolerabat, aut quo publice donabatur. In emptum, quæ Cicero dicit, non cadere si ostendero, non levi ac futile conjecturam meam arguam, ac confirmaro. Nam de frumento Romanam undecumque importato, siue id Siculum esset, siue in vectum ex aliis provinciis, ut eo plebs R. universa uteretur, hæc accipi nullo modo possunt. In urbe enim omnium, quas sol aspiceret, maxima, quis non ultro det fuisse amplius CCCC. M. plebis urbanae? Alioqui Romam pro ejus magni-

magnitudine adeo à veteribus celebrata fecerit *δαιγάνθρωπον*, & parum frequentem. At subducta ratione hanc multitudinem minimum CC. M. medimnum menstrua absumpsisse comperiemus, ut singulis tribuantur modii terni. Qui ingens frumenti numerus à XXXIV. millibus medimnum à Cicerone expressis abest tam longe, ut nullo modo tam impudenti mendacio fucus fieri iudicibus potuerit. Sequitur ut de Siculo tantum frumento hæc accipiamus. Sed cum duæ sint exactæ ab Siculis decumæ, utrum ad utrasque hæc pertinere censebimus, an ad alteras? Decumani frumenti, & ex S. C. empti numerus fuit in singulos menses C. M. medimnum, ut constabit ex capite X. Qui autem dicat XXXIV. M. esse prope centum millia, is non & calumnietur aperte, & iudicum odium à reo in se convertat? Restat igitur, si de frumento Romæ vernali hæc à Cicerone sunt scripta, ad alteras tantum decumas ut pertineant, quæ

quæ fuerunt medimnum L.M. Vitantur fateor, qui ita locum hunc interpretantur, eam rationem, qua sunt superiores sententiæ jugulatæ. Nam si oratorum in augendo spectetur consuetudo, negari non potest, quin L.M. ad XXXIV. proxime accedant. Hanc igitur vitant rationem, sed in alias incurrunt. Nam quæri potest primum, de utris hæc dicta putent Siciliæ decumis? neque enim discernit orator. Deinde cum utræque, ut ex multis orationis illius locis constat, sint Romanam missæ, cur alterarum tantum ratio habeatur? Quod autem quis dicat, cum præter eum, de quo disputamus, duo sint ejusdem orationis loci, in quibus demptum esse à Verre de P. R. victu frumentum, & altam à Siculis plebem R. affirmat, hi quæ omnes loci in ea sint orationis parte, in qua de primis decumis agitur, de his tantum omnes accipiendos videri: hæc inquam quod quis dicat, me non prius commovebit, quam doceat, aut al-
teras

teras decimas Romam missas non fuisse: aut aliam ullam fuisse causam, cur mitterentur, quam *ut populo R. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur*; aut quid sibi Cicero velit, cum de emptis decumis disputans datum ait Verri pecuniam *ad frumentum, idest ad necessitatem salutis & vitæ*. Nam ex his junctis aut fallor, aut efficitur, hoc quoque frumentum in plebis R. usus imperatum atque advectum fuisse. Redeo igitur ad superiorem illam rationem, & quæro, cur ejus in mensuris P. R. cibariis ratio non habeatur. Qui respondere non poterit, si, quam imbibit, opinionem mordicus retinebit, fateri cogetur se in hoc loco interpretando non tam ratione, quam arbitrio suo niti, plusque de sua, quam de Ciceronis sententia laborare. Quando igitur neque de omni frumento publico, quod erat Romæ vānale. neque de Siculo, sive utrasque sive alteras tantum decimas sumamus, hæc scripta videntur, quid restat, nisi ut significari

gnificari dicamus Ciceronis verbis
menstruam annonam lege Terentia
plebi donatam eo triennio, quo Ver-
res fuit in Sicilia? Sed certus frumen-
ti numerus later. Id unum scimus Ci-
cerone auctore accessisse eum ad me-
dimnum XXXIV. M. Hac igitur
quali face prælucente progrediamur
conjecturis quamminime audacibus.
Imminuit orator modum frumenti ad
crimen augendum, nos eum amplifi-
cemus, & producamus vel ad L. M.
medimnum: qua ratione fiet ad illum
tertiæ circiter partis accessio, adeo
non levis, ut fortasse ne orator quidem
tantum de trahere sit ausus, cum verba-
retur in re omnibus nota & aperta.
Medimna singula modios Romanos
capiunt sex. Erunt igitur menstrua
modium Romanorum CCC. M. quæ
sufficiunt hominum LX. Millibus a-
len dis, ut modus frumenti fuerint mo-
dii quini. Aut igitur hæc ipsa, aut cir-
citer tanta, mea quidem sententia non
major hominum multitudo lege Te-
rentia

rentia publicum frumentum accepit. At senatusconsulto, cujus auctor fuit M. Cato, conijcere possumus ad frumentationem hominum M. circiter C. ex sumptu, quem factum, quotannis in eam rem tradit Plutarchus. Is sumptus fuit DCCCL. M. scutatorum aureorum. Cum enim frumentum lege Terentia dividendum tradat Cicero in frumentaria emptum in Sicilia HS. quaternis in modios singulos, Romæ pluris fuisse necesse est, nisi si aut classes, quibus advehebatur, nullo Reipubl. sumptu navigarunt, aut facienda non fuerunt alii sumptus eo majores, quod frumenti pars multo maxima è regionibus quam Sicilia remotioribus petebatur. Ponamus igitur frumentum Romæ fuisse in modios singulos HS. quinis, & paullo amplius; & quidquid excurret, relictum Reipublicæ semissibus ac trientibus, quos numerabat plebs, atque hac ratione datos inveniemus ex hoc S. C. modios quinos quot mensibus cen-

centum hominum millibus. Accipiebant enim singuli quotannis modios sexagenos, qui ea, quam statui, æstimatione HS. quinum, valebant aureos scutatos septem cum semisse. Hi centies millies ducti reddent ad assem summam illam Plutarchi DCCL. M. Sed tamen quia sumptuum Reipubl. modum tenere ad unguem non possumus, una etiam certum accipientium numerum ignoremus necesse est. Sed non erit procul à vero, qui circiter tantum, omnino autem majorem, quam lege Terentia fuisse existimabit. De Clodia priore nihil habeo dicere, præter ea, quæ capite II. extremo sunt dicta. Hac igitur missa veniamus ad C. Cæsarem, qui cum per seditiones & bella civilia plurimi, ut fit, irrepressent nullo jure in has largitiones, jamque essent CCCXX. M. accipientium publicum frumentum, anno V. C. DCCVII. recensu actò ad CL. M. retraxit. Auctor Suet. cap. XLI. & Dio libro XLIII. cujus verba Lipsius male inter-

interpretatur. Quamquam enim ad 18
partem dimidiam redactos prodit,
quæ sunt CLX.M. addit tamen *ὁμοῦτι*,
id est ferme, ut aliquanto pauciores
fuisse intelligamus, quamquam ipse,
ut fit, rotunda summa uritur. Idem
numerus à Cæsare imminutum innuit
ipsis triumphis diebus, ut ad pauciores
largitio perveniret. Neuter tamen
rem ita prodit, ut intelligere liceat
reduceritne Cæsar veterem nume-
rum, an modice auctum ierit. Lipsius 19
reuocatum veterem credit: mihi in
re incerta, & probabili placet altera
sententia, non ob eam solum causam,
quod in homine populari fuit hoc ma-
gis popolare, sed etiam ut civibus te-
nuioribus, & obæratibus, qui, cum nihil
haberent in censu, collocarant in Cæsa-
re spem suam, & ab ejus partibus stete-
rant, gratia ex parte aliqua repende-
retur. Ut ut est (dubitare enim malo,
quam statuere) de novo certum hunc
numerus eadem causa reddidit in-
certum, id est bella civilia, quæ post

F Cæsar

Cæſaris necem exarſerunt. Sed eum Auguſtus ita denuo coarctavit, ut tamen pateret latius, quam antea, & paullo plures CC. Millibus eſſent, qui accipiebant publicum frumentum. Ipſemet teſtis in breviario rerum à ſe geſtarum, & impenſarum, quas in Rempubicam, & P. R. fecit: cujus capita quædam non abs re erit aſcribere, & examinare.

I. ITERUM. ÆRE. MEO.
 VIRITIM. CONSUL. UN-
 DECIMUM. DUODECIM.
 FRUMENTATIONES.
 FRUMENTO. PRIVATIM.
 COEMPTO. EMENSUS.
 SUM. ET. TRIBUNITIA.
 POTESTATE. DUODECI-
 MUM. QUADRINGENOS.
 NUMMOS. TERTIUM.
 VIRITIM DEOL. QVALIA.
 MEA. CONGIARIA. FRU-
 MENTI.....NUM. NUN-
 QVAM. MINUS QVIN-
 QVA-

QVAGINTA. ET. DU-
CENTA.....SIA.

II. CONSUL. TERTIUM.
DECIMUM. SEXAGENOS.
DENARIOS. FLEBI. QVA-
TUM. FRUMENTUM.
PUBLICUM. ACCE...DEDI.
EA. MILLIA. HOMINUM.
PAULLO. PLURA. QVAM.
DUCENTA. FUERUNT.

In II. capite expressus est numerus
accipientium publicum trumentum.
Ea millia hominum paullo plura,
quam ducenta fuerunt. Augustus XIII.
consulatu, quem gessit anno V: C.
DCCLII. largitus est singulis dena-
rios sexagenos, cum L. filium suo ty-
rocinio deduxit in forum. Idem pro-
pe numerus est apud Dionem libro
LV. ὁ δὲ Αὐγούστου τὸ τοῦ δήμου τοῦ σι-
τοδοτοῦσιν οὐ πλεον ἄριστον ἐν. ἐς εἰ. σι-
μοσιάδας καὶ καλεσε, καὶ ὅσους τινὲς λέ-
γουσιν καὶ ἕνα ἐξ ἑκάστης δαρχμῆς ἔδω-
κε Augustus frumentantium multitu-
dinem minime certam ad M CC. rede-

git, & viritum sexagenos denarios, ut quidam auctores sunt, dedit. Quamquam autem hunc censum factum Dio tradit anno V. C. DCCXLIX. C. Antistio Vetere, & L. Laelio Balbo. Coss. id est quadriennio ante XIII. Augusti consulatum, non tamen ab eo
 20 jus brevuario dissenit. Hoc enim tantum dicit Augustus, se consulem decimum tertium, congiarium dedisse plebi, quæ per id tempus frumentum accipiebat: nec video, unde Lipsius
 21 expiscetur, factum ab eo hoc anno populi censum. Immo illis verbis. PLEBI. ROMANÆ. QVÆ. TUM. FRUMENTUM. PUBLICUM. ACCIPIEBAT. (sic enim censeo lacunam illam explendam) non obscure videtur significare solitam per ea tempora accipere tantam multitudinem, non autem à se tum primum redactam ad M. CC. Non solum igitur non erravit Dio, sed prodidit etiam accuratissime, quo primum anno recensensus sit factus.

Quod

Quod autem addit de drachmis LX. valde vereor, ne Lipsio errandi ansam præbuerit. Nam prima fronte id esse, quo de hic agit Augustus, congiarium videtur. At hoc datum est XII l. consulatu: eodem igitur populus recensitus. Procederent recte omnia, si idem esset congiarium; sed non est, imo aliud, quod ex quorundam sententia præter hoc dedit Augustus, quadriennio ante decimum tertium consulatum, cum plebem recensuit. Cum igitur ab aliis historicis gravibus fortasse, neque indiligentibus id memoriæ proditum reperisset Dio; contra in hoc Augusti breviario, quo non dubito, quin sit usus, nullam ejus mentionem: tutum cepit consilium, ut defugeret auctoritatem, & habere se scriberet auctores hujus rei, affirmaturus eam certius, si ab ipso Augusto proditam reperisset. Hæc dici possunt pro Dione *ἀντιπροσέμεινον* reo. Superest levis in numero accipientium varietas. Nam Dio M. CC. fuisse tra-

dit; Augustus paullo plura. Dicerem positam à Dione summam rotundam, ut sæpe alias ab omnibus scriptoribus, ni proclive esset conjicere nonnullos eo quadriennio receptos ultra illam certam ac definitam multitudinem. De numero autem accipientium ante recensum nihil habeo, quod liqueat. Dio cum scribit fuisse *πλῆθος ἀόριστον*, satis indicat ob eam præcipue causam à se omitti, quod fuerit semper varius & incertus. Sed tamen cum recens est actus, quantus fuit? Vir doctissimus optime de multis veteribus scriptoribus meritis, de congiario scribens, quod in his fragmentis prodit Augustus à se datum trecentis viginti millibus plebis urbanæ, suspicatur, quamquam ad congiaria, quam ad frumentationes major hominum numerus admittebatur, tamen etiam frumentum accipientium ante Augusti constitutionem hunc numerum fuisse. Neque habeo cur probem, neque cur rejiciam hanc suspensionem.

Hoc

Hoc tantum noto, datum id congiarium anno V.C. DCCXLIX. cum superiore factus esset recensio. Fortasse igitur nihil huic multitudini cum ea, quam quærimus, rei est.

Priore fragmenti hujus capite (libuit enim in eo describendo sequi Augusti ordinem, in explicando autem nostrum) eorum numerus continetur, qui acceperunt frumentum privata pecunia coemptum ab Augusto. Quæ autem in eo sunt corrupta & mutila, possunt pristinae integritati, aut saltem sententiæ restitui ad hunc modum.

QVÆ. MEA. CONGIARIA.
ET. FRUMENTUM. ACCE-
PERUNT. HOMINUM.
NVNQVAM. MINVS.
QVINQVAGINTA. ET.
DVCENTA. MILLIA. Nam
à capite superiore, cujus initium est
LIBRI. ROMANI. sive ut
arbitror reponendum, PLEBI.
ROMANÆ. usque ad hoc Augu-
stus nummarias & frumentarias largi-

tionem exsequitur. Supplevi autem
ACCEPERUNT. HOMINUM.
iis rejectis, quæ ad hanc lacunam ex-
plendam Lipsius affert, quia visus sum
mibi sequi Augustum ducem, ejusque
vestigiiis insistere. Nam duo sunt in
largitionibus singulis præcipua, quæ
ille sibi memoriæ mandanda proposu-
it; quid dederit, & quam multis de-
derit. Cum igitur se duodecim fru-
mentationes emensum jam dixisset,
proximum erat, ut eorum ascriberet
numerus, qui acceperant. Quam-
quam autem his addi tertium caput
potest, quantum dederit; hoc tamen in
solis expressum nummariis largitio-
nibus videmus. Ubi enim certus e-
rat frumenti numerus apponendus,
satis habuit Augustus scribere infinite,
datas à se duodecim frumentationes.
Id quod ex horum fragmentorum in-
ter se collatione verum esse constabit.
Non possum igitur Lipsio assentiri,
qui hunc locum ita legit. **QUALI.**
MEQ. CONGIARIO. FRU-
MEN.

MENTI. MODIUM. NUN-
QVAM. MINUS. QVINQVA-
GINTA. ET. DUCENTA. MIL-
LIA. Non solum quia non assequor,
quid sibi velit his verbis ; utrum da-
tum singulis modium , an vero nun-
quam minus largitionibus singulis ef-
futum ducentis quinquaginta modi-
um milibus: verum etiam quia multis
partibus majores sunt , & digniores
Augusti liberalitate , ac prædicatione
largitiones , quæ numero accipientiu-
um significantur. Nam ducenta quin-
quaginta modium millia , ut singulis
dari fuerint modii quini , acceperunt
hominum quinquaginta millia: at ex
nostra emendatione frumentum, & o-
mnia congiaria, de quibus supra facta
erat mentio (nam hic numerus perti-
net ad omnia) nunquam minus acce-
perunt hominum CCL. M. Neque
hæc modo, sed multa præterea me ad-
ducunt ad rejiciendam æque illam al-
teram ejusdem emendationem. FRU-
MENTANTIAM. NVM. NVN-
QVAM.

QVAM. MINVS. QVINQVA-
GINTA. ET. DVCENTA. MIL-
LIA. Namque Augustum tam per-
verse loquutum nemini unquam po-
terit persuaderi, qui Suetonium lego-
rit capite LXXXVI. Illene ita loqua-
tur, & eleganter se loqui prædicet?
Illene vitet ineptias, qui sensa animi
sui verbis illis exprimit apertius,
quam his? FRUMENTANTIVM.
NUMERVS. NUNQVAM.
MINOR. DVCENTIS. QVIN-
QVAGINTA. MILLIBVS. His
adde, quod non esse præteritum nu-
merum eorum, quibus pecuniam erat
dilargitus, clamant reliqua omnia
breviarii hujus fragmenta. At is,
qui sit expressus, non video. Sed &
illa compendiarie nota NUM. alie-
na esse huic tabulæ videtur. Postre-
mo una eademque ratione potest u-
traque emendatio jugulari. Cum e-
nim duæ sint capitis partes, prior de
frumentaria, posterior de nummaria
largitione, atque huic non illi corra-

pta hæc verba subjiciantur, cur sola frumentatione concluditur? cur hæc transferantur in locum alienum, quæ possunt commodè collocari in suo? sed de his jam nimis multa. Permittamus rem totam judicio eruditorum, & ab Augusto ad Tiberium transeamus, à quo auctum numerum accipientium frumentum colligit Lipsius ex his Taciti verbis lib. VI. *iisdem Coss.* (Cn. Domitio & M. Furio anno V.C. DCCXXCV.) *gravitate annonæ juxta seditionē ventum. Multaq; & plures per dies in theatro licentius effragitata, quam soli: ū adversus Imperatorem. Queis commotus incusavis magistratus Patresq;, quod non publica auctoritate populum coercuissent: addiditq; quibus è provinciis, & quanto majorem quam Augustus rei frumentariæ copiam adveclaret. Si auxit, inquit Lipsius, numerum frumentii, ergo & frumentantium. Præclare: si quidquid frumenti Romam advehendum Tiberius curabat, largitionibus effundebat. Sed eū arbitror omniū ur-*

colentium commodis consuluisse, item ut Augustum, qui suscepta rei frumentariæ procuratione, Pompeji exemplo civitati universæ commectum seppeditavit: imo habuit etiam frumentum vœnale, ut Suetonii testimonio supra confirmavimus. Hoc igitur munus una cum imperio, cui erat annexum, cum suscepisset Tiberius, incidissetq̃ aliquando caritas annonæ, prope absuit populus à seditione faciendâ, non tamen in theatro abstinuit à verborum licentia, & ab efflagitanda aut cura majore in advectione frumenti, aut aliqua largitione. Hanc eo tempore minime populari, aut liberali seni, qualem eum describit Suetonius, exprimere non potuit: illam, quanta esset, Tiberius ostendit, cum inducto in urbem. è multis provinciis ingenti frumenti numero victum docuit à se ipsum Augustum. Hæc mihi verborum Taciti apertissima, & minime dubia videtur sententia, quam eo amplector libentius, quod inani ac le-

vi usus esset excusatione Tiberius, si
verbum ullum de aucto à se nun. ero
frumentarium fecisset. Quid enim ?
tu quasi in specula constitutus, ut ex-
cubes, & invig. les pro Populo Ro-
mano universo, de q. te operam, ne in-
opia prematur rei frumentariæ, defun-
ctum te putas munere tuo, admissa
quota plebis parte ad publicas fru-
mentationes? Dabat Augustus anno-
nam gratuitam millibus ducentis: Tu
numerum auxisti: fac esse trecenta.
Reliqua multitudo urbem colentium
ea major, quam tu alis, amplius duode-
cim partibus quid faciet? quis illi
prospiciet? à quo annonam efflaga-
bit? An à Præfecto? at nos te huic
curationi præfecimus. Tu vide, cui
mandaris, atque atque ab eo, diligen-
tiam exige, quam tu nobis debes. Hæc
in Tiberium frivola excusatione cul-
pam suam prætexentem jactare potuit
plebs Romana: quamobrem ipse al-
teram arripuit, à qua non sunt aliena,
quæ apud Tacitum legimus lib. IV.

Ple-

Plebes acri quidem annona fatigabatur, sed nulla in eo culpa ex Principe. Quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obviandis, quantum impendio diligentiaque poterat. Atque hac ratione plebi iacisfacere Tiberius conatus est, non mentione ulla frumentariæ largitionis. Post Augustum Nero, quod quidem memoriæ proditum sit, primus frumentantium numerum auxit, donato militibus Prætorianis, qui erant eo sæculo minimum decem milia, frumento gratuito, quo ante ex modo annonæ utebantur, ut scribit Tacitus lib. XV. & Suetonius in Nerone capite X. Ab hoc tempore nihil certi reperio usque ad imperium Severi, qui quam multis dederit publicum frumentum, non obsenre docet Xiphilinus his verbis. ὁ δὲ Σεβήρος ἐπὶ τῆς δεξιτερῆος τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐδώρισατο τῷτε ἐμὴν παντὶ τῷ σιτοδουμείῳ (ita enim legendum, non σιτοδομείῳ, ut habent optimi etiam codices impressi) καὶ τοῖς στρατοῖς τοῖς

εἰς τοὺς ἐκείνους τοὺς τῆς ἡγεμονίας
 ἑταροὺς χρεώσας. id est. Severus cum de-
 cennalia imperii celebraret, universæ
 frumentantium multitudini, militibusq;
 Prætorianis tot aureos donavit, quot
 annos imperaverat. Et mox eis τὴν δω-
 πεδὺν τὰς πέντε χίλιας μυριάδας
 δραχμῶν ἀνυπόδικον id est. In id con-
 giarium quinquis mille drachmarum
 myriades sunt erogatæ. Quinqies
 mille drachmarum myriades sunt
 denarium quingenties centena millia,
 aut more Romano HS. bis millies, au-
 reorum nostrorum quinque milliones
 ut vocant, veterum autem duntaxat vi-
 cies centena millia. Si igitur deni sunt
 singulis dati, accepere id congiarium
 hominum rotunde millia ducenta, to-
 tidemque per ea tempora publicum
 frumentum. Hæc mihi haud paullo
 certior frumentantium multitudinis
 Severo imperante investigandæ ratio
 videtur, quam ea, qua uli viri doctissi-
 mi è Spartiani verbis ad millia sexcen-
 ta accessisse collegerunt. Hic observo,
 quam

quamquam modo non par fuit numerus eorum, qui gratuitam annonam accipiebant ab Augusto & Severo; id tamen fuisse discriminis, quod ille Quiritibus tantum dabat, hic militibus etiam Prætorianis, qui si fuerunt per ea tempora quadraginta milia, ut Lipsio placet, Quiritum numerum reductum oportuit ad M. CLX. Hujus rei prima initia non comperi: suspicor tamen coeptum minui à Nerone plebis numerum, cum anno imperiî X. sustulit, ut dixi, publicam frumentationem, XI. autem gratuitam annonam Prætorianis dedit. Ejus vestigia reliqui, opinor, Imperatores sequuti. Quæret quispiam, fueritne ullum tempus, cum cives omnes caperent publicum frumentum. Non videtur; & Senecæ locus lib. IV. de beneficiis capi e XXVII. qui ob stare videbatur, fuit egregie à Lipsio in Admirandis explicatus. Neque est quod quisquam commoveatur iis largitionibus, quæ ante legem Semproniam sunt factæ,
in

in quibus memoriæ mandandis Plinius & Livius quasi de industria & composito utuntur populi nomine; quo uno cives omnes continentur. Plebem enim eo significatam fuisse docebunt cum alii multi, tum vero Livii libro II. & Valerii Maximi lib. IV. capite IV. de Agrippæ Menenii paupertate loci inter se collati. Hæc de accipientium numero observabam.

De iis qui curabant publicum frumentum. Cap. VIII.

CVM de iis dixerimus, qui accipiebant publicum frumentum, proximum est, de iis ut quæramus, quibus commissæ erat curatio ac distributio. Et curatio quidem fuit uno verbo eorum, quibus Romæ imposita erat publica annona, quos qui fuerint paucis expediam. Regibus pulsæ rem suscepit Senatus; mox Aedilibus plebis hæc Reipublicæ pars mandata est; semel

semel extra ordinem ad L. Minucium,
 deinde ad Aediles curules translata,
 diuque gesta præclare, usque ad legem
 Semproniam, qua lege Gracchus an
 Aedilium curulium operam repudia-
 rit, & ad alios hanc curationem tran-
 stulerit, non habeo dicere. Sane post
 legem Terentiam, quæ fuit Sempro-
 nia quinquaginta annis recentior,
 Prætorum de maiestate curam gessisse
 publici frumenti constat ex Pædiani
 argumento in Cornelianam. Ubi hæc
 leguntur, *Detulit nomen (C. Cornelii)*
Publius, subscripsit Caius; & cum L.
Cassius Prætor decimo die, ut mos est,
adesse iussisset, eoq; die ipse non affuisset,
seu advocatus propter publici frumenti
curam, seu gratificans reo: cum iis, quæ
sequuntur. L. Cassius Prætor fuit M.
Lepido, & L. Volcatio Coss: anno V. C.
DCXXCVII. id est septennio post la-
tam legem Terentiam: ut mihi veniat
in mentem suspicari, si Aediles curules
frumentaria procuratione altera ha-
rum legum soluti sunt, Terentia poti-
 us,

us, quam Sempronius solutos. Nam Gracchum infensum Patribus, quis credat gratiam ejus legis, qua reddere plebem sibi obnoxiam parabat, cum Prætoris communicasse? Terentium contra veri admodum simile est, aucto mirum in modum lege sua numero frumenti urbi inferendi, ejusque largitione revocata, majorem magistratum ei curationi præficiendum putasse, non solum ut provinciam hanc administraret majore auctoritate, verum etiam ut esset in potestate Senatus. Terentia successit lex Clodia, qua Sex: Clodio homini impurissimo quidquid uspiam frumenti fuit, traditum est. Cicero pro Domo sua. Scilicet tu homini egentissimo, & facinorissimo Sex. Clodio omne frumentum privatum & publicum, omnes provincias frumentarias, omnes mancipes, omnes horreni & claves lege tua tradidisti. Et mox. Queritur etiam importuna pestis ex ore impurissimo Sex. Clodii rem frumentariam esse ereptam, summisque in periculis ejus viri auxilium implorasse Rem.

Rempublicam, à quo sæpe se & servatam, & amplificatam esse meminisset. Is autem summus vir erat Cn: Pompejus, cui extra ordinem anno V. C. DCXCVI. altero à lege Clodia potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum per quinquennium data est, Cicerone suadente, nuper ab eo in patriam restituto. Procuravit igitur annonam Pompejus usque ad annum ab V. C. DCCl. quo Prætoribus denuo esse hoc onus impositum suspicor, non affirmo. Creati deinde sunt a Cæsare Dictatore Prætores duo, totidemque Aediles Cereales anno V. C. DCCIX. eodemque anno Brutus & Cassius Prætores, ille inter cives, hic inter peregrinos cum Cæsare cæso jurisdictione urbana abstinere, neque ire ante tempus in provinciam honestum ac decorum putarent S. C. extra ordinem ita rei frumentariæ sunt præfecti, ut Brutus in Asia, Cassius in Sicilia frumentum emendum, & ad urbem mittendum curarent. Qua illi curatione

ut contumeliosa & sordida usi non videntur. Appianus civilium III. Cicerō XV. ad Atticum epistola IX. & sequentibus. Anno ab V.C.DCCCXXXI. plebs Augustum, concursu ad eum facto stimulante fame, annonæ procurationem suscipere coegit. Sed eo adhuc superstitē alter creatus est annonæ Præfectus, qui utrum Augusto se ultro abdicanti successerit, an vero sit ascitus ab eo tanquam collega in hac procuratione, nemo, quod sciam, veterum tradidit. Illud constat Augustum aliena opera usum in hoc negotio. Tradit enim Suetonius capite VIII. Tiberium civilium officiorum rudimentis administrasse curam annonæ, quæ arctior inciderat. Porro illa rudimenta quæ fuerint, docet Vellejus. *Quæstor undevicesimum annum agens capeßere cepit Rempublicam, maximamq³ difficultatem annonæ ac rei frumentariæ inopiam Ostiæ, atque in urbe mandato vitrici moderatus est. Jam nemo non videt Augustum annonæ Præ-*

Præfectum imposuisse Tiberio quaestori partes suas , & quidem eo ipso anno, quo eas susceperat. Quamquam enim Velleius , undevicesimum annum cum ageret , Quaestorem Tiberium fuisse prodit , annos tamen exactos numerat , non eum ; quem attigerat , cum quaesturam inivit , qui fuit revera vicesimus , in eum ipsum incurrens , quo Augusto rei frumentariæ cura mandata est. Quare prope est , ut affirmem Turranium etiam , quem Præfectum annonæ Tacitus vocat

25 lib. I. Annalium , curatorem potius , & quasi vicarium Augusti fuisse , atque hinc factum , ut in verba Tiberii jurarit inter primos post Præfectum Prætorii , ut ibidem Tacitus notar. Cujus rei illud quoque est argumeto , quod neque Principes unquam hanc curam exuerunt , quæ fuit inter maxima imperii firmamenta ; & plebs fame pressa non à Præfecto annonæ , sed à Principe frugum copiam exegit. Vidimus supra quan-

tis animis in Tiberium jam rerum positum plebs ierit in fame.

Claudius vero ius medio foro dicentem ita circumvasit clamoribus turbidis, & fragminibus panis appetiit, ut sepius militum grito aggreſſus in Palatium reciperet, ut ſcribit Tacitus libro XII. & Suetonius capite XVII. qui addit Claudium commotum hac ſeditione nihil non excogitaſſe ad invehendos etiam tempore hiberno commeatus. Quare & negotiatoribus certa lucra propoſuiſſe, ſuſcepto in ſe damno, ſi cui quid per tempeſtates accidiſſet: & naves mercaturæ cauſa fabricantibus magna commoda conſtituiſſe. Cum tamen Claudio imperante anno præfectus eſſet Turranius ex Tacito libro XI. Ad hæc Antoninum cognomen o Pium ob inopiæ frumentariæ ſuſpicionem lapidibus à plebe Romana petiitum narrat Victor. Quibus ſeditionibus admoniti Imperatores muneris ſui, rei frumentariæ ſtudio.

studiosissime prospexerunt. Testes nummi veteres, quorum multi extant cum hac inscriptione. **ANNONA. AVGVSTA.** id est Imperatore curante copiose urbi illata. De his nummis legendus Antonius Augustinus Dialogo. II. Testes etiam sunt veteres scriptores, quorum Plinius in Panegyrico Trajanum hoc nomine miris in coelam laudibus evehit. Xiphilinus in Pertinace scriptum reliquit, cum Lætus in eum conjuravit, & Falconem consulem Imperatorem creavit, Pertinacem ad mare fuisse com meatum inspicientem. Severus denique tantam rei frumentariæ curam gessit, ut septem annorum canonem moriens reliquerit, ita ut quotidie LXXV. modium millia expendi possent. Auctor Spartianus. Quæ autem hoc loco sunt à me collecta ad confirmandam superiorem illam conjecturam meam, qui perpenderit, is fortasse Præfectum annonæ appellatum, re ipsa curatorem & vicarium Principis fuisse mihi as-

scu-

sentiatur. Cum præsertim accedat superioribus non leve argumentum, quod aucta adeo Præfecti prætorii auctoritate, ut imperium tantum non vice sacra moderaretur, ferret certe molem omnium curarum, hæc quoq; procuratio ei delata est. *Tricias enim copias*, ut est apud Cassiodorum in formula Præf. annonæ, *Præfectura prætoriana procurat*. Qui igitur frumenta in urbem convehenda curarunt, hi sunt.

De his qui frumentum distribuerunt.

Cap. IX.

FRumentum publicum plebi distribuere aliis alii temporibus. Dum stetit Respublica, iisdem ferme, qui annonam procurabant; Ædiles plebis, Curules, L. Minutius extra ordinem, ut jam demonstravimus. Lege Sempronius quis distribuerit nō liquet: sed Gracchum ipsum præfuisse, aut saltem adfuisse, cum frumentum plebi daretur, ex iis intelligimus Ciceronis verbis Tusculana. II. quæ capite VI. recitavi-

citavimus. Post legem Terentiam, ut curam gessisse publici frumenti Prætorum, ita etiam distribuendum curasse veri haud absimile est. Post Clodiam Pompejus extraordinaria annonæ præfectura frumentum etiam donavit, auctore Dione libro XXXIX. Biennio post, anno V. C. DCCIII. C. Curio tribunus plebis legē alimentariam jactavit, qua jubebat Ædiles metiri. Cælius ad Ciceronē libro VIII. epist. VI. sed eam latam non prodir. Idem legis Viariæ, quæ non dissimilis esset Agrariæ Rulli, eodem loco mentionem facit, de qua non erit abs re Lipsii exemplo pauca obiter disputare. Sunt, qui eam legem vocent Vivariam, quæ quid fuerit, certa conjectura non assequor: nisi forte ab eo, quod est vivere, nomen invenit, fuitque alimentariæ similis, quod utraque de rebus ad victum necessariis erat promulgata; quod tamen ex iis, quæ mox dicam, falsum esse constabit. Aliis placet legem fuisse Vinariam; *Sed quæ comparatio*, inquit Lipsius

Lipſius, erit vini ad agros? & repugnat
res ipſa, ſicut in viis. Ego vero diſiſſa
Lipſii ſementia; quatenus fuiſſe vina-
riam negat, aſſentior: quod eſſe quid-
quam in his rationibus momenti pu-
tat, eo in alia omnia. Ipſe Vineariam
ſcribit, ut lex Curionis ad diſiſſionem
pertinuerit, quæ in Italia, & Campa-
nia præſertim multæ, ſicut illa Rulli ad
agrorum. Sed quid argutamur? quid
conjecturis rem certam atque explo-
ratam indagatum imus? Sane Appianus
lib. II. de bello civili hæc habet. ὁ δὲ
Κουρίων εἰσηγεῖτο βαρυτάτας ὄνων πολ-
λῶν ἐπιſκευάζεσθαι, καὶ καταſκευάζεσθαι,
αὐτὸν ἐπιſτάτην αὐτῶν ἐπὶ πενταετὲς εἶναι.
Curio ferebat ad populum de muniendis
ac reſiciendis viis, hanc ſibi curationem
in quinquennium deſeſcens. Hæc aper-
tiſſime de Viaria lege, non de Vinea-
ria ſunt ſcripta: illa non multo obſcu-
rius à Cicerone lib. VI. ad Atticum
epiſt. I. extrema. Uedius venit mihi ob-
uiam, cum duobus eſſedis, & rheda equis
iuncta, & lectica, & familia magna, pro

si Curio legem pertulerit, sestertia centena pendat necesse est. Hæc satis docent, quamobrem dixerit Coelius legem Curionis Viariam similem Agrariæ Rulli fuisse. Nam Rullus quoque creari se lege sua volebat Decemvirum agris dividendis. Cicero Agraria II. Quos tandem igitur Decemviros creari vult? se primum. Dabatur eadem lege Decemviris potestas in quinquennium. Cicero ibidem. Dat præterea potestatem verbo prætoriam, revera regiam; defuit in quinquennium, facit sempiternam. Quin etiam Rullus corrasa undique publice ac privatim pecunia montes auri spe devorarat, quibus inhiasse etiam Curionem Cicero significat. Atque hæc meo iudicio sunt capita, à quibus legū Agrariæ & Viariæ ducenda similitudo est: quæ multo essent plura, si de Curionis lege aut à pluribus, qui ad nos pervenissent, veteribus scriptoribus, aut ab his, quos laudavimus, plura essent prodita. Quæ tamen accepimus, ejusmodi sunt, ut con-
jicere

ficere liceat, pleraque omnia ex Agra-
ria Rulli in Viaria Curionis esse tran-
slata, ut Decemviratum, ut ornamen-
ta, ut potestatem non modo id Italia,
sed etiam in provinciis, & alia in ge-
nus. Quæ si vera sunt, ab iis etiam dis-
sentiamus necesse est, qui legem Viari-
am fuisse ajunt, qua numerus jumen-
torum, vehiculorum, servorum civi-
bus ad iter faciendum est definitus:
quasi vero id sit vias munire ac sterne-
re, de quo promulgata, ut ait Appia-
nus, à Curione rogatio est. Sed rede-
amus è diverticulo in viam. Ut igitur
dicere cœperam, Curio una cum Via-
ria, legem etiam alimentariam jacta-
vit, qua jubebat Ædiles metiri. C. Cæ-
sar Ædilibus suis Cerealibus id nego-
tii, an mandarit obscurum est. Augu-
stus anno V. C. DCCXXXI. cum an-
nonæ est Præfectus, instituit, ut alii
frumentum ad urbem advehendum
curarent, alii dividerent; quo plures
partem Reipublicæ caperent ex Suc-
tonio capite XXXVII. Hi principio

duo tantum fuerunt lecti ex eorum numero, qui ante quinquennium præturam gessissent. Dio initio libri LIV. sed quinto post anno Augustus numerum auxit, instituitque ut magistratus singuli singulos ante triennium prætura functos nominarent, è quibus quatuor fortelegerentur, qui in dividendo frumento sibi invicem succederent, eodè auctore in actis anni DCCXXXVI. Iterum anno DCCCLIX. in maximis annonæ difficultatibus viros consulares extra ordinem huic, ut arbitror, curationi præfecit. Quamquam non nego, curatores etiam esse potuisse. De superioribus illis præfectis frumento dando, adtribuendo, præter veteres inscriptiones, est apud Frontinum libro de Aquæductibus. Illocus sane dignus qui describatur. Ex eo enim ut ornati sint, intelligere licebit. *Censuerunt placere huic ordini, eos qui aquis publicis præessent, cum ejus rei causa extra urbem essent, lictores binos, & seruos publicos ternos, architectos singulos, & scribas liberos,*

rios accensos, præconesq; totidem habere,
quot habent ii, per quos frumentū plebi
datur. Et paucis interjectis. Utiq; quibus
apparitoribus ex hoc S. C. curatoribus a-
quarum uti liceret, eos diebus decem prox-
imis, quibus S. C. factū esset, ad ærariū
deferrent: quiq; ita delati essent, iis præ-
tores ærarii mercedem, cibaria, quanta
præfecti frumento dando (Ursinus legit.
quanta præfectis frumento) dare, defer-
re; solent, annua darent, & attribue-
rent. Verba sunt veteris S. C. Augusti
ævo facti, Q. Ælio Tuberone, & P. Fa-
bio Maximo iterum Coss: quæ verba
obiter docent apparitoribus magistra-
tuum frumentum datum, certumque
per ea tempora, & quasi solennem ejus
modum fuisse. Post hæc tempora non
memini me quidquam observare. Ad
panē quod attinet, Valentiniano, Va-
lente, & Gratiano imperantibus a Præ-
fecto annonæ est distributus, ut legi-
mus in Codicis Theodosiani titulis.
De Canone frumētario urbis Romæ &
De annonis civilibus & pane gradili.

De frumentariis provinciis. Cap. X.

Postrema superest disputationis pars de frumentariis provinciis, de iis scilicet, quæ & frumenti erant feraces, & magnū ejus numerum populo Romano suppeditabant. Præcipuæ fuere Sicilia, Africa, Sardania, Hispania, Beotia, Macedonia, Chersonesus, Asia, Syria, Ægyptus, è quibus omnibus, si Ægyptum excipias ab Augusto provinciam factam, cum stante Republica, tum vero etiam collapsa frumentum Romam advectum est, aut publicum ex vectigalibus, aut S. C. coemptum, aut privatum à mercatoribus, quod interdum fiscus emebat. Harum provinciarum meminit Cicero frumentaria in Verrem, & pro lege Manilia, ubi Siciliam, Africam, Sardaniam tria fuisse testatur frumentaria subsidia Reipublicæ. Ad Atticum lib. XV. epistol. IX. & sequenti, Varro de re Rustica, Livius multis locis, Plinius libro XVIII. capite VII. uno verbo pleriq; omnes
Græci

Græci & Latini rerum Romanarum scriptores, qui tamen tres præcipue celebrant, Siciliam, Africam, Ægyptum, è quibus ingentem frumenti numerum quotannis Romæ illatum credere par est. Atque ex Sicilia quidem, quam M. Cato ille sapiens cellam penariam Reipublicæ, nutricem plebis Romanæ nominavit, ut auctor est Cicero in Verrem jurisdictione Sifiliensi, aut decumarum, aut emptionis nomine advecta Romam quotannis ad octuagies bis centena modium millia fuisse intelligitur ex eadem Ciceronis frumentaria. Ex iis DCCC. modium ficulorum, quæ DCCCCLX. sunt Romanorum millia lege Terentia importata ad largitiones faciendas supra diximus, quæ, si verum est accepisse hac lege publicum frumentum ad LX. hominum M. tres paullo amplius menses plebem Romanam alverunt, cum essent menstrua largitio CCC. M. modiorum. Africani autem frumenti modum putat Lipsius ^{29.} memoriae mandatum à Plutarcho in

Cæsare, quem victo Scipione gloriatū
prodit, regionem, quam subegerat, ta-
lem esse ac tantam, ut ex ea quotannis
vectigalis nomine Populus Romanus
præter olei pondo tricies centena M.
percepturus esset frumenti C.C.M. me-
dimnum Atticorum, quæ sunt modium
Romanorum duodecies centena M.
Sed cui poterit persuaderi tam exigū-
um vectigal exactum ab Africa univer-
sa? Ne quis ergo temere accuset Plu-
tarchum, intelligendum est hæc ab eo
scripta de quibusdam tantum Africæ
urbibus. Et quidem ingentem illam
olei summam exactam à solis Leptita-
nis tradit aperte auctor commentari-
orum de bello Africano in calce. *Lep-
titanos, quorum superioribus annis fuba
bona diripuerat, & ad Senatum questi
per legatos, atq; arbitris à Senatu dati,
sua receperant, XXX. centenis millibus
ponderibus olei in annos singulos multat.*
De frumento res est obscurior. Quam-
quam enim apud eundem scriptorem
legimus Tisdridanos propter humili-
tatem

tatem civitatis non pecunia, ut Hadru-
metanos, & Thaplitanos, sed certo
frumenti numero multatos; hoc tamen
annuum vestigal an fuerit, non constat.
Ut ut est, quæ de oleo sunt scripta, eti-
am frumentum aut ab una ex omnibus,
aut à paucis Africæ urbibus fuisse ex-
actum indicant. Quid autem reliquæ
Africæ urbes, quid Mauritania ab Au-
gusto provincia facta, quotannis pe-
penderint, non fuisse consilium Plutar-
cho ibi tradere. Alio igitur iter conver-
tendum, est & ipso quidem Lipsio du-
ce, qui ad hanc rem illustrandam in II.
de magnitudine R. cap. X. alterum af-
fert locum Josephi ex oratione Argip-
pæ ad Judæos, in qua affirmat Africam
octo mensibus populum R. alere Æ-
gyptum quaternis. Quare cum ex Æ-
gypto Victore teste in Augusto, urbi
illata sint annua ducenties centena M.
modium frumenti, facile intelligitur
Africam annua circiter quadringenti-
es centena M. modium pependisse. Ve-
rum ne hac quidem ratione quidquam
pro-

promovemus. Cum enim hæc de diversis ætatibus memoriæ sint prodita, non temere ad unam videntur revocanda. Scripsit hæc Victor de Augusto, à quo Ægyptus vectigalis est facta; centesimo prope anno post Ægyptum subactam. Ante igitur quam par vectigal sub Augusto & Nerone pependisse hæc provinciam constet, nihil ex collatione horum locorum erui poterit, quod faciat ad rem nostram. Huc accedit, 28 quod suspectus mihi est Josephi locus, nec videtur conniventibus oculis prætereundus. Latet enim fortasse in eo maxime insigne & illustre mendaciū, quod vero etiam, si quid in eo veri est, detrahit fidem. Non nego potuisse fieri, ut Romam ex Africa quotannis duplo major, quam ex Ægypto frumenti numerus inveheretur. Scio enim Africam maximam esse, & feracissimam; & video, quam fruminti vim dare poterit uni urbi tertia prope pars orbis terrarum: id tamen Agrippæ, sive Josepho affirmanti quominus credam, facit a
vero

vero abhorrens ejus dictum de tanta
annonæ vi Urbi illata ex his duabus
provinciis, ut an unum victum populo
R. suppeditarent. Metuo igitur, ne
Agrippa in hac re ita servierit causæ
magis, quam veritati, ut in aliis plerisq;
in eadem oratione, quas miror Lipsi-
um credere, quam examinare maluisse.
Porro Agrippam in hac re fuisse men-
titum, vel illud documento est, quod si
Ægyptus & Africa populum R. aluere,
nil frumenta ex aliis provinciis impor-
tato opus fuit: at illatum Plinius testa-
tur libro XVIII. capite VII. scribens de
frumento. *Ex his generibus, quæ Romam
invehuntur, levissimum est Gallicum at-
que Chersoneso advectum. Quippe non
excedunt in modium vicensas libras, si
quis granum ipsum ponderet. adjicit Sar-
dum sex libras (qui sex libras legunt, eos
non sequor) Alexandrinum & trientes.
hoc & Siculi pondus. Bæotium totam li-
bram adjicit, Africum & dodrantes.*
Hoc frumento ex Gallia Chersoneso,
Sardinia, Sicilia, Bæotia Romam in-
vecto.

vesto, quæro quid factum sit, si solæ
Africa & Ægyptus aluere populum
R. Quid? quod ne alere quidem potu-
erunt? Cum sexcenties centena modi-
um M. qui modus fuisse dicitur Africa-
ni simul & Ægyptii frumenti à vicies
centenis hominum M. fuerint absum-
pta: Urbem autem, Lipsio teste (de cu-
jus sententia alias disputabimus) colu-
erint ad quadragies centena M. Mitto
peregrinos, qui dum in urbe moram,
quamvis brevem, trahebant; ejus an-
nona utebantur. Volo enim his tribui;
quidquid parcebant lautiores, quibus
panis obsonii loco erat. Si igitur quæ
de Urbis frequentia traduntur, vera
sunt, ut sane Lipsio videntur, vix seme-
stria ab Africa & Ægypto alimenta
populo R. fuerunt suppeditata. Dicet
quispiam Injuria Josephum carpis, qui
non de universa Urbem colentium
multitudine hæc scripsit, sed de iis tan-
tum qui gratuitum frumentum accipi-
ebant; atque hoc dicit. Africanum &
Ægyptium vectigal tantum fuisse,
ut in-

ut ingens frumentantium multitudo illo octo, hoc quatuor reliquis anni mē-
sibus aleretur. Velim, qui hac defensione utitur, is me doceat, unde eruat, aut esse hic Agrippæ sermonem de largitione, aut Ægyptium præcipue, & Africanum frumentum largitionibus fuisse destinatum. Nam Josephi hic locus & est controversus, &, quod gravius est, rejicit à se hanc sententiam. Pugnāt enim cum Agrippæ consilio apertissime, quod erat docere, levibus Judæos oneribus premi præ aliis provinciis populo R. subiectis, ex quibus Africa maxime & Ægyptus ingens quotannis vectigal persolvebant. At vectigalis hujus magnitudo ex eo frumenti numero, qui abibat in largitiones, intelligi non potest. Ponamus enī vel trecenta fuisse hominum M. imperante Nerone denos modios quot mē-
sibus capientia (omnia enim in tam bona causa Liphio largiar) subducta ratione, trecenties sexagies centena modium M. quotannis donata reperimus

emus. Sola igitur Africa non aluit modo populum R. sed tantum etiam frumenti dedit, ut reliqua essent anno vertente quadragies centena modium M, & præterea quidquid dabat Ægyptus; quam summam Iosephus cur sibi contemnendam, atq; omittendam putarit, non video; cum tantum frumenti numerum vix quatuor Siciliæ duabus decumis persolutis suppeditare potuerint. Quod si modus frumenti fuerunt modii quini, quod & verius puto, ne tertia quidem horum vectigalium pars est significata, & sola Ægyptus populū R. aluit. Quid igitur si minus augere, at historica fide æquare verbis studebat vectigalium illorum magnitudinē, is usque adeo minuisse comperietur, ut vel plus paullo dimidio, ut omnia largiamur, vel ne tertiam quidem partē si verisimiliora sequi velimus, significarit. Sic Iosephus quoquo se verterit, reprehēdetur. Vidit hoc vir acutissimus, sed huic, qua de agimus, loci hujus interpretationi mirum in modum additus

ctus, atque ut Josepho opem ferret, Victori adhibuit medicinam, & Ægyptū dimidia vectigalis parte levavit. Suspiciatus est enim in Victore legendum *ad centies centena modium millia*. Sed Victoris locus, mea quidem sententia, integer est: idque adeo ipse indicat, cum fidem iis astruens, quæ de ingenti frumenti numero ex una provincia Urbi illato mox erat dicturus, scribit, Augustum, ut annonæ Urbis Ægyptum copiosam efficeret, fossas incuria vetustatis limo clausas labore militum patefecisse, quod à Suetonio quoque capite XVIII. & à Dione libro LI. proditum est. Deinde illa subdit, quæ supra commemoravimus. *Huius tempore annua Urbi ducenties centena millia frumenti inferebantur*, significans ingentē hanc feracitatem Augusti operibus esse acceptam referendam. Profecto autem si uspiam alibi, in Ægypto fossas purgantibus, & paludes siccantibus ratio operæ constitit. Id reapse expertus est Augusti ævo C. Petronius Ægypti Præfectus,

ctus, non multo post quam provincias
est facta, de quo Strabo legendus libro
XVII. haud procul initio. Sed & Aure-
liano Principe, his ipsis operibus in
Ægypto factis à Probo, qui postea im-
peravit, tanta est facta ad pristinum ve-
ctigal accessio, ut ex ea panibus in Ur-
be vœnalibus unciam addiderit gratui-
tam. Sed altera etiam patet ad verita-
tem via, ut cum Ægypto Siciliam con-
tendamus. Hæc enim partem Ægypti
tertiam vix æquat magnitudine pau-
cosque habet campos, qui fundant cū
centesimo, aut, si Ciceronem audimus,
planè nullos, cum feracissimi efficiant
cum decimo; & tamen bis & septuagi-
es centena modium Romanorum M.
quotannis populo R. pependit. Ægy-
ptum autem triplo maiorem, & multis
partibus fertiliorē (reddebat enim
Plinio teste, modius unus centenos) ne-
gabimus triplum, imo aliquanto minus
dare potuisse? Mihi sane in mentem
venit mirari, non plus etiam dedisse,
post tantam adhibuā in ea excolenda
ab

ab August, & Petronio diligentia: tantum abest, ut modum, quem Victor memoriae mandavit minuendum putē. Imo fit, ut quomodo hæc à veteribus narrantur, videatur Sicilia ut grani pondere, sic etiam fertilitate cum Ægypto certare. Ut enim par fuit tertiæ ejus parti, sic amplius tertiam vectigalis partem persolvit. Neq; est, quod quemquam commoveant duæ decumæ præbitæ à Sicilia. Ægyptum enim tantundem pependisse prodit Orosius libro primo cap. VIII. de fame loquens, quam Josephus Ægypto avertit. *Hujus temporis argumentum historis, fastisque reticentibus, ipsa sibi terra Ægypti testis pronuntiat, quæ tunc redacta in potestatem regiam, restitutaq; cultoribus suis ex omni fructu suo usq; ad nunc quintæ partis incessabile vectigal exsolvit.* Hæc dici possunt pro Victoris loco, ad quæ corrupendum ansa dedit frumentaria largitio. Sed nil mirum ad eā enī multi præterea veterum scriporum loci falso revocantur: ut unus de Tiberio al-

30

ter de

de Nerone apud Tacitum, tertius Vopifci de Aureliano, quartus Olympiodori apud Photium. Scribit Olympiodorus post Romam à Gothicis captam Albinum Præfectum Urbis ea denuo instaurata scripsisse, non sufficere populo missos commeatus, cum Urbs in dies fieret frequentior: hisque adjecisse diurnum canonē esse quatuordecim millium, ut opinor, modiorum. Hunc Albinus expresserat, ut posset conjici ex eo, quanta ad eam diē hominū multitudo in Urbem confluxisset, non ad largitionem ullam significandam, quæ sane labante imperio, & Urbe recens vastata insignis fuisset, si donari potuissent. C. hominum millibus modii quini menstrui, aut panis, qui in frumenti jampridem successerat, pondo bina millibus CLXXX. De Taciti locis ex libro VI. & XV. Annaliū capite III. & VII. satis disputavi. Vopifci verba ex Aureliani epestola ad Præfectū annonæ in Electis afferuntur, cū tamē à pane gradili frumētī vicario, quo de agitur,

tur, mire sint aliena. His Cassiodori locus è libro VI. Variarum in formula Præfecti annonæ subijcitur, qui ad panem vœnalem procul dubio pertinet. Eodem Victoris de Trajano referendus est locus, ut capite IV. ostendi. Sed hac de re nimis fortasse multa, modum igitur scribendi faciam, si prius modos Romanos, quorum passim in hac disputatione mentio est facta, revocavero ad Patavinos: ut quemadmodum regionum tabellis modus in angulo apponitur, ex quo earum magnitudo, urbiumque intervalla cognosci possint: sic habeant in calce hujus libelli studiosi antiquitatis, unde intelligant, quantæ fuerint hæ largitiones, atque in primis Ægyptium & Siculum vectigal. Unciæ igitur Romanæ veteres octodecim, Patavinæ libræ majori, quam grossam vocant, à subtili ut discernatur, respondent: ut à Laurentio Pignorio viro haud scio utrum meliore, an doctiore, utroque certe nomine mihi clarissimo animadversum est. Quo
fit,

fit ut siculi & Alexādrini frumēti modius librarū circiter unius & viginti Romanaiū, Patavinas XIV. pepēderit; & modii veterum terni sextario nostro pondo librarū XLII. frumenti non optimæ notæ; modii autē triceni leni modio nostro sextar.ū duodenū, maximæ aridorum mensuræ, sint pares. Quare Augustus, qui emēlus est quot.ānis modios sexagenos ducentis hominū millibus, circiter CCCXXXIV. Patavinorū modiū millia est largitus. Et Ægyptiū vectigal, quod Victor expressit, Patavinorū modiū paullo minus DLVI. M. Siculū autē id est binæ decumæ CC. M. ferme æquarit. Sed & illud constat, frumenti vim omnem, quā Augusto imperante feracissima Ægyptus quotannis ferebat, fuisse modiū Patavinorū vices septies centenū octoginta millium; Siculi autē frumenti numerum modiorum ferme decies centenū M. quæ mihi summæ decantata harū regionū feracitate sane exiguæ videtur; tantum abest, de aliquid detrahendum putem.

F I N I S.

VINCENTII CONTARENI
De
MILITARI
ROMANORUM STIPENDIO
COMMENTARIUS.

THE
HISTORY
OF
THE
CITY
OF
LONDON
FROM
THE
FIRST
SETTLEMENT
TO
THE
PRESENT
TIME

BY
JOHN
STOW
CITY
CLERK

THE
HISTORY
OF
THE
CITY
OF
LONDON
FROM
THE
FIRST
SETTLEMENT
TO
THE
PRESENT
TIME
BY
JOHN
STOW
CITY
CLERK
THE
HISTORY
OF
THE
CITY
OF
LONDON
FROM
THE
FIRST
SETTLEMENT
TO
THE
PRESENT
TIME
BY
JOHN
STOW
CITY
CLERK

I
da
re
ri
h
ca
ol
ri
ce
lu
pr
po
un
fu
un
N
v
f
m
cu
aj

PETRO DUODO
EQVITI, ET SENATORI
ILLVSTRISSIMO.

Vincentius Contarenius S. P. D.

ADEO nihil est DUODE ILL. me
quod tua efficere singularis humani-
tas, virtus, & omnis viro nobili digna
doctrina non possit, ut ego quoque te appellare
audeam, & libellis meis tuum multo cla-
rissimum nomen praescribere. Me cum dico,
hominem dico plus nimio, ut tute scis, vere-
cundum, vix tibi de facie notum, cui aliis
olim, nunc unis addicto humanioribus litte-
ris otium est, discere & commemorari, quae do-
ceat: negotium autem docere, atque edere in
lucem, quae didicerit. Tua vero domi in Re-
pub. consilio atque opera iuvanda, foris in
populis iuste, & moderate regendis, in lega-
tionibus ad Reges & Principes obcundis
summa cum laude spectatur industria. Oti-
um autem ne poni quidem potest elegantius.
Nam quibus studiis a primis ad adolescentiam
viam tibi ad res abditas, & penitus abstru-
sas cognoscendas, bonas a malis, iustas ab
iniquis discernendas misisti, ea nunc quoque
cum li. et, recolis, atque uia me in cistis, quae d
ajunt, meis cedis. Haec me de terrere porue-

H

runt;

runt; invitare autem, præter illa, quæ initio dixi, quam multa? De facie vix noru? at ingenii qualescunque habeat spe imen. Salutarunt alii, deduxerunt? ego si tempus parsi, ut in studiis consumerem, fructum retribuam studiorum, quem vindicare suo sibi iure potest. Officia quibus ejus similes colit atque observari solent, in una atque altera urbe non præstiti? at id præstem, quod hinc DUODI, inde LIPSII nomine tanquam geminis alis excelsum totum peragret orbem terrarum: ita ut omnes boni, qui *FENETUM* nomen, omnes docti, qui *Lipsum* amant, me *PETRUM DUODUM* semper esse admiratum, semper tacite coluisse intelligant. His ego omnibus humanitatem tuam, & litterarum amorem cum aspergerem, abieci, ut vides, nimium pudorem, meque non modo Tibi sed etiam orbi terrarum aperire ausus sum. Quod utinam id tam mature factum videatur, quam spero fore, ut hanc recentem licet exiguam veteris meæ in te observantiae significacionem boni consulas. Vale.

Patavii Kal. Augustis. clx lo clx.

VINCENTII

CONTARENI

DE MILITARI ROMANORUM
STIPENDIO

Commentarius.

*De militari stipendio. quæ tradidit Lipsius li-
bro Electorini primo, & in Commentari-
is ad Tacitum vera non videri.*

NEque ullus est ager, quamlibet improbo agricolæ labore subactus, quin lolii quid, aut herbarum ferat; neq; aurum adeo excoqui potest, nihil ut in eo sit alieni metalli. Haud abîmilibus humanæ mentis, quæ suapte vinitur ad veritatem ratio est. Ut enim exacuat, quoad ejus fieri potest, aciem suam, interdum tamen cavere sibi a mendacio nequit, quod non blanditur modo veri specie, sed etiam facit, ut quod falsum est, id unum verum esse videatur. Quidquid usquam hominum est, laborat hoc vitio. Fallimur omnes per imprudentiam, & fallimus. Quo minus mirum videri debet, Justum Lipsium, virum alioqui doctissimum, antiquitatis præfer-

tim bono natum, lapsum esse iis in locis, quibus nemo potuisset usq; ad ejus aetatem citra lapsum insistere. De militari stipendio apud Romanos vetus inter doctos quaestio est. Ego inquit audebo certum concludere. At quæ illi certa, mihi tam dubia videntur, ut putem, ne de industria quidem eum tam longe à scopo aberrare potuisse. Quoniam autem is ego sum, qui humane huic imbecillitati æque ut omnes, aut etiam supra omnes esse me obnoxium sentiam. Et fateri possum: libet ponere in medio, quæ faciunt, ut Lipsium non audiam, eaq; eruditorum judicio subicere. Pecuniam, frumentum, vestem uno stipendii nomine contineri: pecuniam dari cœptam anno V. C. CCCXLVII. modum initio exiguum fuisse oraculis Sibyllinis verius est. Reliqua habent dubitationem. Græci drachmam, qua Romanum denarium significant, dividunt in obolos senos. Polybius igitur lib. VI. memoriæ mandavit diurnum stipendium ævo suo fuisse binos obolos; cœturionis duplex; equitis drachmam. Obolos duos Lipsius dicit fuisse tres asses, eamq; summam haud dubie per duos obolos expressam à nobili historico. Ego vero duos obolos quinis minimum assibus respondere autumo. Utq; me
Plauti

Plauti in Mostellaria locus, de quo mox dicam, non deterret, quin ita sentiam : sic Polybius sive librum, in quo hæc prodidit, sive tempora quibus historiam scripsit, spectemus, in sententia confirmat. A bello enim Punico secundo exorsus, causisque ejus altissime repetitis, & libro III. Annibalis in Italiam adventum, & cum alias, tum acceptam ad Cannas à Romanis cladem exequutus, libro decimum VI. quæ diximus, de militum stipendio scripsit. At anno ante Cannensem pugnam dictatore Fabio denarius senisdenis coeperat assibus æstimari, ut ex Plinio discimus libro XXXIII. cap. III. *Annibale urgente Q. Fabio Maximo dictatore, asses unciales facti : placuitq; denarium XVI. assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis.* Fastos nunc si libet, adeamus. Fabium dictatorem anno V. C. DXXXVI. fuisse; caecos ad Cannas Romanos DXXXVII. reperiemus. In his igitur memoriæ mandandis qui habitam à Polybio temporum rationem existimat, ei fatendum est, non ternos, sed quinos asses diurnum Romani peditis stipendium fuisse. Quid? quod hæc fortasse non eorum, quibus narrantur, propria temporum fuerunt, sed illis etiam communia, quibus historia scribi cœpta est :

quod anno post V.C. DXXCV. accidit; quo L. Aenilius Paulus Perse divieto Macedonum imperium exivit. Id potest intelligi ex libri III. initio ubi hystorice terminum statuit regni Macedonice interitum, qui in annum ab auctâ denarii æstimatione. L. incidit: ut qui tanto post scribere cœpit, cum sit verisimile, quod Romani milites ævo suo stipendium acciperent, notasse. Atque hæc mihi ratio eo videtur firmior, quod quæ proditur libro illo VI. Romane Reipub. domi belli quæ administrandæ ratio, in eos etiam, qui sequuntur, libros, aut in operis calcem rejici potuit. Neque enim habet quidquam eorum temporum, quorum narrationi interponitur, proprium ac peculiare. Quamquam summo consilio factum à Polybio est, ut hic potissimum digressionem eam collocaret, quæ quasi præluceret libris omnibus insequentibus facem; cognitis jam cum domesticis, tum bellicis ejus Reip. legibus atque institutis, cujus res gestæ litteris mandarentur. His accedit, quod ni idem urgente bello Punico. II. & confecto Persico miles Romanus stipendium accepisset, non videtur Polybius fuisse id silentio præteriturus: cum eorum, quæ mutata erant, quæque ævo suo secus atque olim

olim fiebant, lectorem tam sepe admon-
neat. Ut autem hunc locum pro viri-
li perpurgem, non dissimulabo proba-
ri mihi nunquam potuisse obscuram il-
lam, & pugnantem secum temporis sig-
nificandi rationem, qua usus est Lip-
sius, cum dixit. *Polybii ætate, id est, sub*
bellum Punicum secundum, stipendium id
fuisse, quod diximus. Quid enim quæ-
so est? *sub bellum Punicum secundum*.
Utrum paullo ante id bellum? Recla-
mat Polybius, qui hæc narrat post accep-
tas eo bello tres maximas clades. An
eo recens suscepto? repugnat Latine lo-
quendi consuetudo. Quanto igitur
satius erat remove hunc obicem, ad
quem tam multi, quibus fastos consu-
lendi otium non est, possunt offende-
re, & clare ac dilucide tempora notare?
At res, dicit quispiam, non processisset,
neque illa Polybiani, & Plautini loci
collatio. Sat scio: neque tamen scrip-
sisse Lipsium ambigne, quo cuiquam fu-
cum faceret, persuaderi mihi unquam
patiar. Non cadunt, meo quidem a-
nimo, in ejus mores, non in eruditio-
nem fallaciæ. Falsum esse potius cre-
dam itidem in hoc, atque in eo, quod ad-
dit. *Polybii ætate* rem sic se habuisse. Nam

Polybius Plinio auctore lib.V.Cap.I. res
 gessit cum Scipione A'miliano, à quo e-
 verfa Carthago est anno V.C.DCVII. vi-
 xit annos duos & octoginta, ut est apud
 Lucianum in Macrobiis. Fac igitur sep-
 tuagenarium se bello immiscuisse. Redi
 ad fastos:retro annos numera ad primum
 belli Punici secundi, qui fuit V. C.
 IOXXXV. Polybium nondum in lucem
 editum fuisse comperies: atque ut ali-
 quanto major natu, quod vix credibile
 cuiquam videatur, bella tractarit,vix na-
 tum. Si igitur de *Polybii aetate* accipien-
 da hæc sunt, ut Lipsio placet, fateamur
 necesse est, drachmam ab eo senisdenis;
 obolos duos,quinis, ut dixi, assibus fuisse
 æstimatos. Cum autem additur, ad ea,
 quæ refellimus, confirmanda, Plauti è
 Mostellaria locus, valde vereor, ne error
 errore cumuletur. Duos obolos esse tres
 asses doceo, inquit Lipsius ex Plauto, *cujus*
loco primus do lucem in Mostellariæ Scena.
Iuppiter supremus,

Ubi sunt isti plagipatidæ, ferritribaces
viri?

Isti, qui trium nummorum causæ subeunt
sub falsis,

Ubi aliqui quindenis hastis corpus trans-
figi solent?

Nam tres nummi hic tres asses, & ad sti-
pendium

pendium militare diserta allusio comici servi. Si quoto Urbis anno facta esset hæc fabula, aut poeta natus, aut quandiu vixisset, conflaret; multo plura fortasse ad interpretationem hanc confutandam suppeterent argumenta. Cum enim Plautum anno V.C. DLXIX. censore Catoe è vivis excessisse doceat Cicero de claris oratoribus; si quinquaginta exempli gratia vixisset annos, pulcherrimam fabulam vix toga virili sumpta scripsisset. Annus enim XVII. in eum, quo dictaturam gessit Fabius, incurreret. Sed hæc mittamus parum comperta, & in obscuro posita: alia autem certa, & quæ refelli vix possit ratione utamur. Nummum & sestertium unius ejusdemq; rei plerunque nomen esse apud omnes in confesso est. Non enim sexcenti, sed innumeri plane occurrunt veterum scriptorum loci, qui hoc doceant. Quod si quis tamen testes requirit, ne actum, quod ajunt, agam, eum ad Budæi librum I. & II. de asse ablegabo. Profecto igitur tres Plauti numinos curtos esse oportuit, si tribus duntaxat assibus una cum Lipsio æstimandi sunt. Integri enim sestertii nummi tres ante Fabii dictaturam septenis assibus & semisse; post eam duodenis essent permutati. Præstat igitur, quæ scribit.

bit Plautus, referre ad circum, quo Lipsius quoque referri posse animadvertit; & duos Polybii obolos, quinos, ut dixi, asses interpretari. Atque hoc fortasse stipendium est, quod auctore Suet. cap. *XXVI. Cæsar legionibus in perpetuum duplicavit: ita ut militibus quinos asses accipere solitis, denos dederit, & vero etiam dari in perpetuum voluerit.* Quamobrem Augustus patrem, pro eo ac debeat, reveritus, cum *quidquid ubique nilium esset, ad certam stipendiorum formulam adstrinxit*, ut Sætonii verbis utar capite *XLIX. denis in diem assibus nihil detraxit, ac ne addidit quidem, sed duplicato à patre in perpetuum stipendio contentos esse voluit.* Sed antequam plura de Augusto dico, pauca de Lipsii suspitione dicenda sunt. Sub Cimbricum bellum, quod exarsit anno V. C. DCXL. factam esse aliquam ad duorum obolorum stipendium accessionem ut suspicetur, faciunt Asconii verba in Cornelianam. *Furnius consul anno V. C. DCXLIV. male rem adversus Cimbro, gessit ac plures leges, quæ per eos annos, quibus hæc ge. bantur, lata erant, quibus militum stipendia minuebantur, abrogavit.* Erusianum enim usque Liptius immutatum stipendium, nisi præter morem auctum. Ut supra nummi, ita hic ambi-

ambiguum stipendii nomen imposuisse
Liplio videtur. Sunt enim stipendia
non solum æra, quæ meret miles, de qui-
bus in præsentia disputamus, verum et-
iam certus annorum numerus, quibus mi-
litare olim tenebantur. Si urgeret ne-
cessitas, *XX.* fuisse docet Polybius in VI.
Atque hæc stipendia sunt, quorum me-
minit apud Livium libro *XLII.* Sp. Ligu-
stinus his verbis. *XXII. stipendia annua
in exercitu emerita habeo.* Ubi annua addi-
dit à diurnis & mensuris ut discerneren-
tur. *XXII.* scripsi, ut hoc obiter dicam,
libros omnes sequutus. Lipsium enim
ad Taciti Annal. librum I. insuper habi-
to eorum consensu *XXX.* reponentem
corrumpere locum illum mihi explora-
tissimum est: cumque id, quod sum ex-
orsus, pertexuero, appendicis loco in ca-
pite extremo docebo. Ut igitur ad Lu-
nium redeam, cum per eos annos late-
essent leges, quibus annua stipendia mi-
nuebantur, factum est *S. C.* ut leges illæ
abrogarentur. Hæ sunt, quas significat
Cicero in prima Cornelia illis verbis,
ad quæ Asconius ea, quæ supra recitavi-
mus, otavit. *Quatuor omnino genera sunt,
In quibus per Senatuum more ma-
iorum statuatur aliquid de legibus. Unum est e-
iusmodi: placere legem obrogari, ut L. Cæcilio,*

M. Junio Coss: quæ leges rem militarem impedirent, ut abrogarentur. Impediebant autem emerita breviora milita stipendia, non imminuta pecuniæ summa. Sive enim quinos, sive ternos mererent in diem asses, dare nomina cogeabantur: immatura autem missione obliabatur lex, quominus opera veteranorum Respub. uteretur. His accedit, quod rogationem de minuendo are militari neque ad populum quisquam tulisset, neque populus scivisset, neque Senatus abrogari voluisset. Ut autem sub Cimbri- cum bellum imminuta, sic per bella civilia militibus conciliandis aucta esse stipendia Lipsio verisimile, mihi supervacaneum videtur. Cum enim daces largiendi modum nullum facerent, non aucto stipendio, sed multo maiore profusione, villis, agris, numerata pecunia, aut pronuntiata ad militum animos sibi conciliandos certarunt. Compositis rebus Augustus denos in diem asses, ut dicere ceperam, militibus dedit, qui hanc ob causam apud Tacitum lib. Annal. I. queruntur denis in diem assibus animam corpusq; asslinari, & diurnum denarium ethagitant. Multa sunt, quæ hic nos turbent. Primum Plinii locus est lib. XXXIII. cap. III. qui denarium urgente Annibale senisdenis assibus permutari cepit, cum dixisset, hæc

addit. *In militari tamen stipendio semper denarius pro decem assibus datus.* Quod si verum est, cur quæso miles apud Tacitum denarium flagitat, quem accipiebat? Deinde negotium nobis facessit res nova, ante hanc diem inaudita, & quod gravius est, cum veteribus scriptoribus pugnans; denarium Augusti & Tiberii principum ævo assibus non amplius duodenis fuisse æstimatum: quod tamen ex hoc Taciti, & alio Suetonii loco, in Domitiano, Zonara utriusque conciliatore confici videtur. Nam Sueton. cap. VII. hæc habet. *Addidit & quantum stipendium militi aureis ternis.* Sic legit Liptius, non aureos ternos, ut est in vulgatis. Cum igitur Zonaras hac ipsa de re agens dicat, militibus septuagenos quinos denarios accipere solitis, Domitiani jussu centenos datos: fit, ut stipendia singula menstrua fuerint denarii viceni quini, sive aureus unus Romanus. Nunc redeamus ad Tacitum, & asses mensiuos trecentos, quos deni in diem efficiunt, in partes quinque & viginti diducamus: totidem reperiemus denarios assium non amplius duodenum. Pliniani loci una atque altera profertur à Liptio interpretandi ratio, quarum prior illi potior, mihi deterior videtur. Posteriori habeo quod addam, quo magis illustretur.

stretur. Priorem proponam ipsis Lipsii verbis. Ez, inquit in commentariis in Taciti Annal. I. *severitas discipline militaris fuit, ut quumquam denarii pretio saepius audet, miles tamen nihil inde commodi senserit; sed proinde illum stipendium denarius processerit, quasi si esset tantum assium denum. Ea Plinius mens.* Quid ego hic probem, aut non probem? quid mihi verum, quid falsum videri dicam? *Severitas ad stipendium quod attinet, discipline militaris fuit?* imo Patrum, ut mox docebo, indulgentia. *Denarii pretium saepius auditum est?* imo semel post Urbem conditam. *Miles nihil inde commodi sentit?* imo plurimum. Obscura clausula est. Utrum enim dicitur, milites denarium accepisse pro denis assibus, an denos asses pro denario? S. prior placet sententia, habemus in iisdem vadis, nihilque interpretando proferimus. Pugnat, ut antea, Plinius cum Tacito. Sin posterior: pugnat Lipsius cum Plinio, qui non denos asses pro denario, sed pro denis assibus datum denarium prodit. Inter haec autem quantum inter sit, qui non videat, puto esse neminem. Denos asses dat pro denario, qui dicit. Denarium merces? Cape denos asses: hic denarius est. Datur autem denarius pro denis assibus

bus ad hunc modum. Denos asses me-
res? Cape denarium: hi deni asses sunt.
Quid autem alienius, quam utramque ra-
tionem miscere, & posteriorem priore
interpretari? ita ut qui denarium accipit
pro denis assibus, Plinio teste, is denos as-
ses accipiat pro denario, Lippio interpre-
te? Quando igitur nondum in hac qua-
stione sunt Alcedonia, restat, ut eam ne-
gemus Plinii mentem fuisse. Quod addit
Lippius. *Si alia fuit, de prisca Republ. sen-*
sit, non de hac digressus est. Hoc demum
probare possum. Unum addo: videri
mihi verba illa Plinii, *urgente Annibale*,
quæ in superiori sunt comprehensione,
ad hanc quoque sententiam pertinere,
quamquam non repetuntur: ut hoc di-
cat Plinius. Patres tam gravi & peri-
culoso bello venatos ad seditiones vi-
tandas, militesq; incitandos in tanto
dilemmine ad vitam pro patria fortiter
profundendam, voluisse denarium iis
dari veteri denum assium æstimatione.
Parita autem victoria, militibus quo-
que dari cœptum pro XVI. assibus.
Et de Elam quidem loco ita sentio.
Suetonium vero Tacito conciliare ma-
joris est operæ: nihilominus anti-
quitatis studiosis ut prosum, nihil in-
tentatum relinquam. Duo igitur
mihi,

mihi, quantum vires meae ferent, praestanda sunt. Sestertium Augusti & sequentium Principum aëvo semper XVI. nunquam XII. assibus fuisse aestimatum ut doceam: & Suetonii locum, vulgatosque codices, qui habent, *aureos ternos*, integros esse ostendam. Nam ut de sestertio primum dicam, per mihi mirum videtur Vitruvium, quem Augusto Principe scripsisse constat egregios, qui extant, de architectura libros, in eorum III. capite I. denarii primum denos, deinde senos denos habentis asses meminisse; duodenis autem assibus permutati mentionem nullam fecisse: cum tamen ut decussissexis, ita duodenaria aestimatio manare potuerit à pede, qui cum denarius ibi comparabatur. Ut enim pes quatuor habet palmos, uncias duodecim, digitos sexdecim: sic habuisset denarius sestertios quater-nos, asses nunc duodenos, nunc senosdenos. Sed multo, ut ille ait, mirius videtur, Plinium libro XXXIII. Cap. III. diligentissime in hoc argumento versatum de permutato duodenis assibus Domitiani aëvo, se illa prodente, denario filuisse, quamquam res erat insignis, & jam inde ab Augusti principatu usu recepta, ut haud obscure significat Lipsius. His Mæcianus accedit I. C. qui sub Antoninis

tanto post Plinium de æstimatione denarii scribens, hæc quidem in parte pisce est taciturnior. Quæ hæc igitur veterum scriptorum, qui Augusti, & sequentium Principum temporibus vixerunt, conspiratio est? Quod esse hoc dicam pertinax quasi de compacto silentium? An quod nunquam est factum, id mandare litteris non potuerunt? Plane ita videtur; cum ad novam sententiam convellendam ne rationes quidem, quas rationibus opponamus, defint. *Per bella*, inquit Lipsius in Tacitum, *civilia* (*& sentimus etiam nunc*) *creverat auri pretium & argenti. Itaque denarius XVI. primo assibus, tandem æstimari duodenis cepit, in eoq; stetit Augusti, & sequentium aliquot principum ævo.* Aurum & argentum, sed aurum magis, hodieque reciprocantis maris instar nunc pluris æstimari, nunc minoris pro argentariorum, & publicanorum libidine vidimus. Neque tamen arbitraria hæc, ut ita dicam, ællimatio infra legitimam unquam fuit. Pluris facta est pecunia, quam quanti erat; nunquam minoris. Atque hoc est, quod sentimus. Videamus reliqua *Denarius XVI. primo assibus æstimari cepit.* Hoc aperte falsum: aut si verum est, ad rem minime facit. Falsum; si hoc dicit, quod superior postulat sententia. Bellis civilibus factum

factum esse, ut denarius assibus senisdenis permutaretur. Anno enim CLXIX. ante bellum civile Pompejanum, ut altissime repetam, tantum erat, id ut fieret, quemadmodum ex Plinio docuimus. Sin hoc dicit; cum vetus illa permutatio obtineret, pace parta, denarium non nisi XII. assibus aestimari coeptum: qui docet; quod instituerat? aut quo illa pertinent de bellis civilibus & argenti pretio per ea augeri solito? Quod addit denarium tandem aestimari duodenis assibus coeptum, ejus rei causam quaero. Neque enim afferitur ulla: cum tamen ego, cur augeri potius, quam minui debuerit aestimatio, afferre causam gravissimam possim. Vix est enim ut princeps minuat, vel si pecunia exundet supra votum, nedum ut id faciat in aerarii angustiis. Equando fuit Reip. Romana ditior, quam Perse devicto, & omni Macedonum gaza Romam translata, anno V. C. DXXCVII. quo tempore P. R. tributum pendere desit: aut sub Punicum bellum. III. sub sociale, sub civile Pompejanum? nec tamen unquam denarii aestimationem imminutam fuisse legimus. Victo autem Antonio, & Jano clauso, quamquam praeda ingenti parta, maximas tamen fuisse angustias pecuniae publicae docet

docet Mæcenatis apud Dionem oratio lib. LII. habita anno post Aegyptium triumphum Is fuit V.C. DCCXXV. Ea oratione Mæcenæ Augusto auctor est, ut ad rem pecuniariam, quæ arcta erat, explicandam publica omnia subjiciat hæstæ, tributumque imperet, in quo nihil prætereat eorum, quæ aliquem possessori fructum ferunt. Anno insequenti, DCCXXVI. pecuniæ mutuo sumptæ in ærarium exhaustum illatæ sunt; eodem auctore initio libri LIII. Nec pax ærario, quantum ingentes postulabant sumptus, opitulata est. Anno enim DCCLVIII. Augustus ad Senatum retulit, de vectigali novo instituendo, unde stipendia & præmia militibus persolverentur. Cumque producta re in annum insequentem nemo omnium Senatorum comminisci quidquam, quod probarent omnes, potuisset; eo ventum est, ut vicesima hæreditatum & legatorum exigeretur, quamquam id ferebat populus animo iniquissimo. Huic vectigali addita est anno insequenti, quamquam aliter Lipsio videtur in Taciti Annalium librum II. centesima rerum vœnælium, & quinquagesima, seu quinta & vicesima vœnælium mancipiorum. Mirari hic subit Augusti & Senatus prudentiam, qui novis exactionibus vexa-

vexare populum instituerunt; quod erat ante pedes, quodque omnibus placuisset, non viderunt. Age Auguste: pecuniam quæris? quantamvis nullo negotio dabo. Ea modo vera sint, quæ de imperii opibus, deque sestertii permutatione à Lipsio traduntur. Habes in publicis redditibus HS. sexagies millies, sive centum & quinquaginta auri milliones. Argentum exige, & fac, ut denarius non duodenis, sed, ut olim, senisdenis in posterum assibus æstimeretur. Accedet lucro pars quarta, id est quinquaginta milliones, & sumptus suppetet sine difficultate ad milites tuendos, prosequendosque. At quarta pars vectigalibus quoque si denarius augeatur, accedet. Verum. Sed neque sine vectigali aliquo expediri res potest; neque hoc Rempublicam bello Punico II. deterruit, quin pluris denarium æstimari vellet; neque novum vectigal facilius Urbs, & Italia solæ, quam totus Romanus orbis persolveret. Una restat examinanda, vel, ut verius dicam, animadvertenda Lipsii verborum clausula. Cum enim dicit denarium *duodenis assibus æstimari* coëptum, in eo stetit *Augusti, & sequentium aliquot Principum ævo*, rem haud obscure ad Domitianum producit: quod ni ita esset, omnia quæcunque disputat de quatuor stipendiis,

pendiis, corrüerent. At Domitianus melius multo consulisset rebus suis, si stipendio exhaustus, quod adjecerat, quam dixi proxime, adhibuisset huic malo medicinam, non prædatus esset omni modo, & fiscum acerbissime egisset. Id enim ei vitio vertit Suetonius; cuius locum superius propositum jam tempus est, ut sartum tectum tueamur, & à minime necessaria emendatione vindicemus. *Addit, inquit. & quartum stipendium militi aureos ternos.* Hæc ita accipio, ut milites, qui tribus stipendiis ad aureos binos, & denarios aliquot pervenerant, quarto addito, tres totos aureos acceperint. Novâ sententiam oppugnat aperte allatus à Lipsio & à Torrentio semel & iterum Zonaræ locus, de quo quid mihi videatur, dicam posterius: nunc vera hæc sententia esse possit, nec ne possit, videamus. Milites apud Tacitum denos accipiunt in diem asses Augusti, & Tiberii principum ævo: trecentos igitur in mensem dierum XXX. Hos in sexdecim partes qui diduxerit (tot enim assibus per ea tempora, ut diximus, denarius permutabatur) is comperiet esse denarios XVIII. asses XII. Hoc igitur unum, mea quidem sententia, stipendium est. Adde alterum; denarii fient XXXVII. asses IIX. Tertium succedat;

dat: denarii erunt LVI. asses IV. cumque aureus Romanus denariis vicens quinis aestimetur, tria stipendia erunt aurei bini, denarii seni, asses quaterni: quos rotundavit, ut cum Horatio dicam, Domitianus, cum quartum stipendium addidit. Nam si denariis LVI. assibus IV. denarii accedant XII. asses XII. denarii fient LXXV. idest rotunde aurei terni, quos aucto à Domitiano stipendio R. milites accipiebant. Hac ego ratione cum & veterem tuear denarii aestimationem, & probatam non modo impressis, verum etiam omnibus, ut docti viri testatum reliquerunt, calamo exaratis codicibus Suetonii lectionem, tamenne verear, ne Zonaræ malint viri docti credere? Non verear, ne si nihil quidem habeam dicere, nisi à Latinis scriptoribus Græcum, ab historicis historicum dissentire. Solet fieri, ut vel illi norunt, qui historias primoribus labris attigerunt. Græci præsertim, cum à Latinis hauriunt, multa pervertunt. Id Zonaræ ut non acciderit, illis fortasse accidit, quos ille habuit hujus rei auctores. Ut ut est, uno verbo, qui nihil velit in historia pugnans relinquere, is omnes corrumpat, vel è medio tollat, necesse est. Hac habui, de diurnis, sive mensstruis stipendiis quæ dicerem. De annuis
fusa

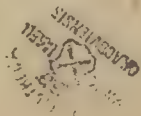
fuse hic disputandi consilium non est.
De Sp. duntaxat Ligustino, ut me factu-
rum recepi nonnulla, quæ appendicis
loco erunt, attexam. Is apud Livium
lib. [XII.] viginti duo stipendia annua se
in exercitu emerita habere dicit. Lipsi-
us invitis libris plane omnibus XXX. re-
ponit. Ego illi Sp. ipsum Ligustinum
judicem fero, cujus verbis nonnisi XXII.
fuisse docebo. *Miles*, inquit, *si m factus*
P. Sulpicio. C. Aurelio Coss. is fuit annus V.
C. DLIII. quo Philippicum bellum ini-
tum est. *De victo Philippo, Macedonibusq;*
cū in Italiam transportari, ac dimissi essemus.
Is annus fuit DLVII. Quinque igitur ha-
ctenus habemus stipendia. Continuo miles
voluntarius cum M. Porcio Consule in Hi-
spaniam sum profectus. Annum significat
DLVIII. Triumphavit Porcius anno in-
sequenti. Bina hic stipendia. Sequuntur
anni DLX. DLXI. quibus non militasse
Ligustinum indicant, quæ apud Livium
sequuntur. Tertio iterum voluntarius miles
factus sum in eo exercitu, qui adversus
Atolos, & Antiochum est missus. Pri-
mum enim T. Quinctio, deinde M. Por-
cio, tertio M. Acilio ducē meruit annos
duos DLXII. DLXIII. quo anno expulsō
rege Antiocho, subactis Atolis reportati,
inquit, sumus in Italiam. Bina hic quoque
stipen-

stipendia. Totidem, quæ sequuntur. *Et his deinceps, quæ annua merebantur legiones stipendia feci.* Anno DLXIV. DLXV. Quinquennio insequenti vacatio illi militibus fuit, ut docent, quæ sequuntur, *et is acinde in Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum Ti. Sempronio Graccho Prætor.* Flaccus Prætor fuit anno DLXXI. triumphavit DLXXIII. quo ipso anno à Ti. Graccho rogatus in provinciam iit, atque ibi fuit usque ad ejus triumphum, qui incidit in annum DLXXV. quinque igitur in Hispania stipendia fecit. Ex eo tempore Imperatores non nominat, sed rem uno verbo absolvens XXII. inquit, *stipendia feci*, ut intelligamus militasse eum usque ad Persicum bellum, quod anno V. C. DLXXXII. quo hæc agebantur, susceptum est. Inter annum autem DLXXV. & DLXXXII. sexennium intercedit, quod si XVI. quæ jam numeravimus, stipendiis addas, XXII. fient. Cogitandum igitur Liplio fuit, antequam huic loco manus afferret, non modo quot inter Philippicum & Persicum bellum essent anni interjecti, verum etiam an fieri potuerit, ut Sp. Ligustinus non semper militaret. Quamquam ut apud exercitum perpetuo fuerit, non nisi XXIX. stipendia potuit merere, qui anno XXX. militiam detrectavit.

De

De Romanorum igitur stipendio ita
centeo. Neque Polybii obolos brios,
neque Plauti nummos ternos esse tres as-
ses. Neque Polybium aut floruisse, aut
scripsisse sub bellum Punicum II. Neque
Junium Consulem ex S. C. leges, quibus
æra militaria minuerentur, abrogasse.
Neque per bella civilia stipendiis auctis,
sed immodicis largitionibus esse certa-
tum. Neque bello Punico II. denos asses
pro denario militibus datos: neque post
id bellum denarios, nisi pro XVI. assibus.
Neque denarii pretium nisi semel au-
ctum, nec unquam postea id imminutum,
& ad asses XII. redactum. Nec Suetonii
locum de aureis ternis à Domitiano mi-
liti datis, aut Livii de XXII. annuis Sp.
Ligustini stipendiis emendatione indi-
gere.

F I N I S.

INDEX

In quo barbaricæ numerorum notæ 1. 2. li-
brum de frumentatione, Romanæ autem I.
II. Commentarium de militari stipen-
dio significant.

A

A Drisani frumentarii largitio. 97.
 Edictis p^{re}h^{er}is p^{ro}curator p^{ri}mus creati. 29. frumen-
 tum publicum curant. 138. Curules ibid.
 Egipti frumenti modus. 156. & seq. 166.
 Egipti inq^{ui}s maior Sicilia 162. egipti passim cum cente-
 sima del. quinta fr. d^{omi}ni partem P. P. persoluit. 163.
 166. p^{ro}curator frumeⁿtarii in egipt. 83.
 Frumentarius & p^{ro}curator in d^{omi}no. XLX.
 Frumentum d^{omi}ni p^{ro}curator, p^{ro}d^{uct}us d^{omi}ni. 30.
 Frumenta vnde et idus p^{ro}curatur, frumentarii p^{ro}vincijs. 152.
 Frumenti frumentarii modus. 153. 144. 155. 156.
 Alexandri Imper. frumentaria largitio 99.
 Alimentaria leges. 45.
 Atria q^{ui}vis.
 Atria & lapidii fragmentum emendat^{um}. 79. 124. 125. & seq.
 Atria p^{ro}curator 63. 64. 65. & seq.
 Atria p^{ro}curator in d^{omi}no leges. 45.
 Atria p^{ro}curator in d^{omi}no. XL.
 Atria p^{ro}curator in d^{omi}no. XX.
 Atria p^{ro}curator in d^{omi}no atriarius 97. Philisophi. 98.
 Atria p^{ro}curator. III.
 Atria p^{ro}curator in d^{omi}no atriarius frumentum gratis datum. 15.
 Atria p^{ro}curator in d^{omi}no. 48.
 Appuleius in p^{ro}curator. 93.
 Appuleius frumentum in d^{omi}no curata. 53.
 Appuleius frumentum in d^{omi}no p^{ro}curator necne. 109.
 Appuleius frumentum in d^{omi}no p^{ro}curator. X.
 Appuleius frumentum in d^{omi}no p^{ro}curator. 52.
 Appuleius frumentum in d^{omi}no p^{ro}curator. 77. 123. & seq. consilium de
 frumentatione abouendi. 77.

INDEX

Ceitre fuño 120. de Augusti recens. & congiario 124.

Domina res quatuor milia pendunt et ad. Sicut. XLII.
eius form: et una iungit 94.

Donne me de l'air. 19.

Dracma unus habet obolos. IV.

E

Trustici sarre plurimo utebantur. 36.

—Eξέλιξις. ΙΙΙ.

F

FAr in magno apud Etruscos tunc 36. eo tantum tunc Romani
annis amplius C. C. ubi trinum i verum significat. i. d.

Frammentaria C. Gracilior 45. *abrogata* 51. *in antheris*.
ibidem *Saurianis* 51. *Druß* 53. *Terenzij & Cajus* 55. *per-*
late 56. *Ubiq[ue] una atque altera* 72. 73. *cur distat* 76.

Frumentaria M. Scri largito 41. Caesaris 75. 105. Augusti
nonius 78. Titus 82. Nervus 111. 86. 87. 92. Titus 11.
Domitianus 94. Nervus 95. A. d. d. A. d. 93. Antoninus 119. 93.
Antoninus P. 111. 112. Septimius Severus 99. Caracalla und.
Alexander 111.

Fragmentaria pro vincto fœditi: quibusdam v. 141.

Fragmente der ... 20.25.28.

*Frustrum in penna de 41. que dicuntur 152. tres precipue,
ibid. in monumentis a Nerone donata. l. 1.*

Frumentation. nomen, quando eurrani: septimo videatur 19.

Fringilla coelestis inter imperij fringilla 192. *Quercus im-*
matura inter 156. 157. & *perula* minus inter 103. &
Graculus defunctus id autem & *Sturnus* & *Carucilla* 106.
perula & *Nerax* immatura 82. *Sturnus* modus 153. *Atri-*
cilla id. & *spiz* 156. & 107.

Fragment on p. 1, line 35.

Fragmentum continens reges 137. Senatus ibid. Aediles plebis

ibid. *Arminio eximius* in 138. *Adiles curules* ibid.

Tetracera nana (L.) DC. *Sex. (Lilius e ma ordinem 139.*

Tamarix ibid 140. *F. lites* *Cereus* i. d. *ingulis*, *Inc-*

ries 141, 142. Proff. for a more detailed description of items 145.

Fragmentum ab Imper. i. a. 1014. a. s. sic long. 1. in pro. o. da-
tum 77. 16. Neroni multisque praeconibus. 92. Populo & praeconibus

INDEX

ic, farnento amatum 42. 43. v. carum distributum i. id.

H

Halicarnissen corrupta 7 sic chronologia 28. eius error in
 addenda: octid. anni CCLXV. 31.

1

7. *Mon. Rom. e. an. ind. XI.*

1. *Pinus rigida* Mill. in: *folium* 20. *cerum* 22. & seq.
folium de *alifano* & *alifano* frumano locis examinatus
 188. 2. *de* 181.

*Linn. a. & s. 86. best F. vini & Tergium collatione illustrata
10. Goultier. 10. 94. 10. 10. 10. 78.*

Intestinus cruentatus Bergstr. in agnoscit. 93.

L

¶ *Alibi 44 anni fuit notum esse ad annum 79.*

La prima cosa che si fa è di

Lag. filamentaria (a no 75. 105. 106. 77. Tjberij
82. No. 1. 83. no. 1. *Filamentaria argentea*.

London: 1855,

La 5^a è un medicinale S.C. a'ing 11.5 N1.

La. cyprina var. *45*. *La. cyprina* *la. cyprina*, *ibid.*

Let, r represent the rate of expenditure.

L. rufus *Leptocarpus rufus* (L.) S. S.

Le: V. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Lib. de. Hist. nat. de. C. 108.

Letter to the Hon. Sec. of the Navy, dated 1865

[illegible]

*Il più de' nostri giornali lo ha commentato in Tutti An-
nali di politica estera, 1. 4. 2. pag.*

Limulex junceus 93. 2 15. 11. 11.

Linus catharticus Linn. sp. pl. 28. n. claus. ex quo frumen-
taceo. et sic est minus densus. et laevius amarus 20. & se j.
coram. et La p. 21. K. X. Villani. circ. 28.

31

MI. *Ex lib. V. de la bib. de la Fac. de Th. de Paris.*
M. Suppl. manusc. no. 101. 4041. ou 42.

M: vi.

INDEX

Marinus legi frumentaria intercessit 51.

Medea annona Fano quæ 85.

Medimnum modios per Romanis 118.

Militare ararium quibus ne iugibus i. fructum XIX.

Militare stipendium, per se, et alium.

Muneri Augustini frumentaria largitus 34.

Modi quini frumentaria legibus dati 109. non sen ibidem. non deni 105.

Modus Romanus cum Patulino collatus 166.

Modus annone Tacito quis 85. frumentaria inierit 102. a Graccho definitus 103. in de qua annona actum fuisse 103. antea a Seneca, et Caracalla 105.

Mus Porcia bona Roma vendidit 26.

N

Naves frumentariae a Nerone in remilitare donatae 111.

Negotiatores ab eis in quo frumentum accipiant 109.

Nero gratulatio in remilitationem fuit 85. per se, frumenti pretium inquit, ut i. id. frumentum inquit 92. frumentariae naves in remilitatione donatae 110. in remilitatione frumentum gratis prius dedit 107. 134.

Nerva frumentaria largitus 95.

Numerus accipientium publicum frumentum lege Senece, et

Adulatio, Livia meritis 113. in de Tiberio, ubi 115. 118.

S. C. in remilitatione Caronis 116. per se, et 120. in de Tiberio, ubi 121. a Tiberio in remilitatione donatae 131. per Nerone 134. sub Senece, et al.

Numerus in remilitatione, ibi. IX.

O

Octavia M. Senece, et al.

Olei in remilitatione a Livia meritis 154.

Olympiodori apud Livia meritis bene delectatus 164.

P

P. Senece a praetore per se, et al.

P. Senece a praetore per se, et al.

P. Senece a praetore per se, et al.

P. Senece a praetore per se, et al.

INDEX

Pecunie vi quotannis e Tyris frumentarijs largitionibus 65.

ਸਦੀਤਿਯ, 3 ਪੰ.

Percepim: a ne cinstite, marea fragmenta donat: 107.

Idem. - 6. Idem. - 89. Secundum et auctoritas ibid.

Годъ 1443, 16, 17, 18; с. 143, 161.

*11. *Formae con. 12. n. 2. Plac. 10. 11. Plac. 10. 86. quo con. 10. 96.*

Plus 1 mors de la tellurique 3.

Таблица 2. Урожайность с/х культур 29.

Parus major Linnaeus, 1760, *consp. loc. fr.* a Lipsio

[illegible]

cap. 70. Invenitur in XIII. XIV.

Plutarco, op. cit., p. 37, de *Septimo fragmento* 153. lo. i

dec. 10. 1890.

Polizius nuntio: Innam scribere c. 96 in lib. VI. Roma-

nom. inf. aperi, i partib. d. cas. 7.

Родина моя, елѣ, 19026

[illegible]

17. The first of these is the fact that the

Il est donc certain que le *serpens* est un *serpens* et non un *serpens*.

1913

Terrestrial invertebrates 183, & *Neoceratium* 82 nullum fuit

pu' a' b' come in qualche d'istat da a' ar 83.

Гронтиса саваннаху 43. по 17 апреля 1952.

(.)

¶ *Unguentum ad Venarum inflammationem, et Inguem.* XIX.

Quod si in his quibusdam casibus, in quibus ex amorem te-
pium nris, etiam si.

R. *Fract. & recens. quid 112. a Confratibus non videntur
facti. 114. & 115. 121. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 93*

Романовъ, ермитажъ, 1881 г. 15. 11. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 84

[illegible]

T. antioquiensis IX.

C 5' 7' 8' 9' 10' 11' 12' 13' 14' 15' 16' 17' 18' 19' 20' 21' 22' 23' 24' 25' 26' 27' 28' 29' 30' 31' 32' 33' 34' 35' 36' 37' 38' 39' 40' 41' 42' 43' 44' 45' 46' 47' 48' 49' 50' 51' 52' 53' 54' 55' 56' 57' 58' 59' 60' 61' 62' 63' 64' 65' 66' 67' 68' 69' 70' 71' 72' 73' 74' 75' 76' 77' 78' 79' 80' 81' 82' 83' 84' 85' 86' 87' 88' 89' 90' 91' 92' 93' 94' 95' 96' 97' 98' 99' 100'

5. *... 27.*

Самое интересное что произошло в этом деле 46,

Scna.

INDEX

Senatores frumentum acceperunt 107.

Senatus frumentaria largitionis auctoritate fuisse 78.

S. Can. Cato sententiam de frumentaria largitione 63. an re-
tum fuerit, quod ad legem *Cloidianam* 67. & seq. frumentum
eogratum duntaxat non e 79.

Senatus frumentum facit IV.

Septimii Severi frum. auct. largitis 98. 106. 134. Congiarium
135.

Sextus auct. nummus idem IX. vixit bellum Punicum secun-
dam semper sententiam, quibus auctoritas XVI. an in Augu-
sto, & sequentibus principibus diuidentis auctoritas sit permuta-
tus XVI.

Septem plebis septemviri extremo 29.

Sicilia frumentaria provincia una e tribus praefectis 153. quod
frumenti numerus in quodam quantitate inferretur 156. 165.
mult. minor e Egrotis 162. quam de e permutate cura
Aegrotis certant 163. item decimas per personam 56. quam
frumenti in quodam quantitate 163.

Sicili frumenti presium in Sicilia 119. Roma ibid.

Sicili ibid. 45.

Sicili ibid. ibid.

Sicili quid 38.

Sicili ibid. 139.

Sicili ibid. 171. item duo stipendia XI. XXIII. & seq.

Sicili auctoritate XI. XII. quod Romanus ius in mereret. 6.

Sicili auctoritate Romanorum militum quae pecunia summa
III. XIII. XX. & seq.

Sicili nomen ambiguum IV. X.

Stipendium militibus Punicis diti quando captum IV. Pu-
nico bello secundo quod fuerit XV. Po. 31. auctoritate a Casare in
perpetuum legionibus duplicatum X. sub Cynbricum bellum
auctoritate non est ibid. nec per bella civilia XII sub Augusto &
Tiberio XIII. sub Domitiano XXI. XXII.

Suetonius ibid. 109. & Lepsius emendatione vindicatus XIII.
ibid. XXI.

Sylla tribunitiam potestatem minuit 54.

INDEX

T *Acutus Xiphilino conciliatus* 84. eius loci 93. 131. 132.
134 XIV.

Terenzia 56. *prēmētaria* 55. *perlata* 58. *quandū rata* *ibidem*.

To the President of the U. S. Senate, Washington, D. C.

T. cinctus, *cinctus* *prosp.* 42. *cinctus* *prosp.* largi-
no 92. 131.

Triumphalis frutescens L'Her. 2

Trans. Am. Ent. Soc. 1907, vol. 27, p. 63, fig. 96.

Tricentia. ... M. a ... 26. e seq.

Triton plicatus, Gray, Ann. Mag. Nat. Hist., 1869.

Totiusque principis a Syria innotuit s. a. Pompeio, & Crasso
restituta ss.

v

V. *Fragmentum unum centesima c. 134. XIX. mancipiorum*

Vertigal conch. p. XIX quinquaginta quatuor & infinites
millia. i. d.

Virens Cuv. 1829, 1: 7. *Fringilla virens* Rollé 148.

1754: 1/12, 2/12, 3/12, 4/12, 5/12, 6/12, 7/12, 8/12, 9/12, 10/12, 11/12, 12/12, 13/12, 14/12, 15/12, 16/12, 17/12, 18/12, 19/12, 20/12, 21/12, 22/12, 23/12, 24/12, 25/12, 26/12, 27/12, 28/12, 29/12, 30/12, 31/12, 1/1, 2/1, 3/1, 4/1, 5/1, 6/1, 7/1, 8/1, 9/1, 10/1, 11/1, 12/1, 13/1, 14/1, 15/1, 16/1, 17/1, 18/1, 19/1, 20/1, 21/1, 22/1, 23/1, 24/1, 25/1, 26/1, 27/1, 28/1, 29/1, 30/1, 31/1, 1/2, 2/2, 3/2, 4/2, 5/2, 6/2, 7/2, 8/2, 9/2, 10/2, 11/2, 12/2, 13/2, 14/2, 15/2, 16/2, 17/2, 18/2, 19/2, 20/2, 21/2, 22/2, 23/2, 24/2, 25/2, 26/2, 27/2, 28/2, 29/2, 30/2, 31/2, 1/3, 2/3, 3/3, 4/3, 5/3, 6/3, 7/3, 8/3, 9/3, 10/3, 11/3, 12/3, 13/3, 14/3, 15/3, 16/3, 17/3, 18/3, 19/3, 20/3, 21/3, 22/3, 23/3, 24/3, 25/3, 26/3, 27/3, 28/3, 29/3, 30/3, 31/3, 1/4, 2/4, 3/4, 4/4, 5/4, 6/4, 7/4, 8/4, 9/4, 10/4, 11/4, 12/4, 13/4, 14/4, 15/4, 16/4, 17/4, 18/4, 19/4, 20/4, 21/4, 22/4, 23/4, 24/4, 25/4, 26/4, 27/4, 28/4, 29/4, 30/4, 31/4, 1/5, 2/5, 3/5, 4/5, 5/5, 6/5, 7/5, 8/5, 9/5, 10/5, 11/5, 12/5, 13/5, 14/5, 15/5, 16/5, 17/5, 18/5, 19/5, 20/5, 21/5, 22/5, 23/5, 24/5, 25/5, 26/5, 27/5, 28/5, 29/5, 30/5, 31/5, 1/6, 2/6, 3/6, 4/6, 5/6, 6/6, 7/6, 8/6, 9/6, 10/6, 11/6, 12/6, 13/6, 14/6, 15/6, 16/6, 17/6, 18/6, 19/6, 20/6, 21/6, 22/6, 23/6, 24/6, 25/6, 26/6, 27/6, 28/6, 29/6, 30/6, 31/6, 1/7, 2/7, 3/7, 4/7, 5/7, 6/7, 7/7, 8/7, 9/7, 10/7, 11/7, 12/7, 13/7, 14/7, 15/7, 16/7, 17/7, 18/7, 19/7, 20/7, 21/7, 22/7, 23/7, 24/7, 25/7, 26/7, 27/7, 28/7, 29/7, 30/7, 31/7, 1/8, 2/8, 3/8, 4/8, 5/8, 6/8, 7/8, 8/8, 9/8, 10/8, 11/8, 12/8, 13/8, 14/8, 15/8, 16/8, 17/8, 18/8, 19/8, 20/8, 21/8, 22/8, 23/8, 24/8, 25/8, 26/8, 27/8, 28/8, 29/8, 30/8, 31/8, 1/9, 2/9, 3/9, 4/9, 5/9, 6/9, 7/9, 8/9, 9/9, 10/9, 11/9, 12/9, 13/9, 14/9, 15/9, 16/9, 17/9, 18/9, 19/9, 20/9, 21/9, 22/9, 23/9, 24/9, 25/9, 26/9, 27/9, 28/9, 29/9, 30/9, 31/9, 1/10, 2/10, 3/10, 4/10, 5/10, 6/10, 7/10, 8/10, 9/10, 10/10, 11/10, 12/10, 13/10, 14/10, 15/10, 16/10, 17/10, 18/10, 19/10, 20/10, 21/10, 22/10, 23/10, 24/10, 25/10, 26/10, 27/10, 28/10, 29/10, 30/10, 31/10, 1/11, 2/11, 3/11, 4/11, 5/11, 6/11, 7/11, 8/11, 9/11, 10/11, 11/11, 12/11, 13/11, 14/11, 15/11, 16/11, 17/11, 18/11, 19/11, 20/11, 21/11, 22/11, 23/11, 24/11, 25/11, 26/11, 27/11, 28/11, 29/11, 30/11, 31/11, 1/12, 2/12, 3/12, 4/12, 5/12, 6/12, 7/12, 8/12, 9/12, 10/12, 11/12, 12/12, 13/12, 14/12, 15/12, 16/12, 17/12, 18/12, 19/12, 20/12, 21/12, 22/12, 23/12, 24/12, 25/12, 26/12, 27/12, 28/12, 29/12, 30/12, 31/12, 1/13, 2/13, 3/13, 4/13, 5/13, 6/13, 7/13, 8/13, 9/13, 10/13, 11/13, 12/13, 13/13, 14/13, 15/13, 16/13, 17/13, 18/13, 19/13, 20/13, 21/13, 22/13, 23/13, 24/13, 25/13, 26/13, 27/13, 28/13, 29/13, 30/13, 31/13, 1/14, 2/14, 3/14, 4/14, 5/14, 6/14, 7/14, 8/14, 9/14, 10/14, 11/14, 12/14, 13/14, 14/14, 15/14, 16/14, 17/14, 18/14, 19/14, 20/14, 21/14, 22/14, 23/14, 24/14, 25/14, 26/14, 27/14, 28/14, 29/14, 30/14, 31/14, 1/15, 2/15, 3/15, 4/15, 5/15, 6/15, 7/15, 8/15, 9/15, 10/15, 11/15, 12/15, 13/15, 14/15, 15/15, 16/15, 17/15, 18/15, 19/15, 20/15, 21/15, 22/15, 23/15, 24/15, 25/15, 26/15, 27/15, 28/15, 29/15, 30/15, 31/15, 1/16, 2/16, 3/16, 4/16, 5/16, 6/16, 7/16, 8/16, 9/16, 10/16, 11/16, 12/16, 13/16, 14/16, 15/16, 16/16, 17/16, 18/16, 19/16, 20/16, 21/16, 22/16, 23/16, 24/16, 25/16, 26/16, 27/16, 28/16, 29/16, 30/16, 31/16, 1/17, 2/17, 3/17, 4/17, 5/17, 6/17, 7/17, 8/17, 9/17, 10/17, 11/17, 12/17, 13/17, 14/17, 15/17, 16/17, 17/17, 18/17, 19/17, 20/17, 21/17, 22/17, 23/17, 24/17, 25/17, 26/17, 27/17, 28/17, 29/17, 30/17, 31/17, 1/18, 2/18, 3/18, 4/18, 5/18, 6/18, 7/18, 8/18, 9/18, 10/18, 11/18, 12/18, 13/18, 14/18, 15/18, 16/18, 17/18, 18/18, 19/18, 20/18, 21/18, 22/18, 23/18, 24/18, 25/18, 26/18, 27/18, 28/18, 29/18, 30/18, 31/18, 1/19, 2/19, 3/19, 4/19, 5/19, 6/19, 7/19, 8/19, 9/19, 10/19, 11/19, 12/19, 13/19, 14/19, 15/19, 16/19, 17/19, 18/19, 19/19, 20/19, 21/19, 22/19, 23/19, 24/19, 25/19, 26/19, 27/19, 28/19, 29/19, 30/19, 31/19, 1/20, 2/20, 3/20, 4/20, 5/20, 6/20, 7/20, 8/20, 9/20, 10/20, 11/20, 12/20, 13/20, 14/20, 15/20, 16/20, 17/20, 18/20, 19/20, 20/20, 21/20, 22/20, 23/20, 24/20, 25/20, 26/20, 27/20, 28/20, 29/20, 30/20, 31/20,

Incipit . . . . . in XIX.

Talhe das contas do anno de 1879. De café, grão feijumento 160.

$\Gamma_{\text{H}} = 6 \times 10^{-6}$

Central Govt. 29.

$\text{Fe}^{+2}, \text{H}_2\text{O}, \text{NH}_4^+, \text{Cl}^-$

X

Xiphodermus Tectus et ciliatus 83.

Z

Zomare de quator militaro & p. en l. s. locis XIII. XXII.

F I N I S.

512N31AD01.20

115571 *R. ...*

1921

132.

idem.

Margi-

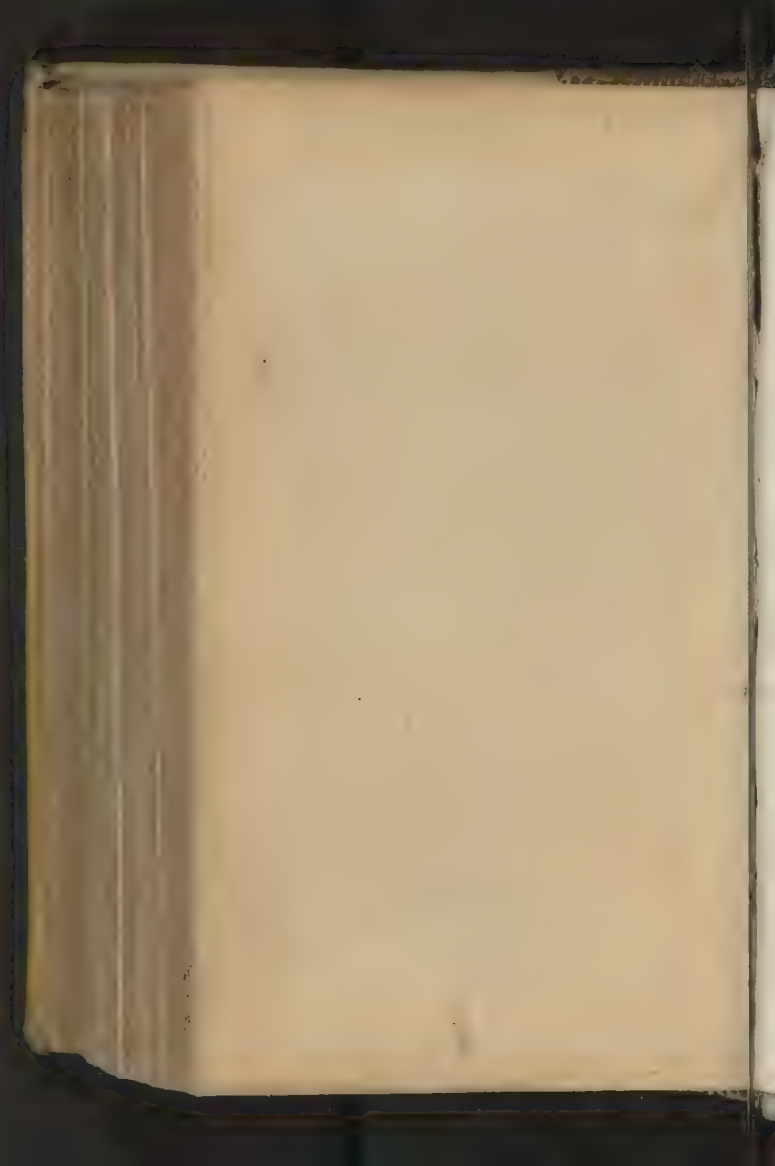
7.

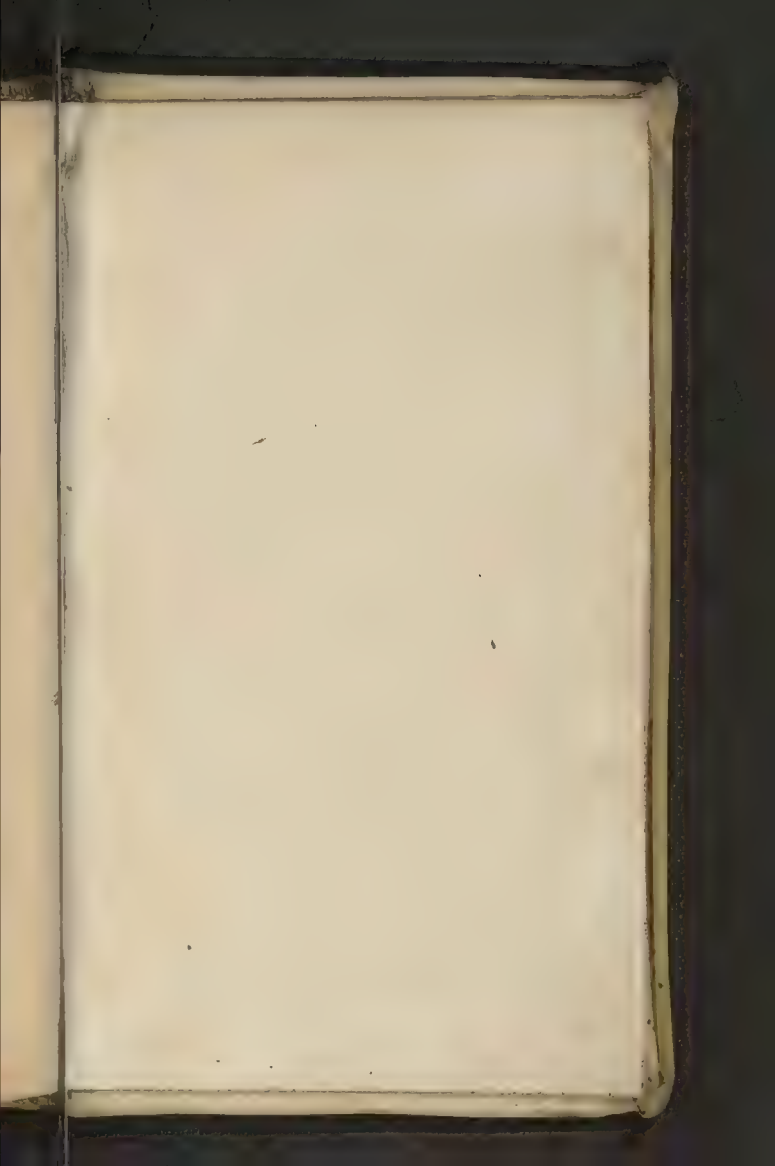
Crafo

omni

nat.

ll.

1600.

Quint

Biblioteka Jagiellońska

stdr0021467

749 — 752